

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

TÜRKİYE'DE MUALLİM CEMİYETLERİ (1908-1928)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yunus PUSTU

OCAK 2014

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

TÜRKİYE'DE MUALLİM CEMİYETLERİ (1908-1928)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yunus PUSTU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet OKUR

OCAK 2014

TRABZON

ONAY

Yunus PUSTU tarafından hazırlanan “Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi” adlı bu çalışma 21/01/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (Başkan)

Prof. Dr. Mehmet OKUR (Danışman)

Doç. Dr. Rahmi ÇİÇEK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. .../.../...

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Yunus PUSTU

31.12.2014

ÖNSÖZ

Bu tez, 1908–1928 yılları arasında Türkiye’deki muallim cemiyetleştirmelerini ele almakta ve bu örgütlerin faaliyetlerini ilk elden kaynaklarla işlemektedir.

Bizim hazırladığımız teze kadar ilk muallim cemiyetleri ile ilgili çok kapsamlı bir çalışma mevcut değildir. Bu alanda Yahya Akyüz’ün araştırmaları dışında pek fazla çalışma yapılmamıştır. Diğer çalışmalar da Yahya Akyüz’ün çalışmalarının tekrarından ileri gidememiştir. Önceki çalışmalarda görülen bir diğer sorun da ilk muallimcemiyetleri ile ilgili nizamname, beyanname ve yasaların ekseriyetle görülmemiş ve incelenmemiş olmasıdır. Biz çalışmamızda ilk muallimcemiyetleri ile ilgili nizamname, beyanname ve yasalar çerçevesinde ve şimdiye kadar ortaya konulmamış belgeler ışığında bu konuyu ele almaktayız. Bu sayede Sayın Akyüz’ün bu alandaki çalışmalarına ilave olarak daha kapsamlı ve orijinal belgeler ışığında konu işlenmiştir.

Çalışmamızda bu güne kadar ihmal edildiğini tespit ettiğimiz muallim örgütlenmelerinin nizamname, beyanname ve yasaları kullanılmıştır. Bunlara metin içinde yeri geldikçe dikkat çekilmiş ve bir karşılaştırma yapılmıştır. Bundan maksadımız bugüne kadar yazılanları tekrarlamaktan uzak durarak yeni bilgileri sunmaktır.

Bu tezde, 1908’de başlayan ve 1921’e kadar devam eden ve çokta uzun soluklu olmayan muallimcemiyetleştirmeleri verildikten sonra yeni Türk Devleti’nin oluşma süreciyle birlikte daha teşkilatlı hale gelen muallimcemiyetleri işlenmiştir. Ana hatlarıyla bu alanda şu hususlar üzerinde durulmuştur. İlk muallim cemiyetleştirmeleri, Türkiye Muallimler Birliği Cemiyeti ve bu cemiyetin örnek olması bakımından faaliyetleri belgelere dayalı olarak incelenmiştir.

Bu tezin hazırlanmasında tavsiyeleri ile bana yol gösteren ve zamanını harcayan danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Okur’a öncelikle teşekkür ederim. Tashihleriyle benden desteğini esirgemeyen Yusuf Turan Günaydın’a, TTK kütüphanesinde görev yapan Mustafa

Vedat Sönmez Bey ve Demet Akman Hanım başta olmak üzere tüm kütüphane personeline, Emekli Sandığı Arşivinde görev yapan Hüseyin Aygün Bey'e teşekkür ederim.

Son olarak, bu güne kadar her zaman bana destek veren aileme gönülden teşekkür ederim.

Trabzon, Aralık 2013

Yunus Pustu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE’DE MUALLİM CEMİYETLERİ.....	6-46
1.1. Encümen-i Muallimin Cemiyeti.....	7
1.2. Muhafaza-i Hukûk-ı Muallimîn Cemiyeti ve Cemiyet-i Muallimin.....	10
1.3. Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimin Cemiyeti.....	12
1.4. Terakki-i Maarif ve İttihad-ı Muallimin Cemiyeti	13
1.5. Mahfel-i Muallimin	15
1.6. Konferans Cemiyeti.....	16
1.7. Muallimler Yurdu.....	16
1.8. Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti.....	17
1.9. Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti.....	21
1.10. Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti.....	25
1.11. Muallimler Cemiyeti.....	29
1.11.1. Muallimler Cemiyeti Kongreleri.....	35
1.11.1.1. 1 Aralık 1922 Muallimler Cemiyeti Kongresi.....	35
1.11.1.2. 29 Aralık 1922 Muallimler Cemiyeti Kongresi.....	35
1.11.2. Muallimler Cemiyeti Tasarruf ve Yardım Sandıkları	38
1.12. Mekatib-i İptidaiye Muallimler Cemiyeti.....	41
1.13. Muallime ve Muallimler Cemiyeti.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİ	47-77
2.1. Türkiye Muallimler Birliği'ne Yönelik Soru Önergesi	50
2.2. Türkiye Muallimler Birliği'nin İlk Kongresi ve Beyannamesi	51
2.3. Türkiye Muallimler Birliği Yasası.....	54
2.4. İstanbul Muallimler Birliği'nin Türkiye Muallimler Birliği'ne Katılması.....	60
2.5. Türkiye Muallimler Birliği Merkez Kongreleri.....	61
2.5.1. 25 Ağustos 1924 Türkiye Muallimler Birliği Kongresi.....	62
2.5.2. Mayıs 1925 Türkiye Muallimler Birliği Kongresi.....	63
2.5.3. Türkiye Muallimler Birliği'nin 15 Temmuz 1926 Senesi Umumi Kongresi.....	66
2.5.3.1. Umumi Merkez İdare Heyetinin Raporu.....	69
2.5.3.2. Kongrede Gündem Edilen Başlıca Mevzular.....	71
2.5.3.3. Türkiye Muallimler Birliği Merkez Heyetinin Seçilmesi.....	75
2.5.3.4. Muallimlerin Mustafa Kemalî Ziyaretleri.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİ'NİN FAALİYETLERİ.....	78-93
3.1. Türkiye Muallimler Birliği Halk Dershaneleri ve Gece Mektepleri.....	78
3.2. Türkiye Muallimler Birliği'nin Tayyare Cemiyeti'ne Yardımları.....	84
3.3. Türkiye Muallimler Birliği Tasarruf Sandıkları.....	87
3.4. Türkiye Muallimler Birliği İrşat Faaliyetleri ve İrşat Programı.....	88
3.5. Türkiye Muallimler Birliği Merkez Heyeti Tetkik Seyahatleri.....	91
3.6. Ölen Muallimle Hürmet Günü.....	93
SONUÇ.....	94
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	97
EKLER.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	129

ÖZET

II. Meşrutiyetle beraber başlayan cemiyetleşme faaliyetleri neticesinde diğer meslek birlikleri gibi muallimlerdecemiyetleşmeye gitmişlerdir. Muallim cemiyetleşmesi, 1908 yılında II. Meşrutiyet’le başlamış ve Cumhuriyetle devam etmiştir. Encümen-i Muallimin’le başlayan muallim cemiyetleşmesi; Muallime ve Muallimler Cemiyetleri şeklinde devam etmiş ve nihayet daha sonraki yıllarda Türkiye Muallimler Birliği adını alacak ve devletin de desteği neticesinde Türkiye’deki bütün muallimleri kapsayan bir birlik haline gelecektir.

Muallimlerin dayanışma ve yardımlaşmalarını sağlamak ve haklarını korumak için kurulan muallimcemiyetleri, İmparatorluktan Cumhuriyete geçişte yaşanan zihniyet değişikliklerini bünyesinde yansıtan bir seyir izlemiştir. Osmanlı döneminde cemiyetler kanunu çerçevesinde ve muhafazakâr bir yapı içindeyken, Milli Mücadele sonrası daha çok Cumhuriyet prensiplerinin halka benimsetilmesi yolunda gayret sarf etmiş, batıcı ve laik bir yapıya bürünmüştür. Türkiye Muallimler Birliği, özellikle 1923-1928 yılları arasından gerçekleştirilen inkılâpların yerleşmesi için sanki hükümetin bir koluymuş gibi çalışmış, halk dersaneleri ve gece mektepleri açarak cumhuriyet prensiplerinin yerleşmesi için gayret göstermiştir.

1923-1930 yılları arasında yoğun bir şekilde gerçekleştirilen inkılâpların başlıca savunucusu olan cemiyet, Milli Eğitim Bakanı ve Türkiye Muallimler Cemiyeti’nin önde gelen başkanlarından Mustafa Necati Bey’in ölümünden sonra atıl bir duruma gelmiş ve nihayet Bakanlar Kurulu kararı ile de 1935 yılında kapatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muallim Cemiyetleri, Muallimler Birliği, Türkiye Muallimler Birliği, Encümen-i Muallimin

ABSTRACT

As a result of the organizational activities, which started with the Second Constitutional Era, teachers also began to be organized as other professional unions. Organization of teachers began in 1908 during the II. Meşrutiyet and this process continued through the Republican era. The organization of teachers had started first with Encümen-i Muallimin and in the following times continued as Muallime ve Muallimler Cemiyetleri. Finally this organizational unit called as Türkiye Muallimler Birliği through the changes in its legislation in the following years with the support of the State and at last it covered all teachers in Turkey.

The Teachers' Union which was established in order to provide the solidarity and cooperation between teachers and to protect their rights, reflects the mentality of changes that occurred during the transformation of Ottoman Empire to Turkish Republic. The Union was under the framework of associations' law and was in a conservative structure during the Ottoman Period. However, with the proclamation of the republic after the national struggle, it made efforts mostly in the manner of infusing the principles of republic to the public and took a more Western and secular form. Türkiye Muallimler Birliği, especially, acted as a branch of the government for applying the reforms which were accepted between 1923 and 1928, made efforts for following the principles of republic by opening public teaching institutions and night schools.

The Union, which was the prominent representative of revolutions realized intensely between 1923 and 1930, became inactive after the demise of Mustafa Necati Bey and was closed in 1935 according to the decree of the Council of Ministers.

Key Words: The Union of Teachers, The Organization of Teachers, Turkish Teachers' Union

TABLÖLÄR LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti İdare Meclisi Heyeti.....	24
2	Halk Dershaneleri ile ilgili bazı veriler.....	81
3	Tayyare Cemiyeti İçin Bağışta Bulunan Birlikler.....	85

KISALTMALAR LİSTESİ

a. g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
b.t.y.	: Basım tarihi yok
b.y.y.	: Basım yeri yok
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
ESA	: Emekli Sandığı Arşivi
Haz.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
s.	: Sayfa
S	: Sayı
TBMM ZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
Yay.	: Yayıncılık
Yay-yy.	: Yayınlayan

GİRİŞ

Cemiyetler (meslek örgütleri), çoğu durumda bir yarar sağlamak için çalışmak, belli bir mesleği icra edenlerin ortak ihtiyaçlarını karşılamak, ortak çıkarlarını korumaya yönelik etkinlikler gerçekleştirmek, sorumluluk almak ve sosyal gelişmeler karşısında bir ölçüde etkili olmak üzere kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan, gönüllülük esasına dayalı¹ ve kar amacı gütmeyen² tüzel kişiliklerdir.³

Cemiyet kavramı, Osmanlı Devleti'nde oldukça geniş bir kullanım alanı olan ve modern Arapçada birlik ve topluluk anlamına gelen toplanma, birikme, devşirme anlamlarına ihtiva eden cem' kökünden gelmektedir.⁴ Cemiyet sözcüğünün topluluk anlamı esas alındığında, hangi amaçla kurulmuş olursa olsun üç beş kişinin oluşturduğu topluluğu tanımlamak için kullanılır.⁵ Bu kavram özellikle Tanzimat'la birlikte hem resmi hem de gayri resmi bir kavram olarak kullanılmıştır.⁶ Bu açıdan bakıldığında bağımsızlık amacı ile kurulan örgütlere örneğin eşkıya çetelerine de cemiyet adı verilmiştir.⁷ Bu

¹ Musa Hikmet Yavuz, "Dernekler ve Demokrasi", **Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Latif Çakıcı'ya Armağan, 50 (1-2), Ankara 1995, s.416.

² "Kazanç sağlamak amacına yönelik olarak oluşturulan örgütlenmeler cemiyetlerin dışındadır. Bu sebeple her türlü ticaret ortaklığı cemiyet kavramı dışında yer alır. Bunun yanında dernekler devletten ayrı ve bağımsız bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan yerel yönetimler, parlamento ve siyasi partiler cemiyet kapsamında yer almazlar." Fikret Tokgöz, "Dernekler", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi içinden**, (3), İstanbul: İletişim Yay., 1983, s.366.

Bazı toplumlarda belli meslekleri icra edenleri veya belli mesleki faaliyetleri kontrol altında tutmak, siyasi, ekonomik ve sosyal bazı amaçlarla toplumsal yararları korumak bakımından devlet güdümündeki mesleki örgütlenmelere de rastlandığı belirtilmiştir. İki durumda da, meslek mensuplarının grup çıkarları ile genel toplumsal yararların dengeli bir şekilde korunması arayışı söz konusudur. T.C. Cumhurbaşkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu, "Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi ile Bunların Etkin ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler", **Araştırma ve İnceleme Raporu**, s. 13. <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk41.pdf>, (26/5/2012).

³ "Kazanç sağlamak amacına yönelik olarak oluşturulan örgütlenmeler cemiyetlerin dışındadır. Bu sebeple her türlü ticaret ortaklığı cemiyet kavramı dışında yer alır." Jale Akipek-Turgut Akıntürk, **Türk Medeni Hukuku**, (1), İstanbul: Beta Yay., 2004, s.581.

⁴ M. Şükrü Hanioglu, "Cemiyet", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinden**, 7, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 1993, s.329.

⁵ Ahmet Karaçavuş, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim Cemiyetleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, s.40.

⁶ Ahmet N. Yücekök, İlter Turan, **Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1998, s.6.

⁷ Mehmet Ö. Alkan, "Osmanlı'da Cemiyetler Çağı", **Tarih ve Toplum**, 40 (238), İstanbul 2003, s.6.

belirsiz durumun en önemli sebeplerinden biri toplanma, bir araya gelme, örgüt kurma hakkında herhangi bir hukuki düzenlemenin netleşmemiş olmasıdır.⁸

Cemiyet kavramını açıkladıktan sonra cemiyetleşme sürecine bakacak olursak kişilerin bir araya gelerek örgütlenmeleri, uzun yıllar boyunca yöneticiler tarafından bir tehdit olarak algılanmış, bu özgürlüğün pozitif hukuk belgelerinde güvence altına alınması oldukça geç dönemlerde gerçekleşmiştir.⁹

Tarihsel sürece baktığımızda cemiyetleşme faaliyetlerini Roma dönemine kadar geri götürmek mümkündür. Roma döneminde çıkartılan “12 Levha Kanunları” cemiyet kurma özgürlüğünü getirmiştir.¹⁰ Bu süreç Avrupa’da ticaretin gelişmesi, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda yeni gelişimler¹¹ ortaya çıkarmıştır.¹² İlk örgütlenmeler de bu gelişmeler neticesinde ilk olarak bilim ve kültür alanında ortaya çıkmıştır.¹³

Osmanlı Devleti’nde ise bu sürecin XIX. yüzyılda başladığı görülmektedir. Tanzimat’tan itibaren, cemaat ya da grup kültürünün rol ve fonksiyonları giderek azalmış, onun yerine bireyselleşme, bireyin toplumsal yapıda bir değer olarak kabul edilmesi ve bireyselliğe fırsat veren bir toplumsal gelişmeye yol açmıştır.¹⁴ Bu bağlamda 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan süreç,¹⁵ 1856 Islahat Fermanı ile ivme kazanmış ve 1876

⁸ Mehmet Okur, “İkinci Abdülhamit Döneminde Sivil Toplum Örgütleri”, **Devr-i Hamit**, (3), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yay., 2011, s.107.

⁹ Tijen Dünder Sezer, “Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10 (1), İzmir 2008, s.2

¹⁰ A.g.m., s.13.

¹¹ Avrupa’da toprağa dayalı feodal ekonominin hâkim olduğu dönemlerde aile bağları ve dinsel aidiyet üzerinden bir birliktelik söz konusu idi. Endüstrileşme ve kentleşme sonucu ortaya çıkan bireyselleşme giderek toplumdan soyutlanarak yalnızlaşma, örgütlü güçler karşısında bireysel olarak çıkarların korunmasının zorlaşması ve neticede hakkını arayamayan bireylerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum karşısında tek tek bireyler bir araya gelerek, kendi çıkarlarını korumak amacıyla sivil örgütlenmeler meydana getirmiştir. Bunun neticesinde sendikalar, mesleki örgütler, bilim ve düşünce kulüpleri vb. toplumsal örgütlenmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Marc Bloch, **Feodal Toplum**, (Çev. M. Ali Kılıçbay), Ankara: Doğu Batı Yay., 1997, s.213- 239.

¹² Alkan, a.g.m., s. 5.

¹³ Ekmelettin İhsanoğlu, “Osmanlı Türkiye’sinde Kültür ve Bilim Hayatında Tüzel Kişiliğin Gelişmesi ve Teşkilatlanmanın Başlaması”, **Erdem**, Aydın Sayılı Özel Sayısı,9 (25), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996, s.267.

¹⁴ E. Fuat Keyman (Ed.), **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslâm**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.114.

¹⁵ 1864 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi’yle”, merkezi iktidarın kontrol kapasitesini artırıcı bir yerel idare teşkilatına gidilmiş ve modern içerikli bir iş bölümü oluşturulmak istenmiştir. Bu sürecin doğal bir sonucu, gerek niceliksel ve gerekse de niteliksel olarak memur profilindeki değişimdir. 1790’larda kalemiyede çalışan sayısı yaklaşık 2000 iken, II. Meşrutiyet yıllarında (1908’e) gelindiğinde devlet memuru sayısı 35.000’e ulaşmıştı. Sayılan sebeplerle birlikte Osmanlı toplumunda ciddi bir memur sınıfı oluşmuş ve

I.Meşrutiyet ile birlikte devam etmiştir. Bu süreç içinde cemiyetleşme öncelikle gayrimüslimler arasında başlamış akabinde Müslümanlar arasında da rağbet görmüştür.¹⁶

Resmi olarak ülkemizde cemiyet kurma özgürlüğü ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde II. Meşrutiyet sonrasında tanınan bir haktır. Osmanlı toplumunda cemiyet kurma hak ve özgürlüğü 1908’le birlikte gündeme gelen siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel dönüşümlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra çeşitli cemiyet ve kulüpler kurulmuş ve bu tür örgütlenmeler toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçasını oluşturmuşlardır.¹⁷

Bu değişim ve dönüşüm ışığında II. Meşrutiyet Dönemi’nde özellikle Fransız Kanunu’nun etkisinde kalınarak ilk “Cemiyetler Kanunu” çıkarılmıştır.¹⁸ 16 Ağustos 1909 tarihli “Cemiyetler Kanunu” ile daha önce kurulmuş olan birçok cemiyet resmi nitelik kazanırken bunun yanında birçok gizli, ihtilalci ve çeteci oluşumlar da kurumsallaşmış ve siyasal emellerini görünürde değişik amaçlı cemiyetler ardında gizleme olanağına kavuşmuşlardır. Cemiyetler Kanunu ile birlikte 21 Ağustos 1909 tarihli bir yasa ile Kanun-i Esasi’ye 120. madde eklenerek, cemiyet kurma hak ve özgürlüğü anayasal güvence altına alınmıştır.¹⁹

Cemiyetler Kanunu Şura-yı Devlette hazırlanarak 6 Mayıs 1909’da hükümete sunulmuştur. Hükümet bu yasanın bazı maddelerini değiştirerek ve bazılarını da kaldırarak hazırladığı yeni taslağı 17 Mayıs 1909’da Meclis-i Mebusan Başkanlığı’na göndermiştir.²⁰

ortak bir çatı altında toplanan meslek mensupları ilerleyen dönemlerde yasal hak elde ederek ilk cemiyetleşme faaliyetlerinde bulunmuşlardır., Carter V. Findley, **Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi**, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996, s.22-23.

¹⁶Araştırma ve İnceleme Raporu..., s. 42.

¹⁷Zafer Toprak, “1909 Cemiyetler Kanunu”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi içinden**, İstanbul: İletişim Yay. 1983, s.205.

¹⁸Hüseyin Hatemi, **Osmanlı İlim ve Mesleki Cemiyetler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., 1987, s.83.

¹⁹Zehra Arslan, “Ağustos 1909 Tarihli Cemiyetler Kanunu Üzerinde Meclis-i Mebusan’da Yapılan Müzakereler ve Cemiyetlerin Yapılanmasında İttihat ve Terakki Örneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research**, 3 (11),2010, s.58 http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi11pdf/arslan_zehra.pdf. (21.10.2013)

²⁰Hareket Ordusu Komutanı Mahmut Şevket Paşa’nın da ısrarcı olması etkili olmuştur.**Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet**, Prof. Dr. İhsan Güneş (Haz.), (1), Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., 1998, s.456.

Cemiyetler Kanunu'nun kabulünden kısa bir süre sonra, ilk halinde cemiyet kurma özgürlüğüne ilişkin bir düzenleme bulunmayan 1876 Anayasası değiştirilerek cemiyet kurma hak ve özgürlüğü Anayasal güvence altına alınmıştır. Buna göre cemiyetler kanununun birinci maddesinde, cemiyet şu şekilde tanımlanmaktadır: “Cemiyet, eşhas-ı müteaddide tarafından malumat veya mesailerini suret-i daimede bittevhit mukaseme-i ribihden (kazanç bölüşme) gayri bir maksatla teşkil edilen heyettir.”²¹

Cemiyetler Kanunu'nun ikinci maddesine göre cemiyet kurmak için evvelden ruhsat almaya gerek olmadığı fakat cemiyetin kuruluşuna müteakip hükümetin bilgilendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu madde ile ilgili mecliste oldukça hararetli tartışmalar olmuş ve neticede Cemiyetler Kanunu'nun ikinci maddesi şu şekilde belirlenmiştir:“Cemiyet teşkili evvelce ruhsat istihsaline menut değildir. Şu kadar ki teessüsünü müteakip altıncı maddeye tevfikan behemehâl hükümete ihbar etmesi”²² lazımdır.”²³

Kanun hükümlerine ve umumi adaba mugayir, gayri meşru bir esasa ve memleketin asayişini ve mali bütünlüğünü ihlal edecek ve mevcut hükümet şeklini değiştirmeye çalışacak, “Anasır-ı Muhtelif-i Osmaniye'yi” siyaseten tefrik maksadına dayanan cemiyetlerin teşkili de yasaklanmıştır. Etnik anlamda çeşitli milletleri bünyesinde barındıran Osmanlı, birliğinin bozulmasının önüne geçmek amacı ile kavmiyetçi, ayrılıkçı,

²¹ **Cemiyetler Kanunu**, İstanbul 1925, s.1.

²² Gizli cemiyetlerin teşkili kesinlikle yasaklanmıştır. Bir cemiyet teşkil edildiğinde eğer cemiyet merkezdeyse yani İstanbul'daysa dâhiliye nezaretine, eğer taşrada ise bölgenin en büyük mülkiye amirine, cemiyetin unvanı, amacı, idare merkezi, yöneticilerinin ismi, meslek ve ikametgâhlarını içeren bir beyanname verilecek ve karşılığında bir ilmühaber alınacak denilmiştir.

²³ İkinci maddeye ilişkin mecliste yapılan müzakerelerde milletvekillerinin bir kısmı “ruhsat” gerekliliğini Fransa'dan örnekler vererek savunmuşlardır. Ruhsat gerekliliğini savunan milletvekilleri, cemiyetlerin hükümetin bilgisi dâhilinde oluşturulması gerekliliğini vurgulayarak, vatan ve milletin menfaati için çalışacak bir oluşumun zaten izin almaktan korkmaması gerektiğini, cemiyetin müspet bir maksadı varsa ruhsattan kaçmayacağı, eğer maksat menfi ise de hükümetin onu evvelden bilmesinin gerektiği belirtilmiştir. Buna karşın bir kısım milletvekili de “ruhsat” gerekliliğine karşı çıkmıştır. Meclis-i Mebusan'da cemiyetlerin oluşturulmasında karşı çıkan milletvekillerinin görüşü, hükümetin haberdar edilebileceği fakat ruhsat gibi bir uygulamanın hiçbir yarar sağlayamayacağı görüşüdür. Hükümet zaten cemiyetler üzerinde üstün güçtür ve menfi bir durum baş gösterdiğinde üstün gücünü kullanarak derneği kapatır denilmektedir. Cemiyetlerin kurulmasında ruhsat gerekliliği ile ilgili bir diğer görüşte cemiyetin siyasi bir cemiyet olup olmamasıdır. Bu bakımdan cemiyetler üzerinde Cemiyet-i Siyasi ve Cemiyeti Hayriye diye bir ayrımın yapılması söz konusu olmuş ve bu seferde “Cemiyet-i Siyasi hayırsız mıdır?” meselesi gündeme gelmiştir. Mebusan meclisi zabıt ceridelerinde görüleceği gibi bu madde mebuslar arasında uzun uzadıya tartışılmış lehte vealeyhte görüşler serdedilmiştir. Özellikle gayri Müslim mebuslar cemiyetlerin kurulmasında ruhsat mecburiyetini karşı çıkmışlardır. **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi**, (5), Devre:1, İctima:1, Celse:2, İnikat:101, 26 Haziran 1909, s.21–22.

cinsiyet esasına dayalı ve kavmiyet unvanı ile siyasi cemiyetlerin kurulması yasaklanmıştır.²⁴

1909 Cemiyetler Kanunu, 28 Haziran 1938 tarihindeki Cemiyetler Kanunu'nun çıkarılmasına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu süre içinde var olan oluşumlar; siyasi partiler (Serbest Cumhuriyet Fırkası), Türk Ocakları, Türk Kadın Birliği, Muallimler Birliği ve mason örgütleri kapanacak ve mal varlıkları Cumhuriyet Halk Fırkasına devredilecektir.²⁵

²⁴ **Cemiyetler Kanunu**, s.1.

²⁵ Alkan, "Sivil Toplum Kurumlarının Hukuksal Çerçevesi 1839-1945"..., s.56-57.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE'DE MUALLİM CEMİYETLERİ

Belirli meslek gruplarından oluşan insanların bir araya gelerek, mesleki sorunlarını tespit etmek, çözümüne yönelik tartışmalar yapmak ve birlikte hareket ederek bazı sonuçlara ulaşma girişimi tarihin çok eski dönemlerinden beri vardır. Genel olarak meslek cemiyetleşmesinin başlangıcı XVIII. yy.'a kadar indirilse de, özellikle eğitim alanındaki oluşumlar II. Meşrutiyet döneminde başlamıştır. II. Meşrutiyet öncesi bazı sendikal oluşumlara karşı, resmi karakterli, şeffaf çalışma niteliklerine sahip eğitim örgütleri 1908 sonrası ortamda varlık gösterebilmiştir.²⁶

Muallimlerin bu tarihte bir cemiyet etrafında toplanmasını kaçınılmaz kılan güçlü gerekçeler vardır. Nitekim gerek ülke sorunlarının çözülmesi gerekse de muallimlerin özlük haklarının alınması, bu uğurda mücadeleyi kaçınılmaz hale getirmiştir. Türkiye tarihinin dönüm noktalarından biri olan II. Meşrutiyetin ilanı (23 Temmuz 1908) toplumda canlı bir tartışma ortamı başlatmış; aydınlar, muallimler, talebeler ve çeşitli meslek sahipleri ilk iş olarak siyasi partiler ve demokratik meslek cemiyetleri kurma yoluna gitmişlerdir.²⁷ II. Meşrutiyet ile beraber açık cemiyetleşme hareketleri başlamış,²⁸ gelişen serbest ortam içinde hemen her mesleğin mensupları meslekî ve siyasî birçok cemiyetler ve dernekler kurma yoluna gitmişlerdir.²⁹ Meşrutiyet'in getirdiği özgürlükçü ortamın yanında II. Meşrutiyet döneminde ıslah edilen muallim okullarının daha nitelikli muallimler yetiştirmesi de etkili olmuştur.³⁰

II. Meşrutiyet ile birlikte başlayan muallim cemiyetleşmesinin ilk olarak ne zaman ve nerede gerçekleştiği ile ilgili çeşitli kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Nafî Atuf

²⁶ Mustafa Gündüz, "İkinci Meşrutiyet ve Erken Cumhuriyet Dönemi, Eğitim ve Öğrenci Dernekleri", *Turkish Studies International Periodical Forthe Languages, Literatureand History of Turkishor Turkic*, 5 (2),2010, s.1089.

²⁷ Arzu M. Nurdoğan, "Türkiye'de Öğretmenlik Mesleğinde Sosyal Dayanışma Fikrinin Doğuşu: Muallimler Cemiyeti (1908- 1914)", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 17, İstanbul 2007, s.66.

²⁸ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, (1), İstanbul:Hürriyet Vakfı Yay., 1998, s.371.

²⁹ Yahya Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)", s.9. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1132/13297.pdf>. (10.10.2013)

³⁰ Niyazi Altunya, *Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesi 1908- 2008*, Ankara: Ürün Yay., 2008, s. 20.

(Kansu)'nun "Türk Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme" isimli kitabında muallimlerin ilk örgütlenmeleriyle ilgili olarak "...muallimler arasında ilk teşekkül 1911'de Edirne'de Mahfel-i Muallimin"³¹ şeklinde olduğu bilgisi verilmektedir.

Bu bilgiler İsmail Hakkı Tonguç'un "İlköğretim Kavramı" isimli kitabında Nafi Atuf Kansu'nun kitabında alıntı yapılarak aynı şekilde tekrarlanmaktadır. Yahya Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)" başlıklı makalesinde 1970'te kendisinin yaptığı yayına kadar yukarıda zikredilen eserlerin ilk örgütlenmeyi 1911'de gösterdiğini ve bunlara dayanılarak yapılan araştırmaların da farklı bir şey söylemediğini belirtmiştir. Akyüz, bu konuda ilk olarak kendisinin farklı bir bilgi verdiğini ve aslında ilk eğitim örgütlenmelerinin 1908'de "Encümen-i Muallimin" cemiyeti ile başladığını belirtmiştir.³²

1.1. Encümen-i Muallimin Cemiyeti³³

Encümen-i Muallimin Nizamnamesi'nin kapağında yer alan tarihe göre Encümen-i Muallimin'in kurulduğu tarih 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908)'dir. Tarih tespitinden sonra cemiyet nizamnamesine göre cemiyet, Darülfünun ve Darulmuallimin mezunları tarafından merkezi Dersaadet (İstanbul) olmak üzere kurulmuştur. Cemiyetin adı "Encümen-i Muallimin'dir."³⁴ Encümen-i Muallimin'in tesisi için Kandilli Kız Lisesi tarih muallimi Vehbi Bey ve Aydın Vilayeti Polis Müdürü Fikri Bey büyük çaba göstermişlerdir.³⁵

Encümen-i Muallimin'in vazifesi, Osmanlı mekteplerine muallim ve maarif memuru yetiştirmek maksadıyla tesis edilmiş olan Darülfünun ve Darulmuallimin mezunlarının hukukunun korunması, muallimlik ve maarif memuriyetlerine yönelik olan tayin ve terfi işlerinin yürütülmesidir. Encümen-i Muallimin gerek Dersaadet'ten (İstanbul) ve gerekse de taşradan vuku bulacak müracaatlar üzerine mağduriyetleri belirlemeye ve gidermeye çalışacaktır. Taşrada bulunan umumi heyet fertlerinin Dersaadet'teki işleri için her türlü takibatı ve kolaylığı sağlamak da encümenin vazifesidir.

³¹ Nafi Atuf Kansu, **Türk Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme**, İstanbul 1932, s.111.

³² Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de...", s.9.

³³ Yahya Akyüz'ün araştırmalarında Encümen-i Muallimin Cemiyeti'nin nizamnamesine rastlanmamaktadır.

³⁴ **Encümen-i Muallimin Nizamnamesi**, İstanbul 1908, s. 2

³⁵ Nurdoğan, a.g.m., s.67.

Cemiyet, azalarının bu tür işleriyle ilgilenir fakat cemiyetin asıl maksadı mezunlarının ilmi alanda ilerlemelerine hizmet etmek ve onları daima birlik ve fikir alışverişi hususunda desteklemektir.³⁶

Cemiyet yukarıda sayılan amaçları idare meclisi eliyle hayata geçirmeye çalışır. İdare heyeti vazife ve faaliyetlerini bu meclis eliyle yürütür. Bu amaçla cemiyetin; bir reis-i umumisi, bir reis-i evveli, bir reis-i dâhili, bir kâtibi, bir muhasebecisi, bir tahsildarı, bir muakkibi (iş yürüten) ve lüzumu kadar da hizmetçisi vardır. Reis-i umumi ile reis-i evvel azadan farklı olarak hâlihazırda muallimlikte bulunan, bu makamı her anlamda taşıyabilecekler arasından seçilir. Reis-i dâhil, kâtip ve muhasebeci idare heyeti azası arasından gizli oy ile seçilir ve fahri olarak vazifelendirilir. İdare heyeti reisleri ve azalarının görev süresi iki senedir. Ancak azanın yarısı her sene değiştirilerek yerlerine heyet-i umumiye tarafından seçilecek diğer azalar getirilir. Birinci sene için açığa çıkacak âza kura ile tayin olunur ve azalıktan çıkanlar tekrar azalığa seçilebilirler.³⁷

Azalıktan istifa edenler, beş toplantıya geçerli bir mazereti olmadan katılmayanlar, Kanun-i Esasiye aykırı davrananlarla, namus ve diyanete karşı harekette bulunanlar azalık haklarını kaybederler. Azalık hakkını kaybedenlerin yerine son umumi seçimde en çok oy alan namzet namıyla kayıtlı bulunmuş olanlar arasından idare heyetince seçilir ve reis-i umumi tarafından tasdik olunur.³⁸

³⁶ Bu maksadı sağlamak için muallimliğe, felsefe, edebiyat ve fûnuna dair yerli ve yabancı neşriyat, encümenin imkânına göre Encümen-i Muallimîn'in toplantı salonunda temin edilmeye çalışılmıştır. Encümen azaları ücretsiz olarak bu neşriyattan faydalanabileceklerdir. Bu maksat doğrultusunda Salname-i Muallimîn neşredilmesi ve Encümen-i Muallimîn'in idare heyeti nezaretinde ayda bir Mecelle-i Muallimîn adında bir risale çıkartılacağı bu amaçla gündemdeki felsefi, edebi ya da bilimsel konularla ilgili uzman kişilerden oluşan bir komisyonun kurulup, meselenin burada bir karara varılmasından sonra neşredileceği belirtilmiştir. Cemiyet bu sayede hem azalarının sözcüsü ve destekçisi olurken hem de onların kendilerini geliştirerek topluma ışık tutmalarına aracı olmuş olacaktır. Bunun yanında Encümen-i Muallimîn'in üyelerinden Mesut Remzi Efendi'nin maarifin ilerlemesine ve muallimlerin Nâşir-i efkârı olmak üzere Mir'ât-ı Maarif adlı bir gazete yayınlamak istediği ve hakkında yapılan soruşturma neticesinde buna izin verildiği anlaşılmaktadır. **Encümen-i Muallimin Nizamnamesi**, s.6-7.

³⁷ İdare heyeti Darülfünun ve Darulmuallimin şubeleri erbaasının her birinden umumi heyet tarafından gizli oy ile seçilmiş dörder mezun ile mekatip ve kafiye muallimleri tarafından seçilmiş iki muallimden olmak üzere toplam otuz dört (34) azadan oluşur. **Encümen-i Muallimin Nizamnamesi**, s. 2-3

³⁸ İdare heyeti rutin olarak on beş günde bir defa ve lüzumu halinde de daha erken bir müddet zarfında reislerden birinin riyaseti altında toplanır ve her mesele hakkında çoğunluğun oyu ile karar alır. Azanın en az yarısı ve reislerden biri veya reislerden birinin vekili mevcut olmadıkça kesinlikle müzakerat edilemez ve karar alınamaz. İdare heyetinin toplantı müzakereleri ve kararları zabıt defterine kaydolunur. Kararların idare mahalline gönderilmesi ve var olan evrakın muhafazası, kısaca Encümen-i Muallimin'in bilumum yazı işleri kâtibin sorumluluğundadır. **Encümen-i Muallimin Nizamnamesi**, s. 3-4.

Cemiyet'in gelirlerine gelince, Encümen azalarının her birinden cemiyete kaydı sırasında bir defaya mahsus olmak üzere beş kuruştan az olmamak kaydıyla duhuliyeye vergisi alınır. Encümene dâhil olabilmek için kaydolurken duhuliyeye vermek şarttır. Bunun dışında aza tarafından vaat edilen ve her ay beş kuruştan az olmamak üzere aza taahhütleri de cemiyetin gelirlerindedir. Bilfiil muallimlik ve çeşitli memuriyetlerde bulunanlar maaşları nispetinde belli bir aylık taahhüt vaat ederler fakat muvazzaf olmayan kişilerin bir işe sahip oluncaya kadar belli bir aylık taahhüt vermesi kendi ihtiyarlarına kalmıştır. Encümenin bir diğer geliri de nakden ve aynen vuku bulacak iane ve bağışlardır. Encümene ait yukarıda zikredilen gelirlerin tamamı ve idare heyetinin harcamaları reislerden birinin onayı ile senet karşılığında gerçekleştirilir.³⁹

Türkiye'de ilk muallim cemiyeti olması hasebiyle önem arz eden cemiyet örgütlenme faaliyetlerine giriştiği bir sırada Zeki Bey'in⁴⁰ teşebbüsüyle Vefa Sultanisinde

³⁹ Her kimin emriyle olursa olsun resmi evrak olmadan veya idare heyetinin izin vermesi dışında para sarfi katiyen uygun değildir ve bunu gözetmek muhasebecinin görevlerindedir. Aylık taksitlerin zamanında tahsiline itina edilmesi de muhasebecinin görevlerindedir. Gelir ve gider işlerinin artması durumunda ayrıca bir veznedar daha görevlendirilebilir. Encümenin birer aylık ihtiyacından fazla olan nakdi devletçe kabul edilen bankalardan birine encümen namına reisi evvel ile muhasip tarafından müştereken cari hesap suretiyle tevdi olunacaktır ve bankadan para ahzı idare heyetinin kararına bırakılmıştır. **Encümenin Muallimin Nizamnamesi**, s.5-6.

⁴⁰Yahya Akyüz, Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918) isimli makalesinde Zeki Bey'le ilgili başlıca üç kaynakta ayrıntılı bilgilerin olduğunu belirtir. Bunlar Cemal Kutay'ın çıkardığı "Tarih Konuşuyor" başlıklı aylık tarih dergisinin Mart 1965 tarihli 14. sayısı, Ali Çankaya'nın Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (1859-1968). Bu iki kaynağa göre Zeki Bey 1869'da ya da 1870'te İstanbul'da doğmuş, Galatasaray Lisesini ve 1889'da Mülkiye Mektebini bitirmiş, Fransa'da maliye ve iktisat alanında ihtisas yapmıştı. Mercan İdadisi (Lisesi) ile Mülkiye Mektebi'nde yıllarca Fransızca okutmuş, tarihçi Murat Bey ile beraber Mizan gazetesinde politika ve ekonomi alanında yazılar yazmış, Osmanlı Devleti'nin Batılı devletlere olan borçlarını ödeyebilmesi için kurulan Düyûn-ı Umumiye idaresinde önemli bir göreve getirilmişti. 1908'de ilk kurulan muallim örgütlerinde de başkanlık yapmıştı. Zeki Bey 27 Haziran 1327 (10 Temmuz 1911)'de Bakırköy'de bir suikast sonucu hayatını kaybetmiştir. Üçüncü olarak zikrettiği kaynakta 1919 tarihli Akyüz tarafından unutulmuş olarak nitelenen Kamil Su'dan alınan belgedir. Bu üç belgenin dışında Akyüz'ün zikretmediği araştırmalarımız neticesinde ulaştığımız Zeki Bey ile ilgili, 1329 (1913) tarihli "Zeki Bey" başlıklı, 78 sayfadan oluşan Osmanlıca bir eserdir. Bu eserde Zeki Bey'in öldürüldüğü fakat fikirlerinin zihinlerde yaşadığı, Zeki Bey'i öldürenlerden muhakkak intikam alınacağı belirtilmiştir. Zeki Bey'in öldürülmesinden bahseden diğer bir kaynak da yukarıda zikredilen Cemal Kutay'ın "Tarih Konuşuyor" başlıklı aylık tarih dergisinde neşredilen yazıdır. Bu yazıyı Akyüz özetleyerek sadeleştirmiştir. Yahya Akyüz'ün "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)" isimli makalesinde bu konu şu şekilde verilmiştir: "II. Meşrutiyet'in 1908'de ilânının üzerinden üç yıl geçmişti. Başlangıçta duyulan umutlardan eser yoktu. Herkeste bir suçlu aramak ihtiyacı vardı. Bilhassa muhalefet, memleketin içinde çırpındığı acıları iktidardaki İttihat ve Terakki Partisi'ne yüklerken ölçüyü kaçıyordu. Fikir ve bilgi sahibi olanların eleştirileri derin yankılar yaparak gazete sütunlarından Meclise taşıyordu. Bu hareketin başında maliye alanında derin bilgisi olan ve gözünü budaktan esirgemeyen Zeki Bey bulunuyordu. O, devletin malî işlerini eline geçirmiş olan yabancı sermaye ve kapitülasyonların kurduğu Düyûn-ı Umumiye idaresinde kontrol kalemî müdürü idi. Bu görevi nedeniyle bir takım gizli bilgilere sahipti. Bunları çekinmeden ve ülke menfaatleri doğrultusunda açıklıyordu. Muhalefetteki milletvekilleri bu bilgileri Meclise taşıyarak Maliye Bakanı'nı güç durumlara düşürüyorlardı. Bu nedenle, iktidardaki İttihat ve Terakki Partisi özellikle kendine muhalif kimi gazetecileri suikastlarla ortadan kaldırmaya başlamıştı. Zeki Bey, 27 Haziran 1327 (10 Temmuz 1911) tarihinde geceleyin, oturduğu Bakırköy'de iki kiralık katilin kurşunlarıyla hayatını kaybetti."

gerçekleşen bir toplantıda Encümen-i Muallimîn'in Nezaret erkânının riyasetleri altında toplanması sebebiyle hiçbir zaman muallimlerin haklarını tam anlamıyla korumaya muvaffak olamayacağını belirtmiştir. Bu sebeple bu gibi zevatla alakası olmayan yeni bir cemiyetin teşkil edilmesi gerektiği konuşulmuştur. Bu bapta zaten evvelce bazı muallimlerin efkârında hazırlanmış olduğundan hemen "Cemiyet-i Muallimin" namıyla bir cemiyet teşkiline karar verilmiştir. Cemiyet Zeki Bey'in başkanlığı altında teşkil edilmiştir. Encümen-i Muallimîn'in feshedildiği ve yeni kurulan cemiyetin Encümen-i Muallimîn'le hiçbir alakası olmadığı ilan edilmiştir.⁴¹

1.2. Muhafaza-i Hukûk-ı Muallimîn Cemiyeti ve Cemiyet-i Muallimin

Encümen-i Muallimîn girişiminden kısa bir süre sonra yine İstanbul'da idadi, rüşti ve ibtidai okul muallimleri tarafından "Muhafaza-i Hukuk-i Muallimîn Cemiyeti" adında ikinci bir muallim cemiyeti kurulmuştur. Kurulan cemiyetin amacı adından da anlaşılacağı üzere muallimlerin haklarını savunmak⁴² ve eğitimin yaygınlaşmasını sağlamaktır.⁴³ Yeni kurulan cemiyetin başına Fransızca muallimi Zeki Bey⁴⁴ getirilmiştir.⁴⁵

Maarif Nezareti görevlilerinden oluşan "Encümen-i Muallimîn'in" yönetim yanlısı bir politika izlemesi ile "Encümen-i Muallimîn'den" beklenen muallimlerin mesleki, hukuki, sosyal ve toplumsal statülerinin korunması ve yükseltilmesi hususları tam anlamı ile gerçekleşmemekteydi. Bu amacı taşıyan muallimler yeni bir cemiyetin teşkil edilmesine ön ayak olmuşlardır. 1908 yılının sonlarına doğru "Encümen-i Muallimin" ile "Muhafaza-i Hukuk-i Muallimîn Cemiyeti" ve bazı muallimler genel bir toplantı yaparak "Cemiyet-i Muallimîn" adı altında birleşmişler ve başkanlığına yine Zeki Bey'i seçmişlerdir.⁴⁶

⁴¹ Encümen-i Muallimîn'in nezaret mensubu idarecileri tarafından son derece anlayışla karşılanmıştır. Öyle ki nezaret mensubu yöneticiler "Öğretmenlere bir cemiyet mutlaka lazımdır, öğretmenlerin parçalanmaları doğru değildir" diyerek "Cemiyet-i Muallimine" katılım desteklenmiştir. Yahya Akyüz, "Türkiye'de İlk Öğretmen Kuruluşları Hakkında Orijinal Bir Belge İle Unutulmuş Bir Kaynak", **Eğitim Fakültesi Dergisi**, Ankara, 1971,s.101.

⁴² Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında...", s.10.

⁴³ Nurdoğan, a.g.m., s.70.

⁴⁴ Daha fazla bilgi için bakınız. Ali Çankaya, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, 3, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay, 1968, s.407-409.

⁴⁵ Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında...", s.10.

⁴⁶ A.g.m., s.10.

Zeki Bey'in başkanlığında kurulan yeni cemiyet 28 Aralık 1908'de Maarif Nazırı Vekili Abdurrahman Şeref Bey'e bir dilekçe yazarak bu gelişmeleri bildirmiş ve "Cemiyet-i Muallimin'in" ilk etkinliği olarak Abdurrahman Şeref Bey'den bazı isteklerde bulunmuştur.⁴⁷

Zeki Bey, adı geçen dilekçesinde birliğin genel olarak amacını şu şekilde belirtmektedir: "...Meşrutiyet ve hürriyet dönemine yaraşır şekilde genel eğitimin yurtta yayılmasını sağlamaya çalışmak ve bu alanda nezarete yardımcı olmak."⁴⁸

Cemiyet-i Muallimin bu amaçla Avrupa'da yer alan bazı bilim kuruluşlarıyla ilişki kuracağını belirtilmiştir. Dilekçesinin diğer kısımlarında Zeki Bey on bir madde halinde Cemiyet-i Muallimin'in bazı görüşlerini Maarif Nazırı Vekil'ine bildirmekte ve bu hususların dikkate alınmasını rica etmektedir.⁴⁹

Cemiyet, görüşlerini yaymak ve özellikle ilköğretim muallimlerinin haklarını savunmak için "Mir'at-i Maarif" (eğitimin aynası) adında bir dergi çıkarmıştır. Derginin mesul müdürü Namık Ekrem'dir.⁵⁰ Dergide 30 yılı aşkın süren ve bazı çevrelerce istibdat olarak nitelenen II. Abdülhamit devri oldukça şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Maarifin ve muallimliğin konumunun oldukça kötü durumda olduğu vurgulanmış, özellikle köylerde bu durumun daha da feci olduğu belirtilmiştir. Muallimliğin ve maarifin son derece ehemmiyetli olduğu belirtilerek muallimlere bu durumda halkın tenvir ve irşadı için oldukça önemli görevler düştüğü, böylesine yüce ve kutsal bir görev karşısında kalan muallimlerin, her türlü emelleri ve uğraşları bir kenara atıp, çağa uygun bilgilerle yeni nesillere yetiştirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Muallimlerin gayeleri ile birlikte Cemiyet-i Muallimin'in gerçek mevkiine yükseleceği belirtilmiş, cemiyetin mevkiinin yüksekliği nispetinde de vazifesini ifa edeceği vurgulanmıştır. Bu amaçla "Mir'at-ı Maarif", cemiyetin bir yayın organı olarak talim, tedris, tekâmül biçimi ve yöntemlerinin

⁴⁷ Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında...", s.10.

⁴⁸ Yahya Akyüz, **Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940**, Ankara: Doğan Basımevi, 1978, s. 100. Bu konu Niyazi Altunya'nın Ankara 2008 baskılı Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesi 1908-2008 kitabının 24. sayfasında aynı şekilde verilmekle beraber Zeki Bey'in Maarif Nazırı Abdurrahman Şeref Bey'e yazdığı dilekçeyi muhtıra olarak adlandırmıştır. Bu yanlış bir tabirdir çünkü Zeki Bey muhtıra yazacak bir konumda ve durumda değildir.

⁴⁹ Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de...", s.10.

⁵⁰ Daha fazla bilgi için bakınız. Yunus Ayata, **Eğitime Adanmış Bir Ömür-Ayanzade Namık Ekrem**, Sivas: Asitan Yay., 2009.

araştırılması, mevcut çeşitli yöntemlerin karşılaştırılarak en faydalısının seçilmesi amaçlanmıştır.⁵¹

Cemiyetin idari kadrosuna gelince, Cemiyet-i Muallimîn'in bir başkanı, bir muhasebecisi ve bir kâtibi(sekreteri) de vardı. Başkanlık Zeki Bey'in, genel sekreterlik, Maliye ve Mülkiye Mektebi İktisadî ve Gelişmeler Coğrafyası muallimliği yapmış olan Burhanettin Bey'in, muhasebecilik, Maarif Nezareti eski muhasebecisi Şükrü Bey'in oğlu Heybeliada Numune Mektebi Müdürü Cemil Bey'in üzerindedir.⁵²

31 Mart 1909'da Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelişinden hemen sonra Zeki Bey'in tutuklanmasına kadar Cemiyet-i Muallimîn varlığını sürdürmüştür.⁵³ Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girmesiyle cemiyetin başkanı Zeki Bey tutuklanmış ve cemiyet dağıtılmıştır. Zeki Bey kısa bir süre sonra serbest bırakılmışsa da cemiyet bir daha kendini toparlayamamış ve bu girişimde böylece sonuçsuz kalmıştır.⁵⁴

1.3. Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimin Cemiyeti

Cemiyet-i Muallimîn'in başkanı⁵⁵ Zeki Bey'in tutuklanmasından sonra yeni bir cemiyet teşkili için menfi şartlar altında teşebbüste bulunanlar oldu.⁵⁶ Bu menfi şartlara rağmen özellikle İstanbul Erenköy Kız Sultanisi Matematik muallimi Ahmet Bey'in önderliğinde ve özverisi ile "Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimin Cemiyeti" kurulmuştur. Büyük fedakârlıklarla Beylerbeyi'ndeki evini cemiyete merkez olarak terk eden Ahmet Bey cemiyete teşviki sağlamaya çalışmıştır. Bunun yanında civar vilayetlere de bizzat gitmek suretiyle cemiyeti teşkilatlandırmaya çalışmıştır. Buna rağmen pek varlık

⁵¹ **Mir'at-ı Maarif**, Dersaadet: Ruşen Matbaası, 1324, s.1-2.

⁵² Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de...", s.24.

⁵³ A.g.m.,s.24.

⁵⁴ Altunya, a.g.e., s.25.

⁵⁵ Zeki Bey aynı zamanda Cemiyeti Muallimin teşekkül etmeden evvel Muhafaza-i Hukuk-i Muallimîn cemiyeti'nin de başkanıydı.

⁵⁶ Yahya Akyüz'ün Kandilli Kız Sultanisi Tarih muallimi Vehbi Bey'in 1919'da yazdıklarından alıntı yaparak zikrettiği "O vakitler cemiyetler kanunu neşredilmiş olduğu için bir türlü ruhsat ve müsaade alınamamaktaydı." sözü cemiyetler kanununun ikinci maddesiyle çelişmektedir. Çünkü cemiyetler kanununun ikinci maddesinde cemiyetlerin kurulmak için ruhsat alması zorunlu olmadığı, kuruluşuna müteakip hükümete bildirilmesi gerektiği şu şekildedir: "Cemiyet teşkili evvelce ruhsat istihsaline menut değildir. Şu kadar ki teessüsünü müteakip altıncı madde tevfikane behemehâl Hükümete ihbar edilmesi lazımdır."

gösteremeyen cemiyetin mensubu pek azdır.⁵⁷ Netice olarak yeni cemiyet kitle güvenini ve desteğini kazanamaz ve fazla rağbet görmemesi üzerine bir müddet sonra kapanır.⁵⁸

1.4. Terakki-i Maarif ve İttihad-ı Muallimin Cemiyeti⁵⁹

Cemiyet Osmanlı devleti sınırları içinde bulunan resmi ve özel bütün muallimlerden oluşmak üzere 10 Temmuz 1325 (23 Temmuz 1909)⁶⁰ yılında “Terakki-i Maarif ve İttihad-ı Muallimin Cemiyeti” namıyla kurulmuştur. Cemiyet nizamnamesine göre ve cemiyetler kanununa da uygun olarak “cemiyet tesisinden hükümet haberdar edilecek ve her tülü icraat ve muamelat cemiyetler kanununa uygun olacaktır. Cemiyet hiçbir kötü maksat ve siyasi fikirlerle meşgul olmayacaktır”⁶¹denilmiştir.

Cemiyetin maksadı mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlara göre maarifin tamim ve terakkisine ve muallimlerin hizmet süreleri itibariyle meşru haklarını muhafaza etmektir.⁶² Cemiyetin bir diğer maksadı da Osmanlı Devleti’nin her noktasında bulunan iptidai, rüşdî, idadi ve âli mekteplerin muallimlerinin maaşları meselesidir. Maaşlar konusunda adaletin sağlanmasına çalışılacak, her sınıfta bulunan muallimlerin sınıfları itibariyle maaşlarının eşit olmasına itina gösterilecek ve aynı derecede bulunan mektep muallimlerinin sayı olarak eşit olmasına çalışılacaktır. Bunu yaparken Tanzimat ve Meşrutiyet’in getirdiği ortamlarla da doğru orantılı olarak Osmanlı ülkesinde bulunan resmi ve özel mektep muallimleriyle cins ve mezhep ayrımı gözetmeksizin birlikte çalışılacak ve tanzim edeceği programlarla mekteplerin durumlarını teftiş edecektir. Bu sayede tedris usulünün ve terbiyenin ıslahı ve eğitimde birliğin sağlanmasına çalışılacaktır.⁶³ Cemiyet bu faaliyetlerinin yanında mensuplarının da haklarını korumaya yönelik olarak hükümet nezdinde faaliyetlerde bulunmuştur. Buna Memurin (Memurlar) gazetesinde yer alan ve

⁵⁷ Akyüz, **Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki...**, s. 101.

⁵⁸ Akyüz, “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de...”, s. 24.

⁵⁹ Zikredilen cemiyetin nizamnamesine daha önce yapılan araştırmalarda rastlanmamaktadır. Tarafımızdan yapılan araştırma neticesinde elde edilmiştir.

⁶⁰ Ayüz Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918) isimli makalesinin 27. sayfasında, Cemiyetin kuruluş tarihi ile ilgili olarak cemiyetin Meclis-i Mebusan’a çektiği bir telgrafa dayanarak (Haziran) 1910’dan önce Bursa’da kurulmuş demekle yetinmiştir. Biz nizamnameye dayanarak cemiyetin kuruluş tarihini net olarak veriyoruz.

⁶¹ **Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi**, Bursa: Vilayet Matbaası, 1909, s. 2.

⁶² **Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi**, s.2.

⁶³ **Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 6-7.

Akyüz'ün Türkçeleştirerek verdiği 2 Haziran 1326 (15 Haziran 1910) tarihli Mebusan Meclisi'ne çekilen telgraf örnek olarak gösterilebilir.⁶⁴

Bu bilgilerden sonra cemiyet nizamnamesinde yer alan dördüncü maddeye göre birliğin merkez ve şube teşkili ve idaresi şu şekildedir:

Cemiyet bir merkez-i umumi ile müteaddit merakiz ve şubâtan müteşekkil olup vilayet merakizinde ve elviye-i müstakillede birer merkez ve her liva ve kazada dahi birer şube bulunacak ve bil umum nevahi(nahiyeler) ve kurâ(köyler) hey'et-i tâlimiyyeleri azalara, kazalar livalara, livalar vilayata ve vilayat dahi merkez-i umumiyye tabi olacaktır.⁶⁵

Cemiyet merkez ve şubeleri yukarıda zikredildiği şekildedir ve cemiyetin idare heyeti gizli oyla seçilir. Heyet genel merkezde dokuz, merkezlerde yedi, liva şubelerinde üç kişiden oluşur. Seçilen heyet kendi arasından gizli oyla bir reis, bir kâtip (sekreter) ve bir de veznedar seçer. Seçilen heyet bir sene müddetle görev yapar. Heyetten bir kişinin boşalması durumunda gizli oyla diğer bir aza heyete dâhil olur. Seçilen idare heyeti asgari haftada bir kere toplanmakla yükümlüdür fakat olağanüstü durumlarda daha evvelde toplantı yapılabilir. Toplantıya katılmayan aza toplantıda alınan kararlara itiraz etme hakkına sahip değildir ve arka arkaya üç toplantıya katılmayan aza da istifa etmiş sayılacaktır.⁶⁶

Bunun dışında merkez ve şubeler arasında bir hiyerarşi söz konusudur. Her şube ancak bağlı bulunduğu şube ve merkezlerle haberleşir. Fakat fevkalade durumlarda şubeler doğrudan doğruya umumi merkez ile haberleşme yetkisine sahiptir. Bu durumda birlikler şube veya merkezlere de malumat vermek zorundadırlar.⁶⁷

⁶⁴ Bu dilekçe şu şekildedir: “Milletin Ey Saygıdeğer Vekilleri! Milletin o mukadderatı kürsüsünde geçen yıl Maarif Nazırı'nın verdiği müphem bilgiler ile fasıldan fasıla geçiliyor. Nazır Bey mevcut öğretmenler ve boş bulunan kadrolar hakkında ayrıntılı bilgiler veriyor da mesleği terk eden öğretmenlerden ve bunun nedenlerinden hiç söz etmiyor. Hüseyin Cahit Bey'in ve Artakis Efendi'nin dedikleri gibi, ihtiyaç araştırılmamış ve hedef belirlenmemişken, bu kadar müfettişin, müdürün atanması gereksiz değil midir? Teftiş, kuruluş ve düzenlemeden sonra olmaz mı? İşte bu tür müphem açıklamaların sonucu değil midir ki öğretim, önceki Abdülhamit dönemine rahmet okutacak derecede geriledi. Vatanın sevgili çocuklarının hayatlarının boşa gidişinden kim sorumlu olacak? Deneme yapma zamanı değildir. Öğretmenler sınıf sınıf ayrılarak maaşları milletin vekilleri önünde belirlenmelidir. Çünkü öğretmenlik mesleğinde adaletsizlik hüküm sürüyor. Biz öğretmenler artık niteliksiz işçi (amele) ücretiyle çalışamayız. Açık ve meşru haklarımızı kanunlar çerçevesinde aramakta çaresiz kaldığımız için ilk önce yasama meclisinin dikkatini çekmek amacıyla bu dilekçeyi sunuyoruz. Maarif Nazırı'nın bu dilekçeye vereceği inandırıcı cevabı bekliyoruz.” Akyüz, “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de...”, s.27.

⁶⁵ Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi, s.2.

⁶⁶ Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi, s.2-3.

⁶⁷ Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi, s.4

Muallimlik ve memuriyetinde nifak, şikak (ikilik) çıkarmak, adap ve millet menfaatine aykırı faaliyetler bulunmak ve söz söylemek ile vazifeye karşı gevşeklik, ağırlık ve geri çekilme gibi nedenlerden dolayı üç defa nezaretçe memuriyet yeri değiştirilenlerin meslekten ihracına çalışacak ve cemiyetin hukukunu muhafazaya son derece dikkat edecektir. Cemiyetin görevlerinde gevşeklik gösterenler konusunda yaptırım olduğu gibi vazifelerini meşakkat ve özveri ile yerine getirenlerle ilgilide faaliyette bulunmaktadır. Cemiyet görevlerini özveri ile yapanlar için maaşlarının zamanından önce nakit hakkına sahip olmaları için gayret edecektir.⁶⁸

1.5. Mahfel-i Muallimin

Nafi Atuf Kansu'nun⁶⁹ "Türkiye Maarif Tarihi" isimli kitabında ilk muallim cemiyetleşmesinin 1911'de Edirne'de kurulan "Mahfel-i Muallimin" olduğunun söylendiğinden daha önce bahsetmiştik.⁷⁰ O tarihte Edirne Muallim Okulu müdürü olan Kansu, bu örgütünde kurucuları arasındadır.⁷¹

Yazarları arasında özellikle Edirne Muallim Okulu muallimlerinin yer aldığı ve bu kentte çıkan "Sa'y ve Tetebbu" dergisinin Şubat 1911 tarihli ilk sayısında bu cemiyetin tüzüğü yayımlanmıştır. Tüzüğün birinci maddesinde cemiyetin Edirne'de bulunan bütün Osmanlı muallimlerine açık olmak üzere teşkil edildiği söylenmiştir. İkinci maddesinde de amaçlarını bilimsel ve fenni genel dersler vermek, gece dersleri vermek, köylere muallim yetiştirmek, yatılı ve gündüzlü özel okullar açmak için çalışmak ve teşviklerde bulunmak suretiyle vatanın çıkarlarına hizmet etmek olarak açıklamıştır. Tüzüğün üçüncü maddesine göre üyelik için ayda en az beş kuruş ödenmesi gerektiği belirtilmiştir. Dördüncü maddeye göre birliğin seçimle iş başına gelen bir başkan, bir kâtip, bir muhasebeci ve iki de üyesi bulunmaktadır.⁷²

⁶⁸ **Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 6-7.

⁶⁹ Emekli Sandığı Arşivinden elde ettiğimiz bilgilere göre Nafi Atuf Kansu Giresun mebusudur. Kansu'nun doğum yeri ve tarihi Mekke, 1306'dır. Türkiye'de nüfusa kayıtlı olduğu yer ise Edirne'dir. Bkz. E.S.A., M.T. 84152

⁷⁰ Bu bilginin yanlış olduğu aslında ilk öğretmen örgütünün eldeki kaynaklar ışığında şu an itibariyle Encümen-i Muallimin olduğunu belirtilmiştir.

⁷¹ Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de...", s.28.

⁷² A.g.m., s. 28.

1.6. Konferans Cemiyeti

13 Temmuz 1911’de, Darulmuallimin (Erkek Muallim Okulu) mezunlarını tanıştıran dayanışmalarını sağlamak amacıyla İstanbul’da “Darulmuallimin Kongresi” adıyla bir toplantı düzenlenmiştir. Darulmuallimin yöneticilerinin öncülüğünde yapılan bu toplantıda bir “Konferans Cemiyeti” kurma kararı alınmıştır. Toplantı sırasında konferanslar verilmiş, bazı öğretim araç ve gereçleri üzerinde durulmuş, resim ve elişleri sergileri açılmış; tartışmalar yapılmış, geziler düzenlenmiştir. Daha sonra da cemiyet bunları kitap halinde de yayınlarak önemli hizmetlerde bulunmuştur.⁷³

1.7. Muallimler Yurdu

1913 sonlarında Bursa’da Muallimler Yurdu adıyla kurulmuştur. Bu girişimde o tarihte Bursa Muallim Okulu müdürü olan Ethem Nejat’ın öncülüğünün olması muhtemeldir.⁷⁴ Yeni Fikir Dergisi, Ocak 1914 tarihli 10.sayısında bu konu ile ilgili olarak şu bilgiyi veriyor:

Bursa muallimleri bazı girişimci ve vatanperver arkadaşların teşviki ile bir Muallimler Yurdu açtılar. Amaç Muallimleri aynı fikir ve aynı millî amaçla birleştirmek, öğretim biçiminde bir birlik sağlamak, muallimleri eğitimdeki bilimsel gelişmelerden sohbet ya da tartışma yoluyla haberdar etmek, özellikle muallimleri kahvehane hayatından çekip kurtarmak. Pek çok muallimlerimiz okuldaki işlerini bitirir bitirmez hemen aceleyle kahvehanelere koşarlar, halkın önünde kahve ve nargile içer, hatta tavla vs. oynarlardı. Bu sadece Bursa’da değil, her yerde böyleydi. Şükürler olsun Muallimler Yurdu onları bu miskin hayattan kurtaracaktır. Muallimler Yurdu her zaman açık bulunacak, bütün gazete ve dergilere abone olacak, hatta muallimleri kahvehanelere gitmekten vazgeçirmek için kahve, çay ve nargile de bulunduracaktır. Bu örgütün onursal başkanlığını Vali prens Abbas Halim Paşa kabul etmişti. Örgütün adı bazen Muallim Yurdu olarak da geçmektedir.⁷⁵

⁷³ Mustafa Ergün, **İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)**, Ankara 1996, s. 427. <http://www.egitim.aku.edu.tr/mesrutiyet.pdf>.

⁷⁴ Terbiyevî Yeni Fikir, Ethem Nejat’ın sorumlu müdür olduğu dergiler arasında sayılmaktadır. Bkz. Mehmet Salih Erkek, **Ethem Nejat 1887-1921**, İstanbul: Kitap Yay., 2012, s. 30.

⁷⁵ Akyüz, “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de...”, s. 29.

1.8. Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti⁷⁶

Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi'nde yer aldığına göre Cemiyet 11 Ağustos 1331(24 Ağustos 1915)⁷⁷ tarihinde Dersaadet (İstanbul) merkezli olarak kurulmuştur.⁷⁸ Nizamnamenin birinci maddesine göre cemiyetin adı “Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti'dir.” Cemiyetin Dersaadet'te (İstanbul) bir merkezi bulunacak ve teşkilatını geliştirerek taşralarda da benzer şubeler açabilecektir.⁷⁹

Cemiyet nizamnamesinin ikinci maddesinde cemiyetin maksadı⁸⁰ şu şekilde geçmektedir:

Cemiyetin maksad-ı esasisi milli talim ve terbiye hakkında ilmi ve tatbiki teşebbüsatta bulunmaktır. Cemiyet milli talim ve terbiyenin cihet-i nazariye ve ilmiyesi ile meşgul olacağı gibi, meselenin cihet-i ilmiye ve tatbikiyesine de tevessül ederek vücudu, ahlakı sağlam, dindar, milliyetperver, mevcudiyet-i milliye ve hususiyesini gerek kendi muhitinde ve gerek sair muhitlerde mücerret keddiiyetiyle galiben ve müstakilen yaşatabilecek faal, müteşebbis anasır yetiştirmek için her türlü vesait-i münasibeye teşebbüs eyleyecektir.⁸¹

“Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti” yukarıda zikredilen maksatları gerçekleştirmek için kitap ve risaleler vasıtası ile milli talim ve terbiyeye dair neşriyatlar çıkaracaktır. Sabit veya seyyar heyetler vasıtasıyla İstanbul'da ve taşrada milli talim ve terbiye hakkında telkinlerde bulunulacak, zaman zaman müsamereler teşkil ederek milli talim ve terbiyeye dair tetkikat ve ilmi münakaşalar yapılacaktır. Umumi merkez dâhilinde “Danışma Odası” namıyla bir şube açılacak ve taşradan maarife dair talep olunacak her türlü başvurular

⁷⁶ Bu cemiyetle ilgili elimizde çok az bilgi mevcuttur. Biz araştırmalarımız sonucu elde ettiğimiz “Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi” ile birlik hakkında daha detaylı bilgiler vereceğiz. Yine bu nizamname sayesinde daha önce verilen kuruluş tarihi değişmiş olacaktır.

⁷⁷ Buradan cemiyetin Yahya Akyüz'ün ve onu takip eden diğer kaynakların söylediği gibi 21 Nisan 1916 tarihinde değil daha evvel kurulduğu anlaşılmaktadır.

⁷⁸ **Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi**, İstanbul 1916, s.3. Cemiyet binası nizamnamesinde yer aldığına göre Nuru Osmaniye Caddesi'nde ki 52 numaralı Han'dadır

⁷⁹ Cemiyet taşrada da şubeler açabileceğini belirtmiştir. **Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi**, s.3.

⁸⁰ Akyüz “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)” başlıklı makalesinde kaynak vermeden cemiyetin amacını şu şekilde zikretmektedir: “21 Nisan 1916'da İstanbul'da kurulan bu cemiyetin asıl amacı millî eğitimi, eğitimde vahdeti (birliği) sağlamak, Türklerin kendilerine güven duygularını ve bilinçlerini uyandırmak, eğitimin yalnızca bilim yönüyle uğraşmaktır. Bu cemiyetin öğretmenlerin haklarını savunmak, dayanışmalarını sağlamak gibi bir amacı görülüyorsa da cemiyetin savunduğu fikir özünde bu amaca yabancı değildir” demektedir.

⁸¹ Cemiyetin *dindar nesil yetiştirmeyi* de amaçları arasında sayması öğretmen örgütlerinin Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte fikri yapısında nasıl değişikliklerin olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Özellikle 1921 sonrası muallim örgütleri amaçlarını sayarken geçmişe yönelik eleştiriler serdetmişler ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da halkı Cumhuriyet prensiplerine göre tenvir ve irşat etmeleri en baştaki bir gaye olarak sunulmuştur. Cemiyetlerin amaçlarının bazı maddelerinin bu şekilde değişiklik göstermesi günün şartları ve dönemin yöneticileri ile de alakalı olsa gerektir. **Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi**, s.3.

toplansak gereği yapılacaktır. Bunun yanında tahsil çağında bulunan anasız babasız çocuklar arasından muhtaç olanlara kitap, defter, elbise ve ayakkabı gibi sair gerekli malzemeler tedarik edilecektir. Her ne sebeple olursa olsun ilk tahsillerini ikmal edememiş olanlar için gece dersleri açılacak ve mevcut bu gibi dersanelerin devamı için çalışılacaktır. Maddi durumları düşük ve malul olanlara özel olmak üzere iş odaları açmak ve burada öğleye kadar beden eğitimi, kıraat ve kitabete, dini ahkâma dair öğrenecekleri işlerle ilgili dersler verilecek; öğleden sonra ise marangozluk, örmecilik, gibi katılımcıların hayatlarını kazanacakları herhangi bir sanat öğretilcektir. Cemiyetin faaliyetleri arasında sıhhi konulara eğilmek de vardır. Sıhhsiz ve kansız çocukları kurtarmak için her sene mektep tatilleri esnasında sıhhat açısında uygun şartlara sahip yerlerde tatil evleri açarak çocukların sağlığına sıhhi destek sağlanması planlanmıştır.⁸²

Yabancı memleketlerden ve vilayetlerden hilafet başkentine gelen Müslüman talebeleri himaye etmek, cemiyetin bilgisinde olmak üzere Avrupa ve Amerika'ya gidecek talebeye rehberlik etmekte cemiyetin faaliyetlerindedir.⁸³

Cemiyetin zikredilen bu faaliyetleri, Heyet-i Umumiye, Heyet-i Merkeziye, Heyet-i İlmiye ve Heyet-i İdare adlarıyla dört heyet tarafından yürütülür.⁸⁴ Merkez heyeti, kurucu aza arasından seçilen yirmi kişiden oluşur ve umumi heyet kararıyla seçilirler. Cemiyetin heyet-i ilmiyesi, cemiyetin merkez heyeti azasından ve aza dışından seçilen alanında ehliyetli ve uzman kişilerden oluşur. Bunlar milli talim ve terbiye konularına ait gelecek layiha ve muhtıraları inceler ve karara bağlar.⁸⁵

⁸² Görüldüğü gibi bu dönemde muallim cemiyetler komple bir faaliyet içindedirler. Cemiyet sadece ilim ve kültürle ilgilenen toplumdaki kendini soyutlamış bir durumda değildir. Bilakis toplumla iç içedir. Sosyal dayanışma ve yardımlaşma fikri cemiyetin amaçları arasındadır. **Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 3-4.

⁸³ Diğer muallim cemiyetlerinin faaliyetlerine bakıldığında böylesi bir amaca rastlanmamaktadır. Daha çok eğitim camiasının dayanışması ve bu sayede eğitim ve kültür hayatının yurt dışında geliştirilmesine yöneliktir. Cemiyetin yurt dışına gidecek talebelere rehberlik etmesi o dönem için çok önemlidir. Burada bahsedilen özellikle Avrupa ve Amerika medeniyetleri hakkında cemiyetin talebelere rehberlik etmesi ciddi bir birikimi ve altyapıyı gerektirmektedir. Bir diğer önemli mevzuda hilafet başkentine gelen Müslüman talebelerin himaye edilmesidir. Bu maddeler de yine yukarıda zikrettiğimiz gibi muallim örgütlerinin bakış açılarını yansıtmak açısından önemlidir. **Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi**, s.4.

⁸⁴ Heyet-i umumiye: aza-i mümtaze, aza-i müessise ve aza-i âmileden müteşekkil olarak her sene Haziran'ın ilk cuma günü alelade ve heyet-i merkeziye reisinin daveti üzerine fevkalade durumlarda cemiyetin merkezinde toplanır, gizli oy ile bir reis, bir reis-i sani ve bir kâtip (Sekreter) seçer. İçtimalarda bir senelik idari ve ilmi mesai hakkında merkez heyeti ve idare heyeti tarafından verilecek raporlar, cemiyetin idare ve himayesi altında bulunan mektepler ve iş odalarının kesin hesapları ve cemiyet bütçesi tetkik edilir. Bu içtimalarda ayrıca merkez heyeti azası ve idare heyeti azası seçimleri de yapılır. Kararlar heyet-i umumiye de hazır bulunan azaların arasında yapılan oylama ile ve ekseriyet ile kabul olunur. İçtimalarda hazır bulunmayan azalar mevcut olanlardan birine vekâlet vererek oy kullandıramazlar.

⁸⁵ **Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 6-7.

Cemiyetin idare heyeti, merkez heyeti azası arasından seçilecek altı kişiden oluşur. Heyet-i merkeziye reisi veya reis vekili idare heyetine de başkanlık eder. İdare heyeti doğrudan doğruya merkezi heyete bağlı olup cemiyetin işlerini idare eder ve ayda bir kere icraatlarını merkez heyetine bildirir ve alacağı karara göre hareket eder. Cemiyet nizamnamesinde yer aldığına göre idare heyetinin vazifeleri cemiyet azasının ve gelirlerinin artırılması için çalışmak, aylık taahhütlerin düzenli bir şekilde tahsil edilmesini sağlamak, cemiyet idaresi altında bulunan mektep ve iş odalarında tedrisat ve idarenin işleyişini takip etmek ve aksaklıkları gidermektir. Cemiyet bu faaliyetlerini heyet-i merkeziye ile koordineli bir şekilde yapar ve icraatları konusunda merkez heyetini bilgilendirir.⁸⁶

Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin dört nevi azası bulunmaktadır, bunlar nizamnamede Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti'ni tesis edenlerle birlikte şu şekilde neşredilmiştir:

- a) Aza-i mümtaze: cemiyete ya hal-i hayatında veya ba'de'l-vefat vasiyet veche ile nakden veya bir mülk ve akar terk etmek suretiyle fevkalade ibraz-ı muavenet edenler.
- b) Aza-ı müessis: cemiyetin sâlifü'l-beyân maksadı uğrunda bir seneden beri muhtelif sahalarda icra-yı faaliyetle beraber milli talim ve terbiye cemiyetini tesise teşebbüs eden: Müsteşar-ı meşihat Hacı Evliya Efendi, Maarif Nezareti Telif ve Tercüme dairesi azasından Sami Bey Efendi, Darulmuallimin muallimlerinden İsmail Hakkı Bey Efendi, İttihat ve Terakki Cemiyeti kâtib-i umumisi Mithat Şükrü Beyefendi, Halep Vali-i sabıki Ali Galip Beyefendi, göz tabibi Esat Paşa, istinaf mahkemesi reis-i sabıki Muhlis Beyefendi, Tıp Fakültesi muallim muavinlerinden Doktor Hüseyin Zade Ali Beyefendi ile aza-i müessese tarafından ekseriyet ara ile intihap olunacak zevat. Aza-i müessisenin senevî hisse-i iştirakiyeleri lâakal üç liradır.
- c) Aza-i âmile: cemiyete senevî dört taksitte bir lira hisse-i iane ita edenler.
- d) Aza-i muavine:maksad-ı cemiyete muavenet etmek üzere senevî on iki kuruş verenler.⁸⁷

Cemiyete aza kaydı azadan birinin tavsiyesi ile olur ve aza cemiyete katılmakla beraber bazı haklar kazanır. Cemiyetin yukarıda da zikredilen dört çeşit aza sınıfı mevcuttur ve bu aza sınıflarının her birinin kendi durumlarına göre ayrıcalıkları ve hakları vardır. Bu ayrıcalıklar nizamnamede şu şekildedir:

- a) Azayı mümtazenin isim ve resimleri cemiyetin taht-i idare veya himayesinde bulunan mektep ve müesseselerde en şerefli bir mevkiye tahrir ve taalluk, ve isimleri cemiyet ve cemiyete mensup mektep ve müesseseler tarafından icra edilecek merasim-i hususada tezkir ve tekrim olunacağı gibi, cemiyet mali veya akar vasıta eden zevat için mekatip ve

⁸⁶ İdare heyeti azasının her sene yarısı kura ile değişir, değişenler tekrar idare heyeti azalığına seçilebilir. **Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 7-8.

⁸⁷ **Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 4-5.

müessesat-ı mezkurede eyyam-ı mahsusadamevlüt ve hatm-i şerif kıraat ettirilerek icra ve meşubatu ervah-ı mübarekelerine ithaf olunacaktır. Aza-i mümtazeden müstesna bir surette teberruatta bulunanların esamisi cemiyetin taht-ı idaresinde açılacak mekteplere izafetle tefhim edilecektir.

b) Aza-i müessesenin isimleri bir levha-i şerife tahrir edilerek, keزالık cemiyete merbut mektep ve odaların en şerefli mevkiine ta'lik olacaktır.

c) Aza-i mümtaze, aza-i müessise ve aza-i âmile cemiyetin neşredebceği asarı bilabedel alacak ve tertip edeceği ücretli müsamerelerde de bilabedel iştirak eyleyecektir.

d) Aza-i muavine asar ve müsamerat için nisf bedel ve ücrete tabii tutulacaktır.⁸⁸

Cemiyet azalarına; altın, gümüş, nikel ve bakırdan üretilmiş dört çeşit alamet-i farika verilecek ve azalar bunları cemiyetin merasim zamanlarında ve özel aylarda setrelerinin son düğme iliğine iliştirerek kimliğini açıklamış olacaklardır. Aza-i mümtaze ile ilk müessislere altın, sair müessislere gümüş, aza-i ameleye nikel ve aza-i muavineye bakır alamet-i farika verilecektir.⁸⁹

Cemiyetin gelirleri azasının aylık veya yıllık olarak vermeyi taahhüt ettikleri miktar, hayır ehli kişilerden gelecek yardımlar ve maariften gelecek bağışlar ile resmi ve milli müesseselerden cemiyet için ayrılacak para ve cemiyetin menfaatine tertip edilecek sergi, müsamere gibi etkinliklerden elde edilecek gelirler ve cemiyetin neşriyat gelirleridir.⁹⁰

Milli Talim ve Terbiye Mecmuası, Cemiyetin heyet-i ilmiyesi tarafından neşredilir. Milli Talim ve Terbiye Müsameresi isimli Osmanlıca eserde şimdiye kadar iki büyük nüshasının intişar edildiği yazılmaktadır. Mecmuanın başlıca mündericatı milli talim ve terbiye hakkında içtima ve ruhi tetkikat ile cemiyet tarafından verdirilen ilmi konferanslar ve milli talim ve terbiyeye dair neşriyatın tenkitlerinden oluşur. Müessis ve ameli azalar için bu mecmua ücretsizdir. Muavin azalar ise yarı ücreti karşılığında mecmuayı satın alabilecektir.⁹¹

Araştırmalarımız esnasında elimize geçen “Milli Talim ve Terbiye Müsameresi” isimli risalenin ilk sayfasında “Milli Talim ve Terbiye Müsameresi, Haziran’da Tepebaşı’nda gündüz hanımlara gece erkeklere” yazılı bir fotoğraf bulunmaktadır. Bu kaynak cemiyetin sosyal faaliyetlerine ışık tutması bakımından önemlidir. Risalenin içeriği şu şekildedir.

⁸⁸ Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi, s. 5–6.

⁸⁹ Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi, s. 6.

⁹⁰ Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi, s. 4.

⁹¹ Milli Talim ve Terbiye Müsameresi, İstanbul 1916, s. 2.

Tertip heyeti azası başlıklı bölümde hanımlar heyeti ve erkeler heyeti başlıklı bölümde isimleri zikredilen hanımlar, Sabiha Nuri Hanımefendi, Nezihe Veli Hanımefendi, Leyla Vahit Hanımefendi, Saad Ruşat Hanımefendi, Mediha Selman Hanımefendi, Muide Esat Hanımefendi'lerdir. Tertip heyetinin erkek azaları ise Muhtar Beyefendi, Halil Ethem Beyefendi, Reşat Fuat Beyefendi, Vahit Beyefendi, Celal Esat Beyefendi, Reşat Rıdvan Beyefendi, Doktor Esat Paşa, Süleyman Paşazade Sami Beyefendi'ler zikredilmiştir.⁹²

Milli Talim ve Terbiye Müsameresi isimli eserde müsamerenin umumi programının kadınlar için gündüz ikide, erkekler içinde gece dokuzda başlayacağı zikredilmektedir. Programın içeriğine göre birinci bölümünde Sultan Cem, İshak Efendi, Çelebi Sait Paşa, Keçecizade Mahmut, İzzet Molla, İbrahim Müteferrika Efendiler temsil edilecektir. İkinci bölüm de raks, zeybek, Konya, Laz ve bıçak oyunları icra edileceği ve bu kısma orkestranın iştirak edeceği duyurulmuştur. Üçüncü kısımda musiki bölümünde tambur, ney ve sine kemani ile ayrı ayrı ve ortak parçalar çalınacağı belirtilmiştir. Eserin musiki programı bölümünde çalgı aletleri ve makamlarının taksimatı yapılmış ve arka sayfasında da bu müzisyenlerin resimleri yer almıştır. Dördüncü ve son bölümde ise piyes başlığı altında Cenap Şahabettin Bey'in, Körebe piyesi temsil edilecektir.⁹³

1.9. Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti⁹⁴

Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti 1334 (1918) tarihinde⁹⁵ Darulmuallimin mezunları tarafından merkezi İstanbul olmak üzere “Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti” namıyla kurulmuştur. Cemiyet'in merkezi İstanbul'daki Darulmuallimin mezunlarının yurdudur.⁹⁶

⁹² **Milli Talim ve Terbiye Müsameresi**, s.3.

⁹³ Canlı levhaların asılları Reşat Fuat Beyefendi'nin koleksiyonundan alınmış, dekorlar bu saike göre tertip edilmiş, elbiseler müzelerden ve hususi koleksiyonlardan tedarik edilmiştir. **Milli Talim ve Terbiye Müsameresi**, s.2.

⁹⁴ Bu cemiyetin nizamnamesi ilk defa tarafımızdan verilmektedir.

⁹⁵ **Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesinin**, İstanbul 1918, s.1.

⁹⁶ **Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.7. Cemiyet daha kuruluşunda siyasetle uğraşmayacağını nizamnamesinde belirtmiştir.

Cemiyet, içinde bulunduğu toplumun değer yargılarına ve uğraşlarına göre amaçlar belirlemiştir. Bu amaçlar yetişen yeni nesillerin asri ve milli değerlere sahip, dindar,⁹⁷ gelenek ve göreneklere saygılı, mücadeleci ve vatanperver yetiştirmektir. Cemiyet halka ve bilhassa da köylülere dini, sıhhi, iktisadi ve kültürel alanlarda öncülük edecektir. Cemiyet zikredilen bu amaçları gerçekleştirmek için ilk olarak kendi mensupları arasında tesanüt ve samimiyeti temin etmek için çalışacaktır. Cemiyet azalarından vefat edenlerin yardıma muhtaç olan ailelerine mümkün olduğu kadar yardımda bulunulacak, aile bireylerine iş imkânları sağlanması için çalışılacak ve çocuklarının yatılı mekteplerde okuması temin edilecektir. Bu suretle vefat eden azaların geride kalan ailelerine yardımda bulunulacak ve onların mağdur olmaması için çalışılacaktır.⁹⁸

Bu amaçları gerçekleştirmek için cemiyetin girişeceği faaliyetler Cemiyet'in nizamnamesinde şu şekilde yer almaktadır:

- 1) Memalik-i mütemeddinede kabul ve tatbik edilen usul-i tedarik ve terbiyeye dair işler neşir etmek, gerek merkez ve gerek taşrada gece dersleri ve konferanslar vermek, muhasebeler tertip etmek.
- 2) Mekatip-i taliye ve aliyeye girmek isteyenlere tatil esnasında meccani hususi dersler vermek.
- 3) Sene-i tahsili geçmiş kadınlara meccani dershaneler açmak.
- 4) Halkiyatın cemine ve çocuk edebiyatına tesis ve tekmiline çalışmak.
- 5) Talebe için terbiyevî sinemalar tesisine teşebbüs etmek.
- 6) Musiki müsamereleri, resim ve el işleri sergileri vücuda getirmek.
- 7) Kitaplar ve mecmualar neşretmek.
- 8) Merkezde bir kütüphane ve bir mektep müzesi tesisine çalışmak.
- 9) Gerek merkez ve gerek taşralarda terbiye-i bedeniye faaliyetinin teminine ve çocuklara mahsus oyun bahçeleri tesisine çalışmak.
- 10) Taşra mektep, muallim ve muallimelerine talepleri üzerine kitap ve levazım-ı tedarikiye göndermek.⁹⁹

Cemiyetin amaçlarını ve bu amaçları gerçekleştirmek için girişeceği faaliyetleri saydıktan sonra cemiyet teşkilatına gelecek olursak: Cemiyet, kongre ve idare heyeti namıyla iki heyet tarafından idare olunur.¹⁰⁰ Cemiyetin, aza-i asliye, aza-i âmîle, aza-i fahriye ve aza-i mümtaze namıyla dört nevi azası vardır. Bunların ayrımı cemiyet nizamnamesinde şu şekildedir:

⁹⁷ Dindar nesil yetiştirme amacı Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti nizamnamesinde cemiyetin amaçları arasında sayılmıştır.

⁹⁸ **Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.2.

⁹⁹ Cemiyet amaçlarını gerçekleştirmek için girişeceği faaliyetleri zikrettikten sonra bu faaliyetleri gerçekleştirmek için sahip olduğu gelir kaynaklarını da belirtmiştir. Buna göre cemiyet azasından alınan duhuliyeye ve aylık taahhütler, bağışlar, cemiyet adına çıkartılacak kitap ve mecmua hâsılatları, tertip olunacak müsamereler ve eğlencelerden elde edilen gelirlerdir. **Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.2-3.

¹⁰⁰ **Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.4.

Aza-i asliye: Darulmuallimin ve darulmuallimatlardan mezun olanlar.
Aza-i âmîle: Muallim ve muallimeliği meslek ittihaz edenlerden
Aza-i fahriye: Cemiyete manen ve maddeten muavenette bulunan zevattır.
Aza-i mümtaze: Defaten lâakal elli lira veren zevattır.¹⁰¹

Cemiyete kayıtlı aza çeşitlerini saydıktan sonra cemiyetin idari yapısına bakacak olursak: Cemiyet idare meclisi, reis ve ikinci reisinde dâhil olduğu otuz azadan oluşur. Reis ve ikinci reisten başka diğer yirmi sekiz aza kongrece asli aza arasından gizli oy ile ve oy çokluğu ile seçilir. İdare meclisi azalığından boşalma vuku bulunduğu zaman kongrenin gerçekleştirdiği seçimde en çok oy almış olanlar sıra ile boşalan azalıklara geçerler. İdare meclisi, ayda bir defa reis veya onun olmadığı durumlarda ikinci reisin başkanlığında toplanır; fakat idare meclisi ve encümenler azasının yarısından bir fazlası bulunmadıkça karar alamaz. İdare meclisi cemiyetin teşkil maksadına göre idare, salahiyet, tedrisat ve hesabat namıyla dört encümene ayrılır. Her encümen asgari haftada bir defa toplanır.¹⁰²

Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti İdare Meclisi Heyeti, Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi şu şekildedir:¹⁰³

¹⁰¹Cemiyet azasının yükümlülükleri azanın cemiyetteki konumuna göre değişmektedir. Aza-i asliye ve aza-i amile, cemiyete girdikleri zaman duhuliyeye namıyla yirmi kuruş vermekle mükelleftir. Aza-i asliye aylık asgari on kuruş, aza-i âmîle aylık asgari beş kuruş, aza-i fahriye de kendi arzuları ile tayin edecekleri yıllık veya aylık bir miktarı ita etmekle sorumludur. **Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.3-4.

¹⁰²Encümen azasının yarısından bir fazlasının bulunduğu toplantılarda kararlar içtimada hazır bulunan azaların oy çokluğu ile alınır. Azaların verdikleri oylar eşit çıkarsa reisin oyunun bulunduğu tarafın reyini kabul edilir; buda cemiyette reisin ağırlığını göstermektedir. **Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.4-5.

¹⁰³ **Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.8.

Tablo 1: Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti İdare Meclisi Heyeti

1- Reis maarif nazırı sabıkı ve Kastamonu mebusu Ahmet Şükrü
2- Reis-i sani darülfünun müderrislerinden ve Ertuğrul mebusu Mehmet Şemsettin
3- Vefa mektebi Sultanisi müdürü Akil
4- Darulhilafe- i iptidai dâhili medaris müdürü umumisi İzmirli İsmail Hakkı
5- Maarif nezareti tedrisat-ı iptidaiye müdürü umumisi Şefik
6- Darulmuallimat muallimlerinden ve Sivas mebusu Rahmi
7- Basra mebusu Hilmi
8- Maarif nezareti tedrisat-ı aliye ikinci şube müdürü Sabri
9- Rehber-i ittihat mektebi müdürü Refet
10- Maarifi umumi müfettişlerinden İhsan
11- Nişantaşı mektebi Sultanisi müdürü Sait
12- Darulmuallimin ulum-ı riyaziye muallimlerinden Hafız Kemal
13- Darulmuallimin-i âliye muallimlerinden Cevdet
14- İstanbul vilayeti Maarif müfettişlerinden Mahmut Ziya
15- İstanbul vilayeti Maarif müdürü Mustafa
16- Darulmuallimin-i âliye tatbikat mektebi muallimlerinden İhsan
17- Darulmuallimin-i âliye tatbikat mektebi muallimlerinde Abdüllatif
18- İstanbul Sultanisi kısmı evvel muallimlerinden Fevzi
19- İstanbul Sultanisi Arabî muallimi Celal
20- İstanbul Sultanisi kısmı evvel muallimlerinden Tevfik
21- Üsküdar Sultanisi ulum-i riyaziye muallimlerinden Cemal
22- Gelenbevi Sultanisi ulum-i riyaziye muallimi Mustafa
23- Beşiktaş İttihat ve Terakki Sultanisi tarih ve coğrafya muallimi Necmettin
24- Tarih ve coğrafya muallimi Trabzonlu Ali Haydar
25 GelenbeviMektebi sultanisi müdürü Şemseddin
26- Vefa sultanisi kısmı evvel muallim-i evveli Şevki
27- Bebek İnasDârüleytammüdürü Hilmi
28- Darulmuallimin-i âliye tatbikat mektebi muallimlerinden Ali
29- Nişantaşı Sultanisi tarih ve coğrafya muallimi hasan Hüseyin
30- İstanbul Sultanisi kısmı evvel muallim-i evveli Salih

Kaynak: Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi, s.8.

Yukarıda idare heyeti zikredilen cemiyet, taşrada ve icap eden diğer yerlerde birer şube açabilecek ve açılan her şube İstanbul merkezine tabi olacaktır. Vilayet ve liva merkezlerinde şube açabilmek için merkezin izin vermesi şarttır. Kaza ve köylerde bulunan azalar mensup oldukları liva ve vilayet merkezlerine bağlıdırlar. Taşra Darulmuallimin ve

Darumuallimat mezunları yazılı olarak müracaat ettikleri takdirde cemiyete kayıtları yapılacaktır. Muallime ve muallimliği meslek olarak kabul eden taşradaki muallim ve muallimeler de müracaat ettikleri takdirde (cemiyetçe maddenin ikinci fıkrası mucibince) azalığa kabul olunacaktır.¹⁰⁴

Cemiyet kongresi, merkez azalarıyla taşra şubesi azasından mürekkep olmak üzere davet edilmeksizin her sene Temmuz'un 15'nde reis veya reisin olmadığı durumlarda ikinci reisin başkanlığında toplanır. Fevkalade durumlarda kongre meclisi idarenin kararıyla toplanabilir. Kongre, idare meclisinin bir senelik muamelatına ait takdim edeceği ve cemiyetin gelir ve giderini tetkik etmek üzere kongrece seçilen beş zattan oluşan tetkik hesapları encümeninin vereceği raporları dinler ve icap eden kararları alır. Her sene idare meclisi azasını yeniler. Kongre gerekli gördüğü takdirde reisi ve ikinci reis ile meclis idare azaları tekrar seçilebilirler.¹⁰⁵

Gerek merkez ve gerek taşra azaları tarafından cemiyetin menfaatine ait verilecek takrirler kongrenin içtimandan asgari beş gün evvel reise takdim edilmek durumundadır. Kongre kararlarının hepsi içtimalarda bulunan azanın oy çokluğu ile kabul edilir. Seçimlerde kongre azasından her biri sadece bir oy kullanma hakkına sahiptir.¹⁰⁶

1.10. Darumuallimin ve Darumuallimat Mezunları Cemiyeti¹⁰⁷

Cemiyet, merkezi İstanbul'da olmak üzere 1335 (1919)¹⁰⁸ tarihinde "Darumuallimin ve Darumuallimat Mezunları Cemiyeti"¹⁰⁹ adıyla tesis edilmiştir.

¹⁰⁴ Darumuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi, s. 6-7.

¹⁰⁵ Darumuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi, s. 4.

¹⁰⁶ Cemiyetin taşra teşkilatı her sene kongreye masrafları kendilerine ait olmak üzere bir veya daha fazla temsilci gönderebilir. Gönderilecek temsilciler mahalli aza tarafından akdedilecek olan yıllık umumî içtimada seçilir. Bu içtimada mahalli teşkilat ve faaliyetler hakkında merkeze gönderilecek rapor tertip edilir ve temsilcilere sunulur. Vilayet ve liva temsilcileri raporlarını merkezde idare meclisine sunar. İdare meclisi raporları tetkik eder, gereğini yapar ve lüzum gördüklerini kongreye getiri. **Darumuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 4-7.

¹⁰⁷ Bu cemiyetin nizamnamesi de şu ana kadar yapılan araştırmalarda verilmemiştir. Yahya Akyüz muallim örgütlenmeleri konusunda yaptığı araştırmalarda bu cemiyetle ilgili hiçbir bilgi vermemektedir. Sadece Niyazi Altunya'nın "Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesi 1908-2008" başlıklı eserinde gazete haberinde alınmış cemiyetin akdettiği bir toplantı kısa bir şekilde verilmiştir.

¹⁰⁸ **Darumuallimin ve Darumuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, İstanbul 1919, s. 1.

¹⁰⁹ Darumuallimin Mezunları Cemiyeti ile Darumuallimin ve Darumuallimat Mezunları Cemiyetlerinin nizamnamelerine bakıldığında çok ufak farklar olduğu görülecektir. Darumuallimin Mezunları Cemiyetinin kuruluş tarihi 1918'dir Darumuallimin ve Darumuallimat Mezunları Cemiyeti'nin kuruluşu ise 1919'dur.

Cemiyetin merkezi İstanbul'daki Darulmuallimin ve Darulmuallimat mezunları yurdudur.¹¹⁰ Teşkil edilen cemiyetin fahri başkanı Maarif Nazır'ıdır.¹¹¹

Cemiyetin amacı eğitim ve öğretimde gelecek nesillerin çağdaş eğitimi, milli mefkûre ile mücehhez, dindar,¹¹² milli değerlere saygılı, vatanperver bir nesil olarak yetişmelerini temin etmeye çalışmaktır. Cemiyet bu maksatla halka ve bilhassa köylülere dini, sıhhi, iktisadi ve irfani eğitim vermek için çalışır. Bunun yanında mesleki eğitimde bulunanlar arasında yardımlaşma ve samimiyeti temin etmek için de çalışır. Cemiyet azasından hastalık ve sair nedenlerle yardıma muhtaç olanlara yardım etmek ve azadan vefat edenlerin yardıma muhtaç olan yetim ve dullarına her suretle mümkün olduğu kadar yardımda bulunmak, onlara iş imkânı sağlamak ve yetimlerinin yatılı mekteplerde okumalarına imkân sağlamak cemiyetin üyelerine karşı bir sorumluluğudur.¹¹³ Cemiyetin amaç ve görevlerini saydıktan sonra diğer muallim cemiyetlerinin ekseriyetinde olduğu gibi ve cemiyetler kanununa da uygun olarak Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti siyasetle uğraşmayacağını daha kuruluş nizamnamesinde belirtmiştir.¹¹⁴

Cemiyet memleketin ilerlemesi için kabul ve tatbik edilen tedris ve terbiye usullerine dair eserler, her çeşit kitaplar ve mecmualar neşretmek, merkezde ve taşrada gece dersleri tertip etmek, umumi konferanslar vermek, azaları arasında mesleki muhasebeler vücuda getirmek cemiyetin amaçlarını gerçekleştirmek için girişeceği faaliyetlerdendir. Cemiyet, halkiyatın gelişmesine ve ülkede çocuk edebiyatının tesisine ve ilerlemesi gayret eder, talebe için eğitsel değeri olan sinemaların tesisine çalışır, musiki müsamereleri, resim ve el işleri sergileri, kütüphane ve mektep müzeler tesisi eder. Cemiyet gerek merkezlerde ve gerek taşralarda terbiye-i bedeniye (beden eğitimi) faaliyetlerinin tamimine ve çocuklara özel oyun bahçeleri tesisine çalışır. Cemiyet, taşra mektepleri tarafından talepte bulunulması durumunda kitap ve tedris levazımatı gönderecektir. Bunun yanında tahsil çağını geçiren hanımları dersaneler, iptidaî ve tali özel mektepler açarak eğitmeye çalışır.¹¹⁵

¹¹⁰ “Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti'nin” merkezde Darulmuallimin ve Darulmuallimat mezunlarının yurdudur.

¹¹¹ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 8.

¹¹² Dindar nesil yetiştirme amacı bu cemiyette olduğu gibi “Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti” ve “Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti'nin” amaçları arasında yer almaktadır.

¹¹³ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 3.

¹¹⁴ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 8.

¹¹⁵ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 3-4.

Amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda giriştiği faaliyetleri zikredilen Cemiyetin aza-i asliye, aza-i fahriye ve aza-i mümtaze namıyla üç nevi azası vardır.¹¹⁶ Bunların farkları cemiyet nizamnamesinde şu şekilde verilmiştir:

Aza-i asliye: Darulmuallimin ve darulmuallimatlardan mezun olanlar.
Aza-i fahriye: Cemiyete manen ve maddeten muavenette bulunan zevattır.
Aza-i mümtaze: Darulmuallimin ve darulmuallimatlarda mesbuk hizmetleri şayanı takdir görülenler ile mezkûr müesseselere veya cemiyete mühim teberruatta bulunan zevattır.¹¹⁷

Diğer muallim cemiyetlerinde olduğu gibi burada da azanın maddi sorumlulukları vardır ve her aza kendi durumuna göre maddi sorumluluğunu yerine getirmekle yükümlüdür. Cemiyetin asli ve fahri azaları cemiyete kayıtları sırasında bir defaya mahsus duhuliye namıyla yirmi kuruş vermekle mükelleftir. Asli aza her sene eylül ve mart iptidalarında en az yirmişer kuruş verir. Fahri azalar ise asgari on kuruş vermekle mükelleftir.¹¹⁸

Cemiyet kongre ve idare meclisi namıyla iki heyete sahiptir. Kongre, merkez azalarıyla taşra şubeleri azalarından oluşur ve her sene 15 Temmuz'da reis veya reisin olmadığı durumlarda kâtip-i umuminin başkanlığında açılır. Reis veya kâtip-i umuminin yokluğunda mevcut aza arasından en kıdemli olan kongreye başkanlık eder. Kongreyi idare için bir reis seçildikten sonra müzakerelere başlanır. İcap ettiği durumlarda idare meclisinin kararıyla kongre fevkalade olarak toplanabilir ve buna reis veya kâtip-i umumi riyaset eder.¹¹⁹

Kongre meclisi, idare meclisinin bir senelik muamelatına ait gelir ve giderleri tetkik eder. Bu amaçla kongrece beş kişiden oluşan bir heyet seçilir. Bu heyet tetkik hesabat encümeninin vereceği raporları dinler ve gerekli işlemleri yerine getirir. Kongrenin bir diğer görevi de gerek merkez ve gerek taşra azaları tarafından cemiyetin menfaatlerine ait verilecek takrirleri dinlemek ve karara bağlamaktır. Verilecek takrirlerin kongrenin toplanmasından en az beş gün önce reise sunulması şarttır.¹²⁰

¹¹⁶ Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesinde "Aza-i Âmile" olmasına karşın bu cemiyette böyle bir aza yer almamıştır.

¹¹⁷ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 4. Darulmuallimin Mezunları Cemiyetinde "Aza-i Amile" namıyla bir aza sınıfı daha mevcuttur.

¹¹⁸ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 4-5.

¹¹⁹ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 5. Kongrelerde kitabet görevini her içtimada en genç iki aza ifa edilir.

¹²⁰ Kongrede alınan kararlar içtimalarda bulunan azanın vereceği oyla ve oy çokluğu ile kabul edilir, kongrede bulunmayan azanın itiraz etmek hakkı yoktur ve kongre azasından her biri yalnız bir oy kullanma

Cemiyetin İdare Meclisi, reis ve kâtip-i umuminin de dâhil olduğu dokuz azadan oluşur. Reis ve kâtip-i umumi ile yedi aza kongrece, aza-i asliye arasından gizli oyla ve oy çokluğuna göre seçilir. Seçilen idare meclisi asgari on beş günde bir defa reisin başkanlığında, reisin yokluğunda ise kâtip-i umuminin riyasetinde toplanır.¹²¹ İdare meclisi faaliyetlerini yürütürken gerektiği kadar ilmi encümen teşkil edebilir, icap ettiği kadar memur ve hizmetçi görevlendirebilir. Cemiyete mensup olsun olmasın fazilet ve kemal sahibi, malumat ve kemalat-ı ilmiyelerinden cemiyetin istifadesi için icabına göre sürekli veya geçici olmak üzere ilmi encümenler teşkil edilebilir. Teşkil edilen bu encümenler nizamnamede zikredilen ilmi vazifelerle meşgul olurlar. İdare meclisi ayrıca tatil aylarında tatbikatta bulunmak üzere memleket içinde veya yabancı memleketlere gönderilecek muallim heyetlerini seçmekle de görevlidirler. Memlekete faydalı eserler yazan müellifleri seçmek, bunlara ödül vermek ve verilecek mükâfatın miktarını belirlemek de cemiyetin görevlerindedir.¹²²

Merkez teşkilatının dışında cemiyet, nizamnamesine de uygun olarak taşrada şube açmaya yetkilidir. Taşrada Darulmuallimîn ve Darulmuallimat mezunları cemiyetin asli azası olduklarından yazılı olarak müracaat ettikleri takdirde cemiyete kayıtları gerçekleştirilecektir. Taşrada asli aza adedi ondan noksan olmayan yerlerde merkeze bağlı olmak şartıyla bir şube teşkil edilebilecektir.¹²³

Şube İdare Meclisi, şube merkezlerinde reisle beraber beş azadan oluşmaktadır. Şube İdare Meclisi reisi ve azaları mahalli kongrelerce kendi aralarından seçilir. Taşra ve şube merkezleri her sene kongreye masrafları mahalli merkezlere ait olmak üzere bir veya daha fazla temsilci gönderebilir. Gönderilecek bu temsilciler mahalli aza tarafından akdedilecek olan yıllık genel toplantıda seçilir. Bu toplantılarda mahalli teşkilatlar ve bu

hakkına sahiptir. Aza bir diğer azaya bu konuda vekâlet edemez. **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 5.

¹²¹ İdare meclisi ilk toplantısında mali işlerini yürütmek için kendi arasından bir muhasebeci ve birde veznedar seçer. Katib-i umumi, muamelat ve hesabiyeyi daimi surette teftiş ve murakabe etmekle mükelleftir. Cemiyetin gelir kaynaklarının sarfiyatı, idare meclisinin kararı ve reis veya kâtip-i umumi ile muhasebecinin ortak imzaları ile ve çek karşılığında icra olunur. **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 5-6

¹²² Toplanan meclis çoğunluğun mütalaası bulunmadıkça karar alamaz, kararlar içtimada hazır bulunan azanın oy çokluğuna göre alınır. Oyların eşit çıkması durumunda reisin reyinin olduğu taraf geçerli kabul edilir. Meclisin görevi cemiyetin bilumum işlerini yürütmek, taahütlerin tahsiliyle gelir kaynaklarının artırılmasına çalışmak, cemiyetin bir senelik raporunu ve senelik hesap özetini tanzim etmek ve kongreye sunmaktır. **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 5-6.

¹²³ Şube açabilmek için merkezin onay vermesi şarttır. Kaza ve köylerde bulunan cemiyet azaları mensup oldukları liva ve vilayet merkezlerine bağlı olacaklardır. **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 7.

teşkilatların faaliyetleri hakkında merkeze gönderilecek raporlar tertip edilir ve gönderilecek temsilcilere sunulur. Vilayet ve liva temsilcileri raporlarını merkezde idare meclisine tevdi eder. İdare meclisi, raporları tetkik ederek gereğini icra eder ve lüzum gördüklerini kongreye sunar.¹²⁴

Cemiyetin şeref ve haysiyetini ihlal eden ve cemiyet namına başka bir gaye takip eden azanın idare kararıyla cemiyetle bağlantısı kesilir. Cemiyetle bağlantısı kesilen azanın müracaatı halinde kongrece üç zattan oluşan hüküm heyeti oluşturularak bağlantısı kesilen aza hakkında hüküm verilir.¹²⁵

Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti gelir kaynakları cemiyet nizamnamesinde zikredilmektedir. Bunlar cemiyet azasının üyelik esnasında vermeye yükümlü oldukları duhuliyeler, erbab-ı hayr ve hamiyet sahibi vatandaşlar ve hükümet tarafından vuku bulacak bağışlar, yardımlar ve hediyeler, mektep ve dersane gelirleri, mektep, dersane, kitap ve mecmua gelirleri, tertip olunacak müsamere ve eğlencelerden elde edilen gelirlerdir.¹²⁶

1.11. Muallimler Cemiyeti

Nizamnamesinde yer aldığına göre cemiyet, 9 Mart 1334 (9 Mart 1918) tarihinde İstanbul merkezli olarak kurulmuştur.¹²⁷ Muallimler Cemiyeti'nin hukuki olarak teşkili Osmanlı kanunlarına tabidir. Cemiyet, nizamnamesinde siyasi şahsiyetlere bağlanmayı uygun görmez ve siyasi seçimlere müdahale etmediği gibi¹²⁸ benzer cemiyetlerin teşkiline de muhalefet etmez.¹²⁹

Cemiyetin gayesi, İstanbul muallimlerini umumi merkez etrafında toplamak ve bu sayede mesleğin şeref ve haysiyetini daha ziyade yükseltmek, yeni nesli asrî ve iradeli yetiştirmektir. Bu amaçla yasanın gösterdiği gayelerin elde edilmesi için umumi merkez ile daima temas ve dayanışma halinde bulunulacaktır. Kanun dâhilinde azanın hukuk ve

¹²⁴ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.7-8.

¹²⁵ **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s.8.

¹²⁶ Cemiyetin zikredilen bu gelirleri bin kuruşu geçtiği takdirde fazla miktarı Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası'na cemiyet adına yatırır. **Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi**, s. 2-7

¹²⁷ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, Ankara 1924, s. 2.

¹²⁸ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s.4.

¹²⁹ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s.14.

menfaatlerini müdafaa etmek, para ikrazı ve ucuz eşya tedariki maksadıyla teşekkül etmiş olan iktisat sandığını idame ve yeni kooperatifler tesis etmek, muhtaç olan azaya ve ailelerine yardım etmek, mektep haricinde okuma bilmeyen vatandaşları okutmak da cemiyetin gayelerindedir.¹³⁰ Bunların yanında kadın erkek bütün muallimlerin hepsini manen ve maddeten güçlendirmek ve ilerletmek, meslek hukukunun muhafazası ve muallimlik vazifelerinin kemaliyle ifasına imkân sağlamak, içtima etmenin ve birlikte yaşamının faydalarından azasının da istifadesini temin etmek ve bu hususlarda muallimlik sıfatıyla azasını temsil etmek de cemiyetin asli görevlerindedir.¹³¹

Cemiyetin zikredilen bu gayelere ulaşmak için giriştiği faaliyetler nizamnamenin dördüncü maddesinde şu şekilde özetlenebilir. Cemiyet, bağlı buldukları yerlerde muallimlerin heyet-i umumiyesiyle maddi kıymetini tanıtmak, artırmak ve hukukunu muhafaza etmek için her türlü teşebbüs ve telkinde bulunacak ve bu hususta kanunlar ve özel nizamnameler teminine çalışacaktır. Şahsen mağdur olmuş ve muhtaç kalmış azayı sıkıntı ve ihtiyacından kurtarmak için gereken yardımı yapacaktır. Muallimlerin emeklilik haklarını kazanmaları için çalışmaya mecbur olacakları süreyi kısaltmak için girişimlerde bulunacak ve hükümet veya belediye tekliflerinin bütün muallimleri himaye etmesi için takibat icra edecektir. Cemiyet, azasını hayat ve hastalık sigortalarından, tasarruf ve yardım sandıkları ve kooperatif teşkilatından yararlandırmak için mevcut müesseselerden kolaylık arayacak veya kendisi bu kabil teşkilatlar vücuda getirecektir.¹³²

Bunun yanında cemiyet, nakliye vasıtalarında, ticarethanelerde, sinema ve tiyatrolar gibi müesseselerde azasına indirim yaptırmak ve kolaylık sağlanması için girişimlerde bulunacaktır. Azasının kolaylıkla kitapçı, dava vekili, tabip ve eczacı bulabilmesi için çalışılacaktır. Azası arasında yiyip içme ve bilardo kabilinde kumar olarak sayılmayan oyun ve eğlence, temaşa (gösteri) ve mütalaa ihtiyaçlarını temin için mevcut müesseselerden istifade etmeye veya bu maksatlarla müesseseler vücuda getirmeye çalışacaktır. Bunun yanında cemiyet, muallimlerine ve muallimlik hayatına yönelik mevkut (vakitli) veya gayri mevkut (vakitli olmayan) bir mecmua çıkaracak, terbiye müzesi açacak ve sergiler düzenleyecektir. Cemiyet, genel ve özel, ilmi ve mesleki

¹³⁰ **Muallimler Mecmuası**, Teşrinisani, 1926, S.45, s. 1901.

¹³¹ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s. 2.

¹³² **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s. 2.

muhasabeler, toplantılar, kongreler tertip edecek ve buralarda alınan kararların fiili neticeler elde etmesi için gayret gösterecektir.¹³³

Cemiyetin asli, fahri ve mümtaz namlarıyla üç nevi azası vardır. Müracaatları sırasında eğitim ve öğretim vazifesinde bulunan veya bu vazifeden emekli olmuş olup da meslekle alakası baki bulunmak üzere vazife haricinde kalan muallim ve muallimelerden bu sıfatı kabul ederek senelik maaşlarının asgari binde iki buçuğunu vermeyi taahhüt edenler asli aza¹³⁴ olarak kabul edilirler. Fahri azaya gelince, muallimlik mesleğinde bulunsun bulunmasın, cemiyetin yararı ve şerefi için fevkalade hizmetleri görülenler fahri aza olarak kabul edilirler. Mümtaz aza ise meslekten olsun olmasın, memleketin veya insanîyetin yarar ve şerefine fevkalade hizmet görenler ile uhdesinde asli azalıkla fahri azalık içtima edenler mümtaz aza unvanıyla cemiyete kaydolunur¹³⁵

Cemiyet, heyet-i umumiye, idare ve hüküm heyetleri ile zümre encümenleri tarafından idare olunur.

Heyet-i Umumiye: Heyet-i umumiyenin görevleri, cemiyetin esaslarını takrir ve cemiyet nizamnamesini tefsir etmek, her bir maddenin tatbikine karşılık gelen kararları kabul etmek, muallimlerin umumi heyetiyle maddi kıymetlerini tanıtmak ve hukukunu muhafaza etmek ve bu hususta özel kanunlar çıkarılmasını temin etmeye çalışmaktır. Emeklilik hakkını kazanmak için gerekli çalışma süresini düşürmek ve muallimlerin mağdur olmamaları için lazım gelen teşebbüslerde bulunmak ve kendi gayesindeki cemiyetlerin mesaisine iştirak etmek de cemiyetin görevlerindedir.¹³⁶

Heyet-i umumiye bu amaçlarla alelade ve fevkalade olarak toplanır. Alelade toplantı, Nisan'ın 15'ine kadar müracaat ederek kaydedilmiş azanın her Mayıs ayının ilk cuma günü cemiyet merkezinde veya idare heyetince asgari 20 gün öncesinden belirlenen

¹³³ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s. 3.

¹³⁴ Asli aza, azadan iki zatın teklifini içeren bir talep varakası üzerine idare heyetinin kararı ile cemiyete kaydolur. Talep varakasında talep eden azanın kendisinin ve babasının ismi ve şöhreti, kendi unvanı, doğum tarihi ve daimi ikamet adresi, ihtisası, muallimlik haricindeki meşguliyetleri yer alır. Aza taahhüt ettiği hususlara muntazaman uyacağını, nizamnamelere ve saire kararlara riayet edeceğini ve cemiyetin gayesine daima bağlı kalacağını temin eder. **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s.4.

¹³⁵ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s. 4.

¹³⁶ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s. 5-6

mahalde olur. Fevkalade toplantı ise resen yahut son kongreye iştirak hakkını kazanmış olan asli azanın beşte birinin yapacağı yazılı talebi üzerine gerçekleşir.¹³⁷

İdare Heyeti: Muallimler Cemiyeti, İstanbul merkez idare heyeti dokuz kişiden oluşmaktadır. Heyet haftada asgari bir defa toplanır, içtima esnasında kararları tutmak ve hazır bulunanlara imzalatmak kâtibin vazifesidir¹³⁸

İdare heyetinin vazifeleri de Muallimler Mecmuası'nda neşredilen cemiyet yasasına göre şu şekildedir:

- a) Merkez kongresince kabul edilmiş olan bütçeyi tatbik,
- b) Birlik azasının tezyidi için icap eden tedabiri tevessül,
- c) Umumi merkezle ve indelicab diğer merkez ve şubelerle muhabere ve temas,
- d) Aza arasında tesanütü temin için içtima vesileleri ihzar,
- e) Mecmua muamelatını müzakere ve tanzim,
- f) Muhtelif zümrelerin müracaatlarını tetkik ve muvafık teklifleri takip ve intaç,
- g) Azadan veya ailelerinden muhtaç olanlar hakkında bütçe dâhilinde yapılacak yardıma dair karar-ı ittihaz,
- h) Mahfil, azanın toplanmalarına, rağbet müsait bir şekilde ifrağ etmek.”¹³⁹

İdare heyeti, birden çok zümreyi alakadar eden ve heyet-i umumiye kararlarına muhtaç olmayan, cemiyetin ortak işleri için resen karar alır. Yalnız bir zümreyi alakadar eden işler ve özel meseleler hakkında zümre encümenleri tarafından kabul edilen kararları tasdik ettikten sonra icra eder. İdare heyeti bir neşriyat encümeni vücuda getireceği gibi icabına göre azadan veya hariçten fahri veya ücretli tali ihtisas encümenleri de teşkil edebilir. İdare heyeti onaylanmış olan bütçeyi tasdik ve icap ettiğinde fevkalade olarak bütçe tanzim edebilir ve uygulayabilir. Bu görevler çerçevesinde cemiyetin mührünü kullanma hakkı idare heyetine aittir.¹⁴⁰

İdare heyetinin¹⁴¹ görevlerinden sonra idare heyeti azalarının vazifelerine gelince: Reis, kongre ve idare heyeti kararlarını uygulamak ve merkezle ilgili emirlerin idare

¹³⁷ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s. 6.

¹³⁸ İdare heyeti bütçede mevcut tahsisat dâhilinde lüzumu kadar kâtip istihdam edebilir, fakat muamelat ve hesapların cereyanından doğacak mesuliyet yine idare heyetine aittir. **Muallimler Mecmuası**, Teşrinisani, 1926, S.45, s. 1902-1904.

¹³⁹ **Muallimler Mecmuası**, Teşrinisani 1926, S.45, s. 1903.

¹⁴⁰ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s. 9.

¹⁴¹ **Muallimler Mecmuası**, Teşrinisani 1926, S.45, s. 1905. Mesleki ve ilmi umdeleri takip için idare heyetince dâhili zümreler oluşturulur. Bu suretle ilk ve orta tedrisat muallimleri zümre halinde çalışabilecekleri gibi lisan muallimleri, tabiiyat muallimleri, riyaziyat, tarih, coğrafya ve sair zümrelerde teşkil edilebilir. Zümreler kendi ihtisaslarına karşılık gelen meseleler hakkında tetkikat icra ederler ve lüzum gördükleri kararların tatbiki için durumu yazılı olarak idare heyetine bildirirler. Devamında **Muallimler**

işlerini yürütmekle sorumludur. Katib-i umumi (genel sekreter) merkezin haberleşmesini ve kayıtlarını düzenler, idare heyeti tarafında veyahut riyasetçe verilecek işleri takip eder, lüzumunda da diğer müesseseler, hükümet ve dairelerle temasa geçerek faaliyetlerini yürütür. Veznedar ise gelir ve giderlerin düzenli olarak kaydını tutar, her ay sonunda hesaplar hakkında idare heyetine izahat verir ve aylık bilançoğu tasdik ettirir. Mahfil müdürü ise mahfilin dâhili işlerini tanzim ve idare etmekle mükelleftir.¹⁴²

12 Ağustos 1921 tarihinde seçilenve13 Ocak 1922 tarihinde görev süresi dolan idare heyeti azaları şu şekildedir. Reis, Hakkı Tarık Bey, Kaatib-i umumi, Ahmet Hamdi Bey, Muhasebeci ve veznedar, Hasan Fehmi Bey ve İdare müdürü de Ekrem Bey'dir. Heyet azaları ise Belkıs Hanım, İbrahim Alaeddin Bey, Hıfzı Tefvik Bey, Hüseyin Besim Bey, Halit Bey ve Selman Besim Bey'lerdir.¹⁴³

Hüküm Heyeti: Muallimler Cemiyeti azasına karşı meydana gelecek saldırıları bertaraf etmek, cemiyetçe verilecek mükâfatları ve bu mükâfatların kimlere layık görüleceğinin tespiti ve cemiyet azasının arasındaki ihtilaflarda arabuluculuk vazifesini ifa etmek hüküm heyetine aittir.¹⁴⁴

Hüküm heyeti için her zümrenin göstereceği altışar adaydan umumi heyetçe her zümreden üç zat olmak üzere dokuz kişi seçilir. Hüküm heyeti kendi arasından birini reis olarak görevlendirir.¹⁴⁵ Hüküm heyeti bir sene müddetle seçilir. Görev süresi biten azalar tekrar seçilebilirler. Heyette boşalma vukua gelirse¹⁴⁶ seçimde namzet olarak nitelendirilen diğer üç aday kazandıkları oya göre boşalan azalıklara geçerler.¹⁴⁷

Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi, s.9-10. Künyesi verilen kaynağa göre cemiyetin oluştuğu üç zümreden iptidai zümresini tahsil-i iptidai, tali zümresini tahsil-i tali ve ali zümresini de tahsil-i ali sahasında vazife yapacak kişilerden oluşur. Muhtelif sahalarda vazife sahibi olanlar arzu ettikleri zümreye katılabilirler. İdare heyeti, zümre encümenleri azasının heyet-i umumiyesinden oluşur ve hizmetleri fahridir. Heyet-i müştereke her zümreden asgari üç kişi olmak üzere toplanır ve mutlak çoğunlukla karar alır. Müşterek idare heyeti azası reislik, kâtib-i umumilik, muhasebecilik, veznedarlık ve idare müdürlüğü gibi vazifeleri ifa itmek üzere kendi aralarından bir zat seçer. Seçim esnasında bütün azaların hazır bulunması şarttır.

¹⁴² **Muallimler Mecmuası**, Teşrinisani 1926, S. 45, s. 1903.

¹⁴³ **Muallimler Cemiyeti 1922 Senesi Umumi Risalesi**, Ankara 1922, s.11.

¹⁴⁴ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s.11.

¹⁴⁵ Reisin yokluğunda azadan birini kendine vekil olarak seçebilir.

¹⁴⁶ Umumi heyetçe seçimin yenilenmesi için azalıklardan boşalmanın dörde balığ olması gerekir

¹⁴⁷ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s.12.

Hüküm heyetinin kararları bir azaya verilen cezayı tatbiki de kapsayabilir. Cezalandırılan azanın cezayı gerektiren fiili, işlenen suçun derecesine göre cemiyete gelir olarak kaydolunmak üzere para cezasına çevrilebilir. Eğer ileri düzeyde bir suç söz konusu ise azanın cemiyetten kaydı silinebilir.¹⁴⁸

Hüküm heyetince verilen para cezasını ödemeyenler, cemiyette özel bir sığata sahip olmadıkları halde kendilerini böyle gösterenler, cemiyetin talep ettiği beyannamede kötü maksatla gerçeğe aykırı ifadelerde bulunanlar, cemiyeti yalnız kendi menfaati için alet kabul edenler ve ettirenler, cemiyet azası arasına tefrika ve nifak koyanlar ve koyduranlar, cemiyetin icraatına engel olanlar, cemiyetin usul ve erkânına tevessül etmeden sözlü ve fiilen cemiyet ve azası aleyhinde harekette bulunanlar, haysiyet ve şerefe aykırı derecede işler ve kumarbazlığı alışkanlık edenler, dolandırıcılık, emniyeti süistimal, irtikâp ve ihtilas (para çalma), gibi ahval ile iştihar (tanınanlar, ün kazananlar) kabilinde ahlaka aykırı bir hali görülenler, cinayetler kanunundan ve medeni hukuktan ıskat ile mahkûm olanlar cemiyetten uzaklaştırılırlar. İhraç kararı verebilmek için itham edilen azanın kendisinin davet olunması ve müdafaasının dinlenmesi şarttır. Kaydını silme kararları ilk içtima eden heyet-i umumiyece tasdik olunması gerekir. Hüküm heyetinin¹⁴⁹ vesait-i icraiyesi idare heyetidir. İdare heyeti istediği kararın tatbikini tehir edebilir.¹⁵⁰

Cemiyetin heyetlerini saydıktan sonra kısaca mali yapısına bakacak olursak diğer cemiyetler olduğu gibi benzer gelir kaynaklarına sahip olduğu görülecektir. Esas nizamnamesinde yer aldığına göre cemiyetin gelirleri azanın senelik taahhütleri, teberruat (bağış, hediye), müessesat ve neşriyat gelirleri, seyahatler ve müsamerelerin hâsılatlarıdır. Varidat ve sarfiyat adi ve fevkalade bütçeler dairesinde cereyan eder. İdare heyeti cemiyetin varidatını karşılık göstererek borçlanmaya gidebilir.¹⁵¹

¹⁴⁸ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s.12.

¹⁴⁹ 1922 senesinde hüküm heyeti şu şekildedir. Reisi Süleyman Sevket Bey; azalıklar ise Kaniye Hanım, Tevfik Fikri Bey, Halil Fikret Bey, Malik Bey şeklindedir. **Muallimler Cemiyeti 1922 Senesi Umumi Risalesi**, s. 11.

¹⁵⁰ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s.13.

¹⁵¹ **Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**, s.13.

1.11.1 Muallimler Cemiyeti Kongreleri

1.11.1.1. 1 Aralık 1922 Muallimler Cemiyeti Kongresi

Muallimler Cemiyeti 1 Aralık 1922 tarihinde Darulmuallimin konferans salonunda toplanmıştır.¹⁵² Kongrede muallimlerin durumları görüşülmüş, muallimlerin şu anki hallerinden ve geleceklerinden emin olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Keyfi olarak yapılan azil ve yer değişikliklerinin hükümet tarafından bir nizamname ile men edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sultanilerin on bir sene üzerine tertip edilmesi nedeniyle mecburi mezuniyet kararnamesi alınması muallimler arasında ciddi endişelere neden olduğu belirtilmiştir. Mecburi mezuniyete sevk birçok muallimlerin mağduriyetine neden olmuş ve bu mağduriyetlerin giderilmesi doğrultusunda çalışılması kararlaştırılmıştır.¹⁵³

Kongrede muallimlerin aylıklarını alamadıkları belirtilmiş ve bazı muallimlerin kimsesiz oldukları üzerinde durularak muallimlerin maaşlarını alamamaları konusundaki mağduriyetlerinin giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁵⁴

1.11.1.2. 29 Aralık 1922 Muallimler Cemiyeti Kongresi

Muallimler Cemiyeti 29 Aralık 1922 tarihinde, 1922 senesi içinde ikinci bir kongre toplamıştır.¹⁵⁵ İstanbul'da yapılacak olan yeni maarif teşkilatı için hocaların dinlenilmesinin faydalı olacağı konuşulmuş ve bu sebeple toplantıya 250 den fazla aza davet edilmiştir. Kongre kâtib-i umumi Ali Haydar Bey'in başkanlığında açılmış ve akabinde divanı riyaset üyeleri seçilmiştir. Riyasete tarih muallimlerinden Zeki Bey geçmiş ve Bedri, Kenan ve Ömer Kemal Bey'ler de kâtip olmuşlardır.¹⁵⁶

İstanbul'da akdedilen kongrede muallimlerin eskiden kalma ödenmemiş maaşları meselesi ve maarif buhranı nedeniyle muallimsiz kalan Anadolu okullarına başta İstanbul muallimlerinden olmak üzere muallim tayinleri meselesi görüşülmüştür. Anadolu'da çıkan

¹⁵² **Muallimler Mecmuası**, 21 Kânunuevvel 1922, S.4, s. 60.

¹⁵³ **Muallimler Mecmuası**, 21 Kânunuevvel 1922, S.4, s. 60-61.

¹⁵⁴ **Muallimler Mecmuası**, Kânunuevvel 1923, S.1, s. 60-61.

¹⁵⁵ ...İstanbul muallimleri tekmiil memleketin hayat-ı irfanına meslek-i talimin inzibatıyla muallimlerin hukukuna müteallik düşüncelerini hükümeti merkeziyeye arz için bir kongre akdetmişler ve evvelce gazetelerde ilan edilmiş olan mukarreratı tespit eylemişlerdir. **Muallimler Mecmuası**, Şubat 1923, S.2, s. 97.

¹⁵⁶ **Muallimler Mecmuası**, Kânunuevvel 1923, S.1, s.65.

muallim buhranı ve İstanbul Maarif Müdüriyeti'nde kadroların tanzimi için bir komisyon toplanması ve giriştiği faaliyetler İstanbul muallimlerinince telaşla karşılanmıştır.¹⁵⁷

Muallimler Cemiyeti, muallimlerin yerlerinin değiştirilmesi hakkında¹⁵⁸ memleketin her zerresinin mukaddes olduğunu belirterek muallimlerin mutlaka ve sadece İstanbul'da çalışmak niyetinde olmalarının mümkün olmadığı görüşünü tasdik eder; fakat ihtiyaçlar düşünülmeden zamansız bir şekilde, kış ortasında muallimlerin aileleriyle birlikte tayin olacakları yerlere gitme imkânları da yoktur. Binlerce kilometre uzağa gitmeye mecbur edilecek muallimlerin heder olacağı, gittikleri yerlere de hayırlarının dokunmayacağı belirtilerek hem kendiışlerinin aksayacağı hem de milletin zarar göreceği vurgulanmıştır.¹⁵⁹

Bu konuda Muallimler Cemiyeti'nin muallim buhranına bakış açısı ve buhrana getirdiği çözüm önerisi Muallimler Mecmuası'nda şu şekilde yer almıştır:

İdare heyeti açıkta kalacak muallimlerin Anadolu'ya sevkini muallim buhranı için kati bir çare addetmiyor. Buna ilmi ve usule muvafık, devamlı bir tedbir ittihazı lazımdır. Muallimlerin çoğu atilerini emin görmüyor, mesleklerini bırakmak istiyorlar. Cehalete karşı milletçe azami kuvvetle cidal açmaya mecburuz. İlk hamlede muallim ihtiyacını temine hâdim ancak bir çare hatıra gelir: hocalığın atisini emin göstermek. Mevcut muallimlerin toplu buldukları yerden alıp muhtelif kasabalara dağıtmak teşebbüsü, maarife hizmet eden zekâları adetçe azaltabilir. Bizce muallim yetiştirecek merkezlerin takviyesine çare bulmalıdır.¹⁶⁰

¹⁵⁷ “On gündür maarif muhitimizde bir endişe var. Muidliğin ilgası, muallimlerden taşraya gitmek isteyenlere ait bir liste ihzarı düşünülüyor. Maarif vekâleti İstanbul mekteplerinin kadrosunu pek mühim bulmuş. Hâkim olan fikre göre Anadolu'da muallim buhranı mevcuttur. Muvazene usulü için tedbir ittihaz eder. Sene ortasında hemen düşünülecek tatbik kabiliyeti haiz çareyi bilmiyoruz. Yalnız İstanbul vilayeti maarif müdüriyetinde kadroların tanzimi için bir komisyon toplandığı işitildi. Azası arasında görebildiğimiz zevata sorduk. Vazifelerinin esası hakkında ketum davrandılar. Sinetleri endişelerimizi artırdı. Dünden beri ya bize anlatılacak bir şey yoktu yahut tasvirlerinin açıkça müdafaası kabil değildi. Bir tehyi şek uzak buluyoruz. Çünkü iş çıkarmak üzere toplanıyorlar. Celseler tevali ediyor. İkinci ihtimal daha kuvvetlidir. Memleketin maarifi hakkında karar verilecek; biz reyimizi izhar etmeden mahrum kalacağız. Vazifemiz mühim bir inkılâp geçiriyor. Halkçılığa doğru yürüyoruz. İrfan ışıarı için mali vazife namına söz söylemeğe mecbur vaziyetteyiz. Muallimler, memleketin münevver bir zümresidir. Halkçılığı en iyi anlayanlarla müsavi derecede idrak etmelerine hiç mani yoktur. Bilhassa kendi sahalarında hâkim olacak zihniyetin ilmi ve akli münakaşaya müsait bulunması lazımdır. Şimdi böyle yapılmıyor. O halde muallimler ve onların mümessilleri makul mülâhazalarını istimâ' etmekten vazgeçemezler.” **Muallimler Mecmuası**, Kânunuevvel 1923,S.1, s.65–66.

¹⁵⁸ Zeki Sarıhan'ın “Milli Mücadelede Maarif Ordusu” isimli kitabında Maarif Vekili Hamdullah Suphi'ye Yönelik muhafazakâr mebuslarca gelen eleştiriler mevcuttur. Eleştirilerde birçok muallimin ve eğitim yöneticisinin keyfi olarak meslekten atıldığı buna ek olarak İstanbul'dan gelen birçok kişinin bakanlıktaki görevlere yerleştirildikleri belirtilmiştir.

¹⁵⁹ **Muallimler Mecmuası**, 12 Kânunusani 1923, S.5, s. 67.

¹⁶⁰ **Muallimler Mecmuası**, 12 Kânunusani 1923, S.5, s. 68. Görüldüğü gibi muallimlerin kış ortasında ve etraflıca düşünülmeden Anadolu'nun muhtelif yerlerine tayinlerinin bu durumda uygun olmadığı daha ciddi bir plan neticesinde ve uygun bir zamanda Anadolu muallim buhranının çözülmesi fikri Muallimler

Kongrede gündem olan bir diğer konu da muallimlerin birikmiş maaşlarının ödenmesi mevzusudur. Birinci Dünya Savaşı ve ardından gelen Kurtuluş Savaşı yıllarında muallimler maaşlarını alamamışlardı. Kurtuluş savaşı sonrasında muallimlerin birikmiş maaşlarının ödenmesi söz konusu olmuştur. Muallimler Cemiyeti azaları da milli mücadele yıllarında liyakatle görev yaptıklarını vurgulayarak birikmiş maaşlarını almaya haklarının olduğunu belirtmişlerdir. İstanbul muallimlerinin milli mücadelede atıl kaldıkları, bu sebeple maaşı hak etmedikleri yönündeki fikirlerin doğru olmadığı belirtilmiştir. Muallimler, bu sözlere tahammüllerinin olmadığını vurgulayarak bunun bir haysiyet meselesi olduğunu belirtmişlerdir. Muallimler, bu tip konularla haysiyetlerinin yaralandığını belirtmişler ve böyle bir durumda gelecek nesillere faydalı olamayacaklarını vurgulamışlardır. İstanbul muallimlerini harekete geçiren en önemli unsur Kurtuluş Savaşı yıllarında maaşlarını alamayan muallimlerden çoğunun daha sonraki yıllarda maaşlarını almasıdır ki bu resmi kayıtlarda da mevcuttur. Bu durumda İstanbul muallimleri de içinde buldukları mağduriyeti dile getirerek biriken maaşlarını kongre aracılığıyla talep etmişlerdir.¹⁶¹

Kongrede ağırlıklı olarak maarif buhranı ve muallimlerin birikmiş maaşları mevzubahis olmuştur. Sıracettin, Rıza İzzet, Hüsnü Hamdi, Ziyaettin, Ethem Ruhi Bey'ler çoğunlukla konu ile alakalı nutuklar irad etmişler ve bu nutuklar hakkında Ali Ekrem, Talha, Tarık, Hıfzı Bey'ler söz söylemişlerdir.¹⁶² Neticede sekiz madde halinde bir tahrir meydana gelmiştir. Muallimler Mecmuası'nda yer alan tahrir maddeleri şu şekildedir:

- 1- Hükümeti zail zamanında olduğu gibi her seneyi dersiyeye nihayetinde kadro tertip usulü, inkisar emniyeti ve tesisi mevcut olduğu için bertaraf edilmelidir.
- 2- Teşkilat ve kadrolarda İstanbul'un hususiyeti nazarı itibara alınmalıdır.
- 3- Derslerin tevzii ihtisasa göre olmalıdır.
- 4-Muallimlerin hukuku müktesebesini baki kalmalıdır.
- 5- Muallimlerin maaşları mütedahilesinin tanınması yalnız bir hak değil aynı zamanda bir haysiyet meselesidir.
- 6- Muallimlerin suret tayını ve azil ve tahvili velhasıl atisi mucib-i itminan bir kanun ile taht-ı temine alınmadıkça maarif buhranının bertaraf edilmesine imkân yoktur.
- 7- Heyeti idare bu esasların müdafaası için icabına göre neşriyat icrasına, Ankara'ya bir heyeti izamina ve bu münasebetle fevkalade bir bütçe tertip ile sarfiyat-ı lâzımede bulunmaya salahiyyettardır.
- 8-Mukarreat-ı salifenin heyet-i umumiye namına hükümet-i milliyemizin makamat-ı lâzımesine tebliği etmeye heyeti idare memurdur.Bir lisanla izahat verecektir.”¹⁶³

Cemiyeti'nce dillendirilmiş ve hükümet nezdinde de savunulmuştur. Bu Muallimler Cemiyeti'nin muallimlerin haklarını koruma babında önemlidir.

¹⁶¹ **Muallimler Mecmuası**, 12 Kânunusani 1923, S.5, s. 66–67.

¹⁶² **Muallimler Mecmuası**, 12 Kânunusani 1923, S.5, s. 69.

¹⁶³ **Muallimler Mecmuası**, 12 Kânunusani 1923, S.5, s. 69.

İstanbul'da gerçekleştirilen kongre ve alınan kararlar bu şekildedir. İstanbul muallimleri kongrede aldıkları kararları Ankara'ya bildirmek için bir heyet oluşturmuşlardır. Oluşturulan heyet daha Ankara'ya hareket etmeden Ankara gazetelerinin bazılarında kendilerine karşı olumsuz yazılar çıkmış ve hatta Ankara'ya varınca dahi bu olumsuz neşriyat devam etmiştir. Hatta ilk temasta dahi bu olumsuz bakış açısının Türkiye Muallimler Birliği Ankara merkez şubesinde de gösterilmiş olduğu ve İstanbul muallimlerinin mahalli ve hususi bir amaca hizmet ettiği suçlamaları devam etmiştir. İstanbul muallimleri, bazı kişilerde mevcut olan bu olumsuz fikirlere karşı Ankara gazetelerine (hakimiyet-i milliye, yeni gün,..) izahat vermişler ve Muallimler Cemiyeti'ne yönelik mevcut yanlış anlamaları önemli ölçüde ortadan kaldırmışlardır.¹⁶⁴

Ankara'dan yansıyan bu menfi tutuma rağmen Türkiye Muallimler Birliği ile İstanbul Muallimler Birliği'nin birleşme temayülü ve temennisi o tarihte gerçekleşmemiş olsa dahi kongrede gündeme gelmiştir. Muallimler Mecmuası muallimler kongresinde okunan rapor başlıklı bölümde bu durum şu şekilde verilmiştir:

Ankara muallimler cemiyeti derneğimizle birlik vücuda getirmek temayülünde idi bizde böyle bir vahdete taraftar idik. Bu husustaki müzakerat bizim daha fazla başka mesail ile mütevekkil bulunmamızdan ve esasen derneğin henüz birlik teklifini mutazammın beyannamelerini ihzar ve neşr eylememiş bulunmasından dolayı fazla ilerleyemediyse de kariben Muallim Birliği reisi İstanbul'a gelerek cemiyetimizle müzakerede bulunacağına göre vahdetin karib olduğuna hükmedebiliriz. Temenni edelim ki o zamana kadar bütün İstanbul Muallimleri tek mil Türkiye Muallimler Birliğine daha muazzam bir şekilde dâhil olmak için hazırlığını ikmal etmiş olsun.¹⁶⁵

1.11.2. Muallimler Cemiyeti Tasarruf ve Yardım Sandıkları

Her ferdin hiç olmazsa maddi ve manevi ihtiyaçlarına yetecek kadar bir servet biriktirmesi şahsi ve vatani bir vazife olarak görülmektedir. Çağın gereği ve dünya siyasetinin en etkili unsuru servettir. Millet sermayesizlik yüzünden ekonomisini

¹⁶⁴ **Muallimler Mecmuası**, 19 Şubat 1922, S. 6, s. 96–97.

¹⁶⁵ 29 Kânunuevvel 1922 tarihinde gerçekleşen İstanbul Muallimler kongresinde özellikle İstanbul muallimlerinin münferit olarak savunamadıkları hakları savunulmaya çalışılmış, bu doğrultuda kongre kararları gerekli mercilere iletilmiş ve neticeler takip edilmiştir. İstanbul'da muallim sayısının çok olduğu gerekçesi ve Anadolu'da muallim eksikliğinden kaynaklanan muallim buhranı sebep gösterilerek İstanbul'da görev yapan muallimlerin Anadolu'nun muhtelif yerlerine tayinleri gündem olmuştur. Bu çerçevede İstanbul muallimleri mağdur olmuşlardır. Muallimlerin bu mağduriyetleri birliğin kuruluş amacına uygun olarak İstanbul Muallimler Cemiyeti'nce giderilmeye ve iktibas ettikleri hakların korunması sağlanmaya çalışılmıştır. **Muallimler Mecmuası**, 19 Şubat 1922, S.6, s. 96.

kuramamaktadır.¹⁶⁶ Ekonomiye bir nebze olsun katkı getirmek amacıyla Muallimler Cemiyeti azasına mahsus olmak üzere 1 Mart 1923 tarihli cemiyet merkezi olan İstanbul'da, "Muallimler Cemiyeti İktisat Sandığı" namıyla bir sandık teşkil edilmiştir. Teşkil edilen iktisat sandığının devam edeceği süre yirmi beş senedir.¹⁶⁷ İktisat sandığının tesis edilmesindeki maksat, cemiyet azasının tasarruf hususundaki arzularını temin etmek, biriken paralardan belli oranlar dâhilinde sandık azalarına gerektiğinde ve şartların elverdiği ölçüde borç vermek, erzak ve eşya tedarikinde kolaylık sağlamaktır.¹⁶⁸

Cemiyetin iktisat sandığına hissedar olabilmek için Muallimler Cemiyeti azasından olmak, cemiyete girişte bir defaya mahsus olmak üzere yüz ve her maaş alındığında asgari bir hisse bedeli olan yirmi beş kuruş vermek şarttır. Cemiyet azasının sandığa girişinde hisse bedellerinin gelecekte ödeneceğine dair bir beyanname de alınmaktadır.¹⁶⁹

Sandık umur ve muamelatı beş kişiden oluşan bir idare heyeti marifetiyle idare olunur. Heyet-i idare, heyet-i umumiye tarafından nispi çoğunlukla seçilir. Heyet-i idare seçilen azalar arasından bir reis, bir muhasebesi ve birde veznedar seçer. Diğer iki zatta kâtiplik vazifesini ifa eder.¹⁷⁰

Tasarruf Sandığı'nca her ay yapılacak tahsilâtın yüzde onu ihtiyat akçesi¹⁷¹ olarak tahsis edildikten sonra artan miktar azanın ihtiyaçları doğrultusunda borçlanma için ayrılır. Her hissedar, sandıktan kendi mevduatıyla asli maaşının toplamı kadar borç alabilir ve asli maaşı ile mevduatından hangisi fazla ise bu fazla nispetinde erzak ve eşya alma hakkına sahip olur. Borçlanma senetle ve iki azanın şahitliği ile gerçekleşir. Borçlanma akdetmek, erzak ve eşya almak isteyen hissedarların ayın son gününe kadar sandığa müracaat etmesi ve isimlerini kaydettirmeleri şarttır. Ancak belirlenen vakitler içerisinde müracaat edenlerin ihtiyaçları karşılandıktan sonra ve para arttığı takdirde ay ortasında vaki olacak müracaatlarda mümkün oldukça karşılanmaya çalışılır.¹⁷²

¹⁶⁶ **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S. 20, s. 555.

¹⁶⁷ **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S. 20, s. 562.

¹⁶⁸ **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S. 20, s. 562.

¹⁶⁹ **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S. 20, s. 562.

¹⁷⁰ **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S. 20, s. 564.

¹⁷¹ İhtiyat akçesinin takdiri heyeti idareye ait olmak üzere gerek hissedarın ve gerekse birinci derecede akrabasının ağır hastalığı, ameliyatı, birinci derecede yakın akrabadan birinin vefatı gibi fevkalade durumlar dolayısıyla yapılacak ani borçlanmalar içindir. Bu kolaylık birinci derecede akraba, ebeveyn, eşler, evlat ve kardeşlere hastır. Hissedarın sandığa borçlu bulunması bu maddenin hükmünden istifadesine mani olmaz. Borçlanma faizi, faiz nizamı olan yüzde 1.25'tir. **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S.20, s. 563.

¹⁷² **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S.20, s. 563.

Vefat eden, İstanbul civarından farklı bir yere tayin olan ya da farklı bir memuriyete geçmeleri nedeniyle İstanbul'dan ayrılmak ve mesleği bırakmak sebepleriyle sandıktan çıkmak mecburiyetinde kalan hissedarlar veya hissedarların varislerinin birikmiş paraları ay sonunda tahsilâta müteakip sahiplerine tevdi edilir. Her sandık hissedarı seneyi maliyesinin bitiminden bir ay evvel yazılı olarak talep etmek şartıyla mali sene sonunda yapılacak tavsiye akabinde mevduatı toplamıyla temettünün tamamını geri alabilir. Fakat mevcut talep çokluğundan dolayı sandıktaki yekûnun bunu karşılayamaması durumunda sandığın müsait olduğu bir zaman beklenir.¹⁷³

Yukarıda muallimlere yönelik olarak kurulan tasarruf sandıklarından bahsettikten sonra şimdide okullarda öğrencilere yönelik olarak oluşturulan tasarruf sandıklarından bahsedeceğiz. Tasarrufta asıl mevzu servetin nasıl kazanılacağından çok nasıl harcandığı ve nasıl tasarruf edilmesi gerektiğidir. İşte bu noktada muallimlere düşen en mühim vazife milletin fertlerinin henüz çocuk iken tasarrufa alıştıırılmasıdır. Bu duruma Muallimler Mecmuası'nda şu şekilde dikkat çekilmektedir:

Servet seyyaldir, o her gün cebimizden damla damla akıp gidiyor. Biz bunun farkında değiliz. Çünkü tasarrufun kıymet ve ehemmiyetini anlamamışızdır. Çocuklarımızı yalnız çikolataya verdikleri yüzüklerini tasarruf etseler ayda lâakabir milyon lira tasarruf etmiş olurduk.¹⁷⁴

Avrupalı devletlerin de bu gayeye ulaşmak için azami gayret sarf ettiği vurgulanmıştır. Özellikle Fransız bankalarının temelini öğrenci ve köylülerin tasarrufları ile kurulduğu, I. Dünya savaşı sırasında Rusya'da yalnız çocuklar için değil belki bütün halk için tasarruf sandıkları tesis edildiği belirtilmiştir.¹⁷⁵Tasarruf fikrinin nesillere

¹⁷³ Zikredilen durumlar gerçekleşmediği halde sandıktan çekilmek arzusunda bulunanların mevduatının yüzde beşi sandığa kâr kaydedilerek kalan kısmı ilk tahsilât sonrasında azaya iade olunur. Bu gibiler temettuatından istifade edemezler. Hisse bedelini ve borçlarını vaktinde vermeyen hissedarlar hakkında da bu yolda muamele yapılır. Mazeretsiz olarak sandıktan alacaklarını kesenler sandığa borçlu iseler borçlarından alacakları düşülür ve kalan borçları kefillerinden tahsil olunur. **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S.20, s. 564.

¹⁷⁴ **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S.20, s.555–556.

¹⁷⁵ Devletler bu hareketi desteklemek için kurumsal olarak girişimlerde bulunmuştur. Mesela bilumum posta şubeleri bu vazifenin ifası için görevlendirilmiş hükümet bu maksat için özel pullar bastırmıştır. Sandığa kaydedilen herkesin eline, nama yazılmış bir cüzdan veriliyor, cüzdanın hamili istediği zaman postaneye müracaat ederek adı geçen pullardan (beş paralıktan başlayarak) istediği miktarını satın alıyor ve sorumlu memur bu pulları cüzdana yapıştırıp damga basıyordu. **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S.20, s.556–557.

anlatılması ve devletinde bu fikrin arkasında durması neticesinde bu hareketin muazzam karşılıklar bulduğu belirtilmiştir.¹⁷⁶

Avrupalı devletler örnek alınarak temelleri atılan ve maksatları izah edilen Tasarruf ve Yardım Sandıkları ilk olarak İstanbul'da Feyz-i Âtî numune mektebi talebelerinden bir sınıf tarafından tesis etmişlerdir. Bu sandığı çocuklar bizzat kendileri idare etmekteydiler. Aralarından birer ay süre ile görev yapacak bir veznedar birde kâtip seçmişlerdir. Her çocuğun elinde küçük bir cüzdan vardır ve eline para geçtikçe ne kadar olursa olsun imza mukabilinde bu parayı veznedara teslim etmektedir. Bu sayede çocuklar ellerine geçen paraları, şekere, çikolataya değil, sandığa tevdi etmek için adeta birbirleriyle rekabet etmektedirler. Defter tutmak, para saymak, hesap görmek, imza mukabilinde teslim ve teslim muamelatını ifa etmek, çocuğun terbiyesine o kadar mühim tesirler yapmaktadır ki, bir muallimin, bir babanın çocuğuna “Hayat için hazırlan, tasarrufa riayetkâr ol!” tarzında nazarı olarak vereceği bin dersin ve bin nasihatın yapamayacağı tesirleri pek derin olarak yapmaktadır. Bu muamelatı yapmakla çocuk bir ticarethane, banka veya bir şirketin muamelatına dair basit bile olsa ameli bir fikir edinmiş olmaktadır.¹⁷⁷

1.12. Mekatib-i İptidaiye Muallimler Cemiyeti

Muallimler Cemiyeti'nin kurulduğu dönemde muallimlerin maaş sıkıntıları söz konusuydu. Bazı illerde il özel idare gelirleri yeterli değildi. Bazı yerlerde, maliye memurları, kasten ilkokul muallimlerine maaş ödemiordu. Eğitim giderlerine ayrılan bütçe farklı yerlere harcanıyordu. Bazı yerlerde toplanan paralar sadece ilin memurlarına yetecek kadar oluyor ve muallimler açıkta kalıyordu. Bazı yerlerin gelirleri savaş yüzünden iyice azalmıştı ve bazı illerde, il gelirlerinin tamamına işgalciler el koyuyorlardı.

Muallimlerin zamanında ve tam olarak maaş alamamalarının başka ve en önemli nedenlerinden birisi de İl Genel İdare Kurulları'nın ve bu kurullara üye, yerel nüfuzlu feodal eşrafın izlemekte olduğu siyasetten kaynaklanmaktadır. Zengin ve nüfuzlu kişilerin politik tercihi, muallimin maaşına doğrudan ve oldukça olumsuz bir biçimde yansımaktaydı.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s. 556–557.

¹⁷⁷ Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.557.

¹⁷⁸ İsmail Göldaş, İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevi (1920), İstanbul 1984, s.26-28.

Bu ortam içerisinde greve özellikle ilkokul muallimlerinin katılması, diğer kademe muallimlerinin arasında grevin rağbet görmemesi bir tesadüf değildir. Bu bakımdan muallimlerin grevi¹⁷⁹ meselesine geçmeden önce greve sebep olan şartlardan bahsetmek meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. 1876 anayasasının 114. maddesinde Osmanlı vatandaşlarının hepsi için ilköğretim zorunlu kılınmıştır.¹⁸⁰ 1904 yılında ilkokul (muallim ve görevli maaşları, okul yapıp tadil vs.) giderlerini karşılamak üzere avarız vergisinden hisse, hayırlı işler için vasiyet edilmiş paralardan hisse, toplanacak kurban derisi ve fitreler, salma, öğrencilerden alınacak ücretler, vakıflardan elde edilecek gelirler şeklinde belirlenmiştir.¹⁸¹

İdare-i Hususiyeyi Vilayet Kanunu'nda idareye ait hizmetler ve mahalliye kısmında ilkokul eğitiminin gerçekleştirilmesi ve gerekirse seyyar okullar açılması, ilkokul, ortaokul ve Darulmuallimin-i İptidailer, çalışanlar için akşam okulları açılması yerel hizmetlerden sayılmıştır. 26 Mart 1913'te çıkarılan kanunun 80. maddesinde vilayet âdi bütçesine gelir oluşturan mevat on üç ara madde halinde sayılmıştır. Devamında kanunun 82. maddesinde iptidai, rüşdî, gece ve gündüzlü Darulmuallimin-i iptidailerle sancaklardaki her türlü maaş, okul yapımı ve sairenin İdare-i Hususiyeyi Vilayet (İl Özel İdareleri) den karşılanacağı şu şekilde belirtilmiştir:

Mekatib-i iptidaiye ve rüştiye ve leyli ve nehari darü'l-muallimin-i iptidailer ile liva adetleri maâşât ve mesarifi ve mekatib-i mezkure mesarifi inşaiye ve tamiriyesi. İdaresi mahallerine mevdu ziraat ve sanayi mektebelerinin maâşât ve mesarifi ve bünyelerinin mesarifi inşaiye ve tamiriyesi.¹⁸²

¹⁷⁹ Muallimlerin ekonomik sıkıntılarını ilk defa ne zaman ve ne şekilde ifade ettikleri Göldaş'ın kitabında şu şekildedir: "Ekonomik sıkıntı içinde bulunan ve seslerini duyurarak hafifletmek için muallimlerin girişimi ilk defa II. Abdülhamit dönemine rastlar. II. Abdülhamit döneminde sekiz ay kadar maaş alamayan muallimler dersleri protesto etmişlerdir. Ancak, tarihimizde bilinen ilk muallim eyleminin grev sözcüğü ile nitelendirilmesi Kurtuluş Savaşı yıllarında gerçekleştirilen eylemlerdir. Çünkü gerçekleştirilen bu eylemler ülkenin tamamına yayılmış ve ülkenin tamamında ses getirmiştir. Gerçekleştirilen bu eylemler mecliste de grev sözcüğü ile ifade edilmiştir. Bu anlamda genişlik ve ses getirmesi açısından da Kurtuluş Savaşı yıllarında gerçekleştirilen eylemlerin grev olarak nitelendirilmesi daha isabetlidir. Hem II. Abdülhamit döneminde hem de Kurtuluş Savaşı yıllarında gerçekleştirilen eylemlerin bir halk hareketi olması ve hiçbir odak tarafından yönlendirilmemesi bakımından benzerlikler taşımaktadır. Yine her iki eylemde de maksat, ekonomik hakların korunmasıdır ve ikisinde de eylemler maksadına ulaşmıştır. Eylemlerin bir diğer faydası da muallimler arasında tesanütün sağlanmasıdır." Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında...**, s. 64.

¹⁸⁰ Suna Kili- Şeref Gözübüyük, **Türk Anayasa Metinleri (Sened-i İttifaktan Günümüze)**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2000, s.50.

¹⁸¹ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara: Pegem Akademi Yay., 2008, s. 266.

¹⁸² **Düster**, İkinci Tertip, (5) Matbaa-i Amire, İstanbul, 1332/1916, s.202-205.

Yine ilköğretimle ilgili olarak çıkartılan ve Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanması devam eden “Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu-ı Muvakkati”nin¹⁸³ sekizinci maddesinde “her köy veya mahallenin en az bir mektep-i iptidaisi olacaktır” denilmiş. Fakat nahiye veya kaza maarif encümeninin göstereceği lüzum üzerine mücavir birkaç karye (köy) veya mahalle bileşilerek müştereken mektep-i iptidai tesis edebilecekti.¹⁸⁴ Kanunun 15. maddesinde ilkokulların yapımı için gerekli arsa, mektep binası yapımı, tamiri, mektep levazım tedarik ve tecdidi, muallim ve görev yapan muavin ve muavinlerin ikamet, iane ve maaşları diğer görevlilerin maaşları ve karşılaşılabilecek bütün giderler mahalle veya köy halkının zorunlu harcamalarından sayılmıştır.¹⁸⁵

Bu kanuni çerçevede I.Dünya savaşının getirdiği olumsuz durum bütün halkın olduğu gibi muallimlerinde ekonomik hayatını altüst etmiştir. Devletin ve özel idarelerin bütçeleri savaş giderlerine ağırlık verilecek şekilde ayarlandığından muallim maaşları zamanında ve tam olarak ödenemez duruma gelmişti. Dönemin en zor eğitim meselelerinden biri, ilkokul muallimlerine maaş verebilme meselesi olmuştur. Bu nedenle maaşlarının il özel idarelerinden alan ilkokul, liva idadileri ve muallim okulu muallimleri bir türlü maaşlarını düzgün alamamaktaydılar.¹⁸⁶

Muallim cemiyetleri açısından ve muallimlerin haklarını korumak amacıyla kurulan ve o dönemde açık bulunan Muallimler Cemiyeti greve ilgi göstermemiş, grevi desteklemediği gibi gazetelere ilan vererek grevle alakasının olmadığını da açıklamıştır.¹⁸⁷ Maarif müdürü Mustafa Bey bu konuda sessiz kalan ve menfi tutum takınan Muallimler Cemiyeti’ni 10 Aralık 1920’de yapılan genel kurul toplantısındaki konuşmasında eleştirmiştir.¹⁸⁸ İlkokul muallimleri haklarını savunamayan bir derneğin, doğru bir mücadele aracı olmayacağı inancına özellikle grevden sonra sahip olmaya başlamışlar ve haklarını savunabilecek bir derneğin kurulması çalışmalarına girişmişlerdir. Bunun ilk adımını Muallimler Cemiyeti’nden ayrılarak atmış oldular. Direnişte kendilerini desteklemeyen Muallimler Cemiyeti’ne tepki olarak ilkokul muallimleri derneğini kurmuşlardır. İlkokul muallimleri derneği, hükümete karşı, ilkokul muallimlerinin

¹⁸³ Geçici İlköğretim Kanunu, 24 Ekim 1913 tarihinde çıkartılmıştır.

¹⁸⁴ **Düstur**, İkinci tertip, (5), Matbaa-i Amire, İstanbul, 1332/1916, s. 805.

¹⁸⁵ **Düstur**, İkinci tertip, (5), Matbaa-i Amire, İstanbul, 1332/1916, s. 809.

¹⁸⁶ Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında...**, s. 61.

¹⁸⁷ Göldaş, **İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin...**, s. 45.

¹⁸⁸ Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, (3)Ankara:Türk Tarih Kurumu Yay.,1996, s.150.

haklarını en iyi ve doğru şekilde savunabilecek olanların yine ilkokul muallimleri olabileceği düşüncesi ile kurulmuştur.¹⁸⁹

Cemiyet “Mekatib-i İbtidaiyye Muallimleri” unvanıyla 27 Teşrinievvel 1335¹⁹⁰ (27 Ekim 1919)tarihinde merkezi İstanbul olmak üzere yukarıda zikredilen sebeplerden dolayı teşekkül etmiştir.¹⁹¹ Nizamnamenin¹⁹²beşinci maddesinde neşredildiğine göre cemiyet siyasetle iştilgal etmez.¹⁹³

Cemiyetin maksadı meslektaşlar arasında birlik sağlamak, memlekete ve dini kurallara sadık, milli mefkûre ve asri irfana sahip bireyler yetiştirmektir. Muallime ve muallimleri maddeten ve manen kuvvetlendirmek ve terfihlerine çalışmak, yardıma muhtaç olanlara yardım etmek, meslek şeref ve hukukunu korumaya çalışmak ve en gelişmiş memleketlerin eğitim usulleri ve terbiye eserlerinden cemiyet azasının istifadesini temin etmektir.¹⁹⁴

Bu maksatları temin etmek için muktedir ve alanında uzman kişilere tedarik ve terbiye usulü hakkında konferanslar verdirmek, ayda bir mesleki hasbihaller tertip etmek, teşkil edeceği encümenlerle ilkokul kitaplarının iyileştirilmesine çalışılacaktır. Birlik amacını gerçekleştirmek için bir tasarruf ve yardım sandığı vücuda getirecektir. Cemiyet maarifin ıslahı hakkında muallimlerin düşündüklerini makamı aliyeye arz edecek ve neşriyat vasıtasıyla da bunları duyurma yoluna gidecektir.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Cemiyetin amaçları basına yansıdığına göre ilkokul muallimlerinin haklarını savunmak, maaşlarını yükseltmek ve eğitim siyasetini ilkokul muallimlerinin lehine düzeltmektir. Dernek, diğer muallimlerin yanında en çok ezilen zümrenin ilkokul muallimleri olduğu görüşünü her seferinde savunmuştur. Bu nedenle denebilir ki derneğin kurulmasının en birinci amacı budur. Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında...**,s.35-36.

¹⁹⁰ Zeki Sarıhan’ın kitabında “İlkokul öğretmenlerinin 18 Kasım 1921’de Mekatib-i İptidaiye Muallime ve Muallimleri Cemiyeti’ni kurmalarına yol açmıştır” şeklinde geçmektedir. Niyazi Altunya’da “Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi 1908-2008” başlıklı eserinde “Mekatib-i İptidaiye Muallime ve Muallimleri Cemiyeti’nin” kurulmasının tamamlanmasını 3 Aralık 1921 olarak belirtmiştir. Yine bu konuda “Eğitim Emekçileri Tarihi Encümen-i Mualliminden Eğitim Sen’e” kitabını yazan Sami Everen, Siyami Erdem, Cafer Yıldırım cemiyetin kuruluş tarihini 1920 olarak vermektedir. Sezai Kaynak’ın “Demokratik Eğitim Kurultayı 1977 Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi” başlıklı bildirisinde sadece muallim grevlerinden bahsedilmektedir. Bu konuda Yahya Akyüz’de de net bir tarih mevcut değildir.

¹⁹¹ **Mekatib-i İbtidaiyye Cemiyeti Esas Nizamnamesi**, İstanbul, s. 2.

¹⁹² Bu nizamnamenin kapak, ilk iki ve son iki sayfasının asılları bizde mevcuttur. Bu Nizamnamenim aslı İsmail Aydın’ın elindedir. Biz elimizdeki sayfaları ondan tedarik ettik. Kendisi bu nizamnameyi “Abece” dergisinde neşretmiştir.

¹⁹³ **Mekatib-i İbtidaiyye Cemiyeti Esas Nizamnamesi**, s. 3.

¹⁹⁴ **Mekatib-i İbtidaiyye Cemiyeti Esas Nizamnamesi**, s. 2.

¹⁹⁵ **Mekatib-i İbtidaiyye Cemiyeti Esas Nizamnamesi**, s. 2-3.

Cemiyetin asli ve fahri namıyla iki nevi azası vardır. Resmi ve özel ilkokullarda görev yapan muallim ve muallimelerden senelik olarak 60 kuruş vermeyi taahhüt edenler asli aza unvanını kazanırlar. Asli aza azadan ikisinin tavsiyesi üzerine idare heyeti tarafından aza olarak kaydolunur. Cemiyetin yararına çalışan, cemiyete çeşitli vesileler ile yardım edenlerde fahri aza unvanı ile cemiyete kaydolurlar.¹⁹⁶

Cemiyet, heyet-i umumiye ile idare, hüküm, müfettişlik heyetleri ve telif ve tedris encümeni vasıtası ile idare olunur. Heyet-i umumiye alelade ve fevkalade olarak toplanır. Heyet-i umumiye için toplantı yeter sayısı asli azanın üçte biridir. İçtima için toplantı yeter sayısı hâsıl olmazsa içtima bir hafta sonraya ertelenir ve üç gazete ile ilan olunur. Bundan sonra mevcuda bakılmaz ve müzakere icra edilir. Cemiyet idare heyeti muallime ve muallimlerden eşit olarak seçilen on iki azadan oluşmaktadır. Heyet on beş günde bir muntazaman toplanır. İdare heyetinin müzakereye geçmesi için ekseriyetin bulunması şarttır. Gayri makul bir sebeple üç toplantıya katılmayan aza istifa etmiş sayılır ve yerine on iki kişilik yedek aza listesinden en çok oy alan aza getirilir.¹⁹⁷

Nizamnamenin devamında İstanbul haricinde asli azadan yedi kişinin imzası ile idare heyetine gönderilecek bir tezkere ile müteakip mahallerde şube teşkiline müsaade olunur denilmiştir. Şubeler dört kişilik bir idare heyetine sahiptir. Taşra şubeleri masrafları kendilerine ait olmak üzere heyet-i umumiye ye temsilci gönderilebilir.¹⁹⁸

1.13. Muallime ve Muallimler Cemiyeti

Milli mücadelede Anadolu hareketinin güç kazanması ve millet meclisinin açılmasından kısa bir müddet sonra Mustafa Kemal ve arkadaşlarının da desteğiyle¹⁹⁹ Temmuz 1920’de Ankara Lisesi muallimlerinin girişimiyle “Muallim ve Muallimler Cemiyeti” kurulmuştur.²⁰⁰ İlk Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) Dr. Rıza Nur, 14 Temmuz 1920 günü maarif müdürlüklerine bir genelge göndererek “sırf ahlaki, ilmi ve

¹⁹⁶ **Mekatib-i İbtidaiyye Cemiyeti Esas Nizamnamesi**, s. 3.

¹⁹⁷ **Mekatib-i İbtidaiyye Cemiyeti Esas Nizamnamesi**, s.1.

¹⁹⁸ **Mekatib-i İbtidaiyye Cemiyeti Esas Nizamnamesi**, s.1.

¹⁹⁹ Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında...**, s.40.

²⁰⁰ **Hâkimiyet-i Milliye**, 18 Kasım 1920.

mesleki mahiyeti haiz” olan bu cemiyetin her yerde şubeler açılmasının uygun olduğunu belirtmiştir.²⁰¹

21 Temmuz 1920 Çarşamba tarihli zabıt ceridesinde, Kazım Nâmi imzası ile yayınlanan ve yeni kurulan cemiyet için okunacak mevlit-i şerife davet şu şekildedir:

Hakkın inayeti ile Ankara’da tesisine muvaffak olduğumuz Muallim ve Muallimeler Cemiyeti’nin çalışmalarında hüsnü muvaffakiyetine nail olması maksadıyla ve mübarek şehitlerimizin ruhlarını şad etmek arzusuyla önümüzdeki Cuma günü Cuma namazına müteakip Hacı Bayram Veli Camii şerifinde mevlit-i şerif okutturulacağından bilcümle muhterem mebuslarımızla beraber bu kutsi ayine iştirak buyrulmasını istirham ederiz...²⁰²

Mecliste okunan bu davetiye meclis azaları ve hükümet tarafından memnuniyetle karşılanmış ve gerek azalar ve gerek hükümet tarafından desteklenerek her tarafta şubeler açılması teşvik edilmiş ve yapılan işler hakkında Maarif Vekâleti’ne (Eğitim Bakanlığı’na) bilgi verilmesi istenmiştir. Birlik kısa zamanda Anadolu’nun birçok ilinde şubeler açmıştır.²⁰³

Millet Meclisi’nin açılması, Avrupa’da bulunan bir takım aydın çevrelerin ülkeye dönmesi ve giriştikleri faaliyetler neticesinde muallim cemiyetleşmeleri yeniden sorgulanmaya başlanmış,²⁰⁴”Muallime ve Muallimler Cemiyeti’nin” muallimlerin örgütlenme isteğini tam karşılamadığı anlaşılmış ve bu nedenle daha organize, geniş tabanlı, disiplinli ve geniş programa sahip bir birlik kurulması gerektiği fikri yaygınlaşmıştır.²⁰⁵ İstenilen şekilde bir cemiyetin hemen kurulması için faaliyetlere girişilmiş ve Türkiye’deki bütün muallimleri tek çatı altın toplamak gayesiyle, bir federasyon niteliğinde “Türkiye Muallimeler ve Muallimler Dernekleri Birliği” kurulmuştur.²⁰⁶

²⁰¹ Altunya, a.g.e, s. 40. Bu bilgi Göldaş’ın “Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler” kitabı’nın 20. sayfasında lise öğretmenlerinin girişimiyle diye geçmektedir.

²⁰² T.B.M.M. Z.C. 21 Temmuz 1921, s. 372.

²⁰³ Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında...**, s.40-41.

²⁰⁴ Akyüz, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal..**, s.179.

²⁰⁵ Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında...**, s.41.

²⁰⁶ 18.11.1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan “Meslek Cemiyetleri” başlıklı imzasız bir yazıdan naklen: Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yay., 1982, s.16, 15. dipnot.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİ²⁰⁷

Dünyada ve Osmanlı devletinde ilk meslek cemiyetleri zor şartlar altında ve çetin mücadeleler neticesinde gerçekleşmiştir. Devrin hükümet ve devlet adamları, belirli bir mesleğe mensup olanların birleşmelerinden kuşkullanmış ve devletin başına gailer çıkaracağından korkmuşlardır. Bu nedenle mümkün mertebe bu oluşumlara karşı çıkma yoluna gitmişlerdir. Nihayet devlet adamları da muallim cemiyetlerinin zararlı olmadığını ve memleketin ilerlemesinde mühim bir unsur olduğunu tasdik ederek bu birliklere yardım etmek lüzumunu hissetmişlerdir.²⁰⁸ Muallimlerin bir birlik adıyla tek çatı altında toplanmasının önemi şu şekilde açıklanmıştır:

İktisadiyat sahasında ferdin muvaffak olması ve büyük işler becerebilmesi müşkül olduğu gibi cemiyet hayatında da ferdi mesai büyük bir faide temin etmez. Bir mesleğe mensup olan fertlerin ayrı ayrı çalışmasından gerek meslek ve gerek memleket için büyük faide hâsıl olmaz aynı hedef ve gaye uğrunda çalışanlar, mesailerini tevhit ve vazifeleri en mümkün surette aralarında taksim ederlerse, elde edilecek netice, şüphesiz çok büyük olur. İşte Muallimler Birliği, bu maksatla teşekkül etmiştir.²⁰⁹

Türkiye Muallimler Birliği'nin teşekkül ettiği zaman memleketin içinde bulunduğu durumu ve muallim cemiyetleşmesinin gerekliliği ve dönem itibarıyla ne kadar önemli olduğu Muallimler Birliği dergisinde şu şekilde belirtilmiştir:

Muallimler Birliği, memlekette vahdet ve tesanüte şiddetle ihtiyaç bulunduğu bir zamanda teşkil etmiştir. O vakit her zamandan ziyade birliğe, toplu harekete lüzum vardı. Bu dakikalarda düşman aramızdaki mevcut vahdeti kırmaya, tesanütü ezmeye, hayatımızı imhaya çalışıyordu. Yurdu parçalamak için her tarafta biz Türkleri birbirimize düşürmeyi, birimizi diğerimize ezdirmeyi gayret ediyordu. Hainler, fena gözler, kötü maksatlarla memlekette Türk ruhu öldürülmeye, Türk benliği ve varlığı söndürülmeye gayret ediliyordu. Memleketin mühim bir kısmı da işgal altına alınmış, oradaki varlık durdurulmak, diğer bir kısmında saray baykuşlarının keyfine, entrikasına kurban edilmek isteniliyordu.²¹⁰

²⁰⁷ Cemiyet'in kuruluş tarihi olan 7 Mayıs 1921 tarihinde cemiyet "Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği" adıyla kurulmuştur fakat cemiyetin ismi Temmuz 1925 tarihinde Ankara'da toplanan umumi kongresinde değiştirilecek ve artık "Türkiye Muallimler Birliği" adıyla anılacaktır.

²⁰⁸ **Muallimler Birliği**, Haziran 1926, S.12, s.527.

²⁰⁹ **Muallimler Birliği**, Haziran 1926, S.12, s.526.

²¹⁰ **Muallimler Birliği**, Nisan 1926, S.22, s.980.

İşte tam da böyle bir zamanda, milletin en dar ve sıkıntılı, memleketin en kara ve bedbaht günlerinde Türkiye Muallimler Birliği teşkil edilmiştir.7 Mayıs 1921 tarihinde teşekkül eden cemiyet²¹¹, birlik, tüzüğünü, kurucularını gösteren belgeyi, hükümetin kuruluş müsaadesi vermesi için Ankara Valiliğine sunulmuş ve aynı tarihte hükümet tarafından resmi müsaade almıştır. Kuruluş 9 Mayıs 1921 tarihinde Hâkimiyet-i Milliye gazetesi ile ilan olunmuştur. Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 9 Mayıs 1921 tarihli nüshasında neşredildiğine göre yeni oluşan cemiyetin adı “Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği”dir.²¹²

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 9 Mayıs 1921 tarihli nüshasında Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği’nin kuruluş maksadı, Muallimlik mesleğini korumak, muallime ve muallimlerin içtimai vaziyetlerini yükseltmek ve bu gaye için iktisadi ve ilmi faaliyetlerde bulunmaktır. Birlik özellikle iktisadi esaslara ve birlik azaları arasında yardımlaşmaya ehemmiyet vermiş olmakla beraber ilmi, vasıtaları da ihmal etmemiştir. İktisadi faaliyetlerin önemi vurgulanarak geleceğini temin edememiş muallimlerden iş beklemenin uygun olmayacağı vurgulanmıştır. Bu amaçla muallime ve muallimlere, hayat ve maişetlerini temin edecek vasıtalara başvurulacak, muallimlere maaş ve gelir tahsisine gayret etmekle beraber vazifesiz kalan, hastalanan, malul olan, evlenen ve çocuğu doğan, muallime ve muallimlere ve ailelerine yardım etmeyi ve bu yardımları devletin vazifeleri arasına dâhil etmeyi amaç edinmiştir.²¹³

Birlik bu hususta zikredilen bu maksatları katiyen ihmal etmemekle beraber muallime ve muallimlerin manevi ve ilmi yükselişini temin etmek için umumi, serbest ve âli dersler, söyleşiler, eğlenceler, seyahatler tertip edecek, kütüphaneler, müzeler ve okuma salonları açacaktır. Mecmua ve gazete neşrederek muallime ve muallimlerin meşgul oldukları alanı tanıyabilmeleri için lazım gelen kolaylıklar sağlanacak ve bu sayede şimdiye kadar ihmal edilen muallimlik mesleği ihya edilecektir.²¹⁴

9 Mayıs 1921 sayılı Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde birliğin kurucuları şu şekilde zikredilmiştir:

²¹¹ T.B.M.M. Z.C., 14 Ağustos 1922, (22), Devre 1, s.163.

²¹² Hâkimiyet-i Milliye, 9 Mayıs 1921, s.2.

²¹³ Hâkimiyet-i Milliye, 9 Mayıs 1921, s.2.

²¹⁴ Hâkimiyet-i Milliye, 9 Mayıs 1921, s.2.

Hakkâri mebusu ve sabık muallimlerden Mazhar Müfit, Kütahya mebusu ve sabık muallimlerden Cevdet, Saruhan mebusu ve sabık muallimlerden Necati, Bursa mebusu ve sabık muallimlerden Muhittin Baha, Kastamonu mebusu sultani Fransızca muallimi Doktor Suat, Canik mebusu ve sabık maarif müdürü Hamdi Beylerle orta tedarisat müdürü Kazım Nami²¹⁵ ve Darulmuallimat muallimlerinden NafiAtuf, Ahmet Hilmi, sultani muallimlerinden Mehmet Servet, iktisat muallimlerinden Mehmet Vehbi ve menba-ı füyuzat mektebi müdürü Tevfik Bey'lerdir.²¹⁶

Yeni kurulan cemiyetin idare heyeti de şekillenmiştir. İdare heyeti aynı zamanda cemiyet de kurucularıdır. Buna göre cemiyetin reisi NafiAtuf, kâtibi Mehmet Servet, kasadarı Mehmet Vehbi ve azaları da Ahmet Hilmi ve Tevfik Bey'lerdir.²¹⁷ Kurucu üyeler incelendiğinde Kazım Nami hariç diğer üyelerin sosyalist eğilimli oldukları görülür. Örneğin Mehmet Vehbi ve Nafi Atuf Spartakistler'den, Mahmut Esat ve Muhittin Baha Resmi Türkiye Komünist Fırkası'ndan, Sadrettin Celal ve Leman Hanım Aydınlık çevresindedir.²¹⁸

Kurtuluş savaşı yıllarında Muallimler Cemiyeti'nin reisi olan Kazım Nami birliğin oluşturulmasıyla ilgili olarak yeni birliğin oluşturulması fikrine ilk etapta eski birlik mensuplarının pek sıcak bakmadığını fakat zamanla bu fikrin kabul gördüğü şu şekilde zikredilmiştir:

1920 senesi Haziran başında Ankara'da işe başladığım zaman, İstanbul'daki Muallimler Cemiyeti'ne mensuptum. Ankara'da da, lise müdürünün teşebbüsü ile bir muallimler cemiyeti vücuda getirdik. Bu gibi cemiyetlerin tearüf (tanışma) ve tesanüt (dayanışma) temin edeceğine kani olduğum için, Muallimler Cemiyeti'nin hemen her merkezde teşekkül etmesine ve aralarında bir mühadenet husule gelmesine çalıştım.

1921'de Almanya'da bulunmuş bazı arkadaşlar Ankara'ya geldiler; sendikamsı bir muallim dernekleri birliği yapılmasını istediler. Bu mesele epeyce münakaşayı mucip oldu. Muallimler Cemiyeti azası yeni şekli hoş görmüyordu. Bu harekette bir nevi sosyalizm kokusu seziyordu.²¹⁹ Mamafih iki tarafı birbirine yaklaştırmamın yolunu buldum. Birlik müteşebbisleri Erzurum mebusu NafiAtuf, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası umumi kâtibi Vehbi Beylerle birkaç arkadaş idiler. Arzularını yerine getirmeye çalıştım, Muallim Birliği de teşekkül etti.²²⁰

²¹⁵ Kazım Nâmi Duru ile ilgili daha geniş bilgi için bakınız, Fatma Dinçer, **Kazım Nâmi Duru, Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğrenimine Katkıları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2007.

²¹⁶ **Hâkimiyet-i Milliye**, 9 Mayıs 1921, s.2.

²¹⁷ **Hâkimiyet-i Milliye**, 9 Mayıs 1921, s.2.

²¹⁸ Taylan Filiz, **Millî Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2005, s.30. Mete Tuncay, **Türkiye'de Sol Akımlar**, Ankara: Bilgi Yay., 1967. kitabından alıntı.

²¹⁹ Bu sezi ilerde cemiyete karşı soru önergesi verilmesine neden olacaktır.

²²⁰ **Muallimler Mecmuası**, 15 Nisan 1930, S. 6, s. 161.

2.1. Türkiye Muallimler Birliğine Yönelik Soru Önergesi

26 Haziran 1922 tarihinde Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan “Türkiye Muallime ve Muallimlerine Beyanname” başlıklı bölümde Almanya ve Rusya ihtilalları örnek gösterilmiş ve batı düşünce sistemi merkezli bir yaklaşımda bulunulmuştur.²²¹Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan bu bildiriye bazı milletvekilleri tepki göstermişler ve Karahisar-ı sahip mebusu İsmail Şükrü Efendi Dâhiliye ve Maarif Nezaretleri’ne şu soru önermesini vermiştir:

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 26 Haziran 1338 tarihli ve 541 numaralı nüshasında Muallim ve Muallimler Derneği Heyeti İdaresinin bir beyannamesi neşredilmiştir. İlmî olmaktan ziyade bir mahiyet-i siyasiyeyi haiz olan mezkûr beyanname Almanya ve Rusya’daki inkılâpları bir lisan-ı takdir ile beyan ettikten ve oradaki hareketlerin “Payidar semereler” verdiğini söyledikten sonra “Asriliğe ve inkılâpçılığa muhalif düşen” ölmeye mahkûm bütün sakim ve bâtil fikirleri devirerek yirminci asrın hayatı mânasına tevafuk edebilecek bir teceddüt ve inkılâp hareketi husule getirmek üzere Türkiye’deki bütün muallim ve muallimleri kıyama davet ediyor. İki buçuk sütunu ihtiva eden ve bir kelimesinde olsun İslamiyet’i kâle almayan bilâkis esasat-ı İslâmiyeye muhalif mezahip ve mesalik-i siyasiye müessislerini (Karl Marx) ve saire gibi Almanya’da ve Rusya’da vukua gelen yirminci asır inkılâplarını (ki Sosyalizm ve Bolşevizm’den ibarettir.) Bir lisan-ı takdir ile beyan eden iş bu beyanname her tarafta, hatta birçok muallimler arasında da sû-i tesirler husule getirmiştir. Binaenaleyh:

1. Bu cemiyetin Cemiyetler Kanunu veçhile teşekkül edip etmediğini
2. Böyle bir inkılâba Hükümetin taraftar olup olmadığını
3. Büyük Millet Meclisinin umde-i esasiyesine mugayir bulunan bu hareket hakkında gerek hükümete karşı husule gelmesi melhuz emniyetsizlik noktasından, gerek Maarifin istikamet-i esasiyesi noktasından, gerekse esasat-ı İslâmiye noktasından ne gibi efkâr ve takibatta bulduklarını, Dâhiliye, Maarif ve Şer’iye vekâletlerinden sualini teklif ederim.²²²

Aynı nüshada Karahisar-ı sahip mebusu İsmail Şükrü Efendi’ye verilen cevapta İçişleri Bakanı Mehmet Ata’nın cevabı şöyledir:

Karahisar Mebusu İsmail Şükrü Efendi tarafından verilen tahriri mütalâa eyledim. Muallim ve Muallimler Derneği’nin intişar eden beyannamesinde münderecatı itibariyle mahiyet-i siyasiyeyi haiz ve kanunen mucib-i takip bir ciheti görülemediği ve halk arasında beyannamenin mevzun bahis bile olmadığı ve mezkûr derneğin 7 Mayıs 1337 (7 Mayıs 1921) tarihinde teşekkül ederek Cemiyetler Kanunu mucibince, teşekkülünü müteakip icap eden beyanname ve nizamnamesini usulen Hükümete ita ile, maksat ve gayesinin muallim ve muallimelerin maddi ve manevi tekâmüllerin temin eylemekten ibaret görüldüğünden tarih-i mezkûrda ilmühaber verildiği ve ahiren cemiyetin heyet-i idaresinde vukua gelen tebeddülât ve tadilât hakkında verilen beyanname münderecatına nazaran heyet-i idaresini teşkil eden zevatin Bursa Mebusu Muhiddin Baha, İzmir Mebusu Mahmut Esat, Kütahya Mebusu Cevdet, Serbest Âli Dersler iktisat müderrisi Mehmet Vehbi, Maarif Vekâleti Kalemî Mahsus Müdürü Vâsıf ve Ankara Sultanisi coğrafya Muallimi Sadri Edhem Bey’lerle Darümuallimat muallimelerinden Leman Hanım’dan ibaret bulunduğu

²²¹ Hâkimiyet-i Milliye, 26 Haziran 1922, s.2.

²²² T.B.M.M. Z.C., 14 Ağustos 1922, (22), Devre 1, s.162-163.

cümlesinin de evsaf-ı kanuniyeyi haiz oldukları mamafih, muallime ve muallimlerin bir cemiyette beraber çalışmaları gerek Maarif Vekâlet'ince ve gerekse Ankara Vilayet'ince muvafık görülemediği gibi bunun cevazına dair kanunda da sarahat bulunmadığı mâruzdur ol bapta.²²³

Karahisar-ı sahip mebusu İsmail Şükrü Efendi'nin sorusuna verilen yukarıdaki cevabın tıpatıp aynısı maarif bakanı Vehbi Bey tarafından da iki gün sonra 16 Ağustos 1922'de verilmiştir.²²⁴

2.2. Türkiye Muallimler Birliği'nin İlk Kongresi ve Beyannamesi

Türkiye Muallimler Birliği, memlekette birlik ve dayanışmaya şiddetle ihtiyaç duyulduğu bir zamanda tesis edilmiştir. O vakit her zamandan ziyade birliğe ve toplu harekete lüzum vardı. Bu yıllarda Türk milleti arasındaki birlik ve dayanışmanın Batılı emperyalist güçler tarafından yıkılmaya çalışıldığı şu şekilde ifade edilmektedir: “Hainler, fena gözler, kötü maksatlarla memlekette Türk ruhunu öldürmeye, Türk benliği ve varlığını söndürmeye çalışıyorlardı”.²²⁵

Böyle bir ortamda tesis edilen Türkiye Muallimler Birliği bu birliktelikte vahdet ve tesanütü temin etmek için Mustafa Kemal'den güç aldığını belirtmişlerdir. Birlik Reis-i Cumhurdan aldığı bu güçle halkın tenvir ve irşadına çalışacak ve toplu hareket temayülünü kuvvetlendirmek için gayret gösterecektir. Mustafa Kemal'in milli mücadele yıllarında düşmanı memleketten kovmak için yaptığı birlik çağrısına muallimlerde katılmış ve aşağıdaki beyanname ile birliği teşkil etmiştir.²²⁶

“Kardeşler” diye başlayan bildiride Türkiye'nin dört yıl kadar süren Dünya Savaşı'ndan iktisadi ve içtimai olarak pek çok yaralarla çıktığı vurgulanmıştır. Mondros'un mürekkebi daha kurumadan yırtılıp atıldığı ve bunu Sevr'in takip ettiği, bu iki antlaşmanın da Türk milletine yaşam hakkı tanımadığı vurgulanmıştır. Bu durum içerisinde Türk milleti hiç kimsenin ummadığı bir günde insanüstü bir kuvvetle hareket etmiş ve istiklal ve bağımsızlık uğrunda mücadeleye girişilmiştir. Türk milleti ve memleketi bütün bir tarihinde karşılaşmadığı azim bir tehlike, hayat ve memet cidali

²²³ T.B.M.M. Z.C., 14 Ağustos 1922, (22), Devre 1, s.163.

²²⁴ T.B.M.M. Z.C., 16 Ağustos 1922, (28), Devre 1, s. 202-203. Soru önergesine verilen cevap görüldüğü üzere çokta açık bir karşılık alamamıştır.

²²⁵ Muallimler Birliği, Nisan 1927, S.22, s.980.

²²⁶ Muallimler Birliği, Nisan 1927, S.22, s.980.

önünde bulunduğu belirtilmiş ve Türk halkının da diğer milletler gibi istiklal ve hürriyetini istediğine dikkat çekilmiştir.²²⁷

Türkiye muallimlerinin de bu durumda memlekete karşı ifa edecekleri vazifenin en kritik noktasında bulunmakta olduğu belirtilmiştir. Almanya, Rusya ve Bulgaristan gibi devletlerin istiklal ve hürriyet mücadelelerinde en büyük hareketi yine muallimlerin vücuda getirdiği irfana, zekâ ve iradeye istinat eden bu girişimlerin olumlu sonuçlar vermiş olduğu defalarca ünlü şahsiyetler de örnek gösterilerek ve farklı örneklerle ifade edilmiştir. Cumhuriyete geçişte bu toplumların muallimlerinin ne kadar önemli bir konumda oldukları belirtilmiştir.²²⁸

Verilen bu örneklerde bir inkılâbı diğerine tercih etmek söz konusu değildir. Verilen bu örneklerde asıl maksat bütün bu inkılâplarda en mühim rolün muallimler tarafından ifa edilmiş olduğu vurgulanmaktadır. Muallimlere düşen görevin ne kadar önemli olduğunu, bütün bu inkılâp faaliyetlerinde muallimlerin başı çekmesi gerektiği Muallimler Birliği dergisinde şu şekilde vurgulanmıştır:

...Türk tarihi muallime ve muallimlerinden harekete gelmelerini bekliyor. Muallime ve muallimlerin kafesi harekete geldiği gündür ki Türkiye yirminci asra layık manasını ikmal edecek milli inkılâp ve istiklal cidali bir kere daha kuvvet bulacak ve lâyemut olacaktır. Uzun zamanlar vasi ve mebzul bir sa'y ile işlemek mecburiyetinde kalacağımız bu inkılâbın en mühim esası Türkiye'mizin yirminci asrın hayat-ı manevîsine tevafuk edebilecek bir tecdit olacaktır. Asri bir camia olarak yaşamak isteyen inkılâpçı Türkiye hayatının idamesi için muhtaç olduğu asriliğe ve inkılâpçılığa muhalif düşünen, ölmeye mahkûm bütün bir sakîm ve batıl fikirleri de verecek ve bütün yerine şarkın ve garbın ulu orta münfesihten adetlerini değil, milli şiarıyla mütenasip yeni müessesatı kuracaktır. Bu yeniliğin feyzini memlekete ışık ve zekâ ve idrake müstenit bir mevcudiyet ibraz edebilmek için muallime ve muallimlerin himayesinde barınacaktır...²²⁹

Fahri riyasette Mustafa Kemal'in bulunduğu muallime ve muallimler kongresinin içtimasına kadar Ankara'da bu maksatla teşkil edilmiş olan birlik muvakkat idare heyeti bütün Türkiyeli muallimleri milli mücadeleyi desteklemeleri için fikri ve şuuru kıyama davet etmektedir. Türkiye inkılâbı muallim ve muallimlerin mesleki taazzüv ve tesanütleriyle kazanılacaktır denilerek muallimler topyekûn göreve çağrılmışlardır.²³⁰

²²⁷ Muallimler Birliği, Nisan 1927, S.22, s.980-981.

²²⁸ Muallimler Birliği, Nisan 1927, S.22, s.981.

²²⁹ Muallimler Birliği, Nisan 1927, S. 22, s.982.

²³⁰ Muallimler Birliği, Nisan 1927, S. 22, s.982-983.

Türkiye Muallimler Birliği ilk kongresi ve beyannameinde kongrede bildiri niteliğinde muvakkat idare heyetince sunulan maddeler şu şekildedir:

1-Meslek dâhilinde içtimai ve iktisadi mahiyette taazzüv ve tesanütü vücuda getirmek faaliyetimizin ilk esasıdır. Muallimlik mesleğinin hukuk ve istikbalini temin ve memleketin ilmi ve fikri ihtiyaçlarını tamim edebilmek ancak muallime ve muallimlerin mesleki bir tavazzüva mazhar olabilmeleriyle mümkün olacaktır. Biz buna kaniyiz. Fikirler tesirlerini tavazzuh-ı istinat etmek suretiyle kati ve devamlı bir surette ifa eder. Aksi halde yapılacak faaliyetler geçici ve semeresizdir.

...

Memleketin ilmi ve irfanıyla en çok alakadar olan muallimlik mesleği de ancak böyle bir taazzüv iledir ki muvaffak olacaktır. Bu iman ve kanaat ile geçen sene 7 Mayıs'ta Ankara'da "Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği" tesis edilmiştir. Bu birlik Ankara'da ve taşrada müteaddit dernekler tesis edebilmiş ve mesleğin teşkil ve taazzüv mazhariyeti için ilk şuurlu adımını atmıştır.

...

Birliğe merbut olmak üzere her vilayet ve müstakil liva merkezinde Muallime ve Muallimler dernekleri ve mülhak livalar, kazalar ve nahiyeler ile büyük köylerde vilayet veya müstakil liva merkezlerindeki derneğe mülhak olmak üzere mülhakat şube teşkilatı vücuda getirilmek maksadıyla birliğin esas nizamnamesi gönderilmiştir. İş bu nizamname dâhilinde dernek ve şubelerinin bir an evvel teşkili ve nizamnamenin üçüncü maddesi vechile birlik idaresi vazifesini muvakkaten idare edecek olan Ankara Muallime ve Muallimler Dernekleri idare heyeti ile tesis-i münasebet ve muhabere edilmesi ehemmiyetle rica olunur. Adres Ankara'da Ömer Efendi hanında Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği'dir.

2-Taşrada mevcut muallim ve muallime cemiyetleriyle diğer unvanlı muallim teşkilatının birlik nizamnamesini kabul ile dernek haline inkılâp ve Ankara'da muvakkat birlik idare heyeti ile münasebet ve muhabere etmeleri muallimlik mesleğinin vahdeti ve ilmi ve iktisadi menafî namına ayrıca rica olunur.

Mukaddema Ankara'da mevcut muallim ve muallimler cemiyeti azasından birçoğu Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği, Ankara derneğine dâhil olmuşlar bu suretle muallimlik mesleğinin vahdetini muhafaza ve siyanet eylemeyi doğru bir yol addetmişlerdir.

3- Taşrada dernekler ve bu derneklere mülhak şubeler tesis ve taazzuv ettikten sonra birlik muvakkat idare heyeti bütün bu derneklerle yapacağı muhabere neticesinde derneklerin ekseriyeti tarafından tayin olunacak mahalde ilk Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği kongresi inikata davet olunacaktır. Kongre birliğin daimi idare ve murakabe heyetlerini intihab ve birliğin merkez faaliyetini tayin edecektir.

...

4- Tekrar ediyoruz muallimlik mesleğini ahenktar bir taazzüv ve tesanüte mazhar edebilecek azim ve kudret muallime ve muallimlerimizde mevcuttur. Biz meslek şuurunun tecellisine emin ve mutmain cevap bekliyoruz.²³¹

Urfa Mebusu Refet Bey kongrede okunan bu bildiriden Muallimler Birliği dergisinde bahsederken yukarıda zikredilen beyanname ile işe başlayan Türkiye Muallimler Birliği'nin az zamanda muvaffak olmuş ve bu muvaffakiyette Mustafa Kemal'den ilham almıştır"²³²

²³¹ Muallimler Birliği, Nisan 1927, S.22, s.983-984.

²³² Muallimler Birliği, Nisan 1927,S.22, s.984.

2.3. Türkiye Muallimler Birliği Yasası²³³

Türkiye Muallimler Birliği'nin 1925 Ağustos ayında Muallimler Birliği dergisinde yayınlanan birlik yasasının birinci maddesinde birliğin adı Türkiye Muallimler Birliği'dir ve merkezi Ankara'da olmak üzere vücuda getirilmiştir.²³⁴ Birliğin maksadı²³⁵ bütün muallimlerin hukuk ve menafini korumak, muallimlik mesleğini layık olduğu seviyeye çıkarmak, meslektaşların fikri ve içtimai seviyelerini mesleğin kadir ve haysiyetiyle mütenasip bir şekilde yükseltmek, yeni nesli asrî, iradeli ve Cumhuriyetçi yetiştirmektir.²³⁶

Asgari yirmi beş muallim bulunan yerlerde birliğin bir merkezi oluşturulur. Muallim adedi yirmi beşi bulmayan vilayet merkezlerinde de merkeze bağlı bir şube bulunmaktadır. Muallim adedi üçten az olan yerlerde ayrıca bir şube teşkil olunmaz, bu yerlerdeki muallimler en yakın merkez şubelerin kayıtlı azası olarak kabul edilir.²³⁷

Her merkez senede bir defa kongresini akt ile merkezden kayıtlı aza sayısına göre beş veya yedi²³⁸ kişiden oluşan merkez idare heyetini seçer.²³⁹ Heyet kendi aralarında bir reis, bir kâtip (sekreter) ve bir veznedar seçer. Aza adedi ondan az olan şubeler de birer mutemet seçerler.²⁴⁰

Cemiyet merkezi on kişilik²⁴¹ bir idare heyetinden oluşur.²⁴² İdare heyeti aralarında bir başkan, bir başkan yardımcısı, bir umumi kâtip ve murahhas-ı mesul, bir muhasebeci, bir de veznedar seçer. Genel merkez azaları kongre tarafından merkezde bilfiil vazife ifa

²³³ Birliğin 1925 ve 1926 tarihli iki yasaı mevcuttur. 1925 tarihli yasa merkezli olarak birlik yasasını vererek 1926 yılında birlik yasasında yapılan değişiklikleri ayrıca metin içerisinde ve bazen de dipnotta göstereceğiz. Birlik yasası incelendiğinde birlik beyannamesi ve nizamnamesinin de birlik yasasına ihtiva edildiği görülecektir. Ayrıca elimizde mevcut olan birlik nizamnamesi ve yasası maddelerini tekrardan kaçınmak için dipnotta hem yasa hem de nizamname ile birlikte gösterilecek ve farklılıklar da belirtilecektir.

²³⁴ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 80. : **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, Ankara 1924, s.1.

²³⁵ Birlik maksadına bakıldığında Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişin etkisi anlaşılacaktır. Bu, iki devrin bakış açısının tabandaki yansıması olarak önemlidir.

²³⁶ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 80. : **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.1.

²³⁷ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 80. : **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.1.

²³⁸ 1926'da yer alan yasada bu değişiklik şu şekildedir: "Her merkez senede bir defa kongresini akt ile kayıtlı aza sayısına göre 6, 8 veyahut ta 9 kişiden mürekkep idare heyeti seçer. **1926 Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası**, Ankara 1925, s.4.

²³⁹ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 80.

²⁴⁰ **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.2.

²⁴¹ Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi'nin 2. sayfasında dokuz kişilik bir idare heyetinden oluşmaktadır denilmektedir.

²⁴² **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.2-3.

edecek birlik azası arasından gizli oyla seçilir. Bunun yanında merkez heyetinden ayrıca beş kişilik yedek aza seçilir.²⁴³ Umumi merkez azalığından boşalma gerçekleştikçe yedek azalardan seçimde en çok oy alanlar umumi merkez azalığına geçerler. Seçilen bu azalar hiçbir merkez veya şube idare heyeti azasından olmayacağı gibi haysiyet divanları azası da idare heyetine seçilemez.²⁴⁴

Birliğin umumi merkez heyetinin vazifesi Muallimler Birliği dergisinde yayınlanan birlik yasasının 9. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:“Umumi merkez heyeti ikinci maddede muharrer birlik maksadını temin ile mükelleftir.”²⁴⁵

1926 yılında neşredilen Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası’nda umumi merkez heyetinin vazifesi daha genişçe açıklanmıştır. Nizamnamede bu değişiklik şu şekildedir:

Reis-i umumi: Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği’nin ve Türkiye muallimlerinin umumi mümessilidir. Merkez-i umumiye riyaset etmek merkez-i umumi fevkalade içtimaa davet eylemek reis-i umuminin vazifesidir.

Umumi merkez heyeti ikinci maddede muharrer birlik maksadını ve gayelerini temin eyler. Umumi merkez heyeti reis-i umuminin riyasetinde olmak üzere lâakal ayda bir defa içtima ederek icra heyetinin ve birliğin muamelat-ı umumiyesini tetkik ve birliğin umumi icraatı ve mesaisini tanzim, icra heyetinin bir aylık programını tensip eyler. Merkez-i umumi bütçesinin müsaadesi nispetinde ve lüzumu kadar maaşlı memur, kâtip, idare müdürü ve odacı istihdam edebilir.²⁴⁶

Yine 1926 tarihli birlik yasasına icra heyeti başlıklı altı maddelik bir bölüm eklenmiştir. Bu maddeler şu şekilde özetlenebilir: İcra heyeti birliğin muamelatına karşılık gelen hususları yürütür, merkezlerle aza tarafından vaki olacak teklif ve işaret üzerine yahut resen kararlar alır. Birliğe gelir kaynakları temini ve lazım gelen harcamaların icrası da icra heyetinin vazifesidir. İcra heyeti bir senelik mesai programıyla bütçesini tanzim eder ve umumi merkeze tasdik ettirerek muamelatını yürütür. Umumi kongrenin zamanında toplanabilmesini temin, umumi kongreye takdim edilecek raporu hazırlamak ve

²⁴³ “Umumi merkez, birliğin temsil ve icra heyetini teşkil eden ve 15 zattan mürekkep olan heyettir. Merkez-i umumi aralarından bir reis-i umumi ile beş kişiden mürekkep bir icra heyeti seçer. İcra heyeti arasından da keza bir reis bir kâtip-i umumi ve murahas-ı mesul bir veznedar bir muhasip ve bir aza intihap edilir.” **1926 Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası**, s.4-5.

²⁴⁴ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925,S.2, s. 81. :**Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.2-3.

²⁴⁵ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925,S.2, s. 81.

²⁴⁶ **Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası (1926)**,s. 5.

kongrenin ruznamesini tanzim etmekte icra heyetinin vazifelerindedir. İcra heyeti reisi, reisi umuminin bulunmadığı durumlarda kendisine vekâlet eder.²⁴⁷

Her merkez 1 Temmuz'da toplanarak umumi kongreye göndereceği temsilcilerini cemiyet nizamnamesinin yedinci maddesinde gösterilen esaslar dâhilinde²⁴⁸ kongreden önce seçer.²⁴⁹ Merkezlerden seçilen azaların katılımı ile birlik umumi kongresi her sene 15 Temmuz'da toplanır.²⁵⁰ Kongrenin toplanabilmesi için mevcut merkezlerin en az yarısının kongreye katılması şarttır. Bunun yanında merkez aza sayısının yarısından bir fazlasının da hazır bulunması gerekir. Umumi birlik kongresi toplandığı zaman en yaşlı aza geçici olarak reisliğe geçer, en genç azada geçici olarak kâtiplik vazifesini seçimler gerçekleşene kadar yürütür. Kongrenin toplanmasının akabinde geçici görev yapan reis ve kâtibin yerine bir reis, iki reis vekili ve dört de kâtip seçilir.²⁵¹

Birlik umumi kongresinin vazifeleri; umumi merkez idare ve hesap heyetlerinin raporlarını görüşmek, umumi merkez heyetinin hesaplarını tetkik ve bütçesini tanzim, umumi merkez idare ve hesap heyetlerini intihap, birliğin gelecek senedeki hareket şeklini belirlemek ve umumi haysiyet divanını seçmektir. Merkez ve şube kongrelerinin vazifelerine gelince; idare ve hesap heyetlerinin raporlarını görüşmek, hesapları tetkik ve bütçeyi oluşturmak, idare ve hesap heyetlerini seçmek, idare heyetinin gelecek sene zarfındaki mesaisini tanzim ve vuku bulan teklifler hakkında müzakere ve bu cihette karar almaktır.²⁵²

Birlik umumi merkez heyeti resen yahut mevcut azanın üçte birinin gösterecekleri lüzum üzerine toplanır. Daveti, umumi merkez heyeti resen yaptığında davetten önce fevkalade kongre içeriğini bütün merkezlere bildirir ve mütalaalarını alır. Bu mütalaaların en az mevcut merkezlerin üçte biri tarafından tasvip edilmesi şarttır. Bunun yanında merkez ve şube kongreleri de idare heyetleri tarafından resen veyahut azanın üçte birinin

²⁴⁷ **Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası**, s.5-6.

²⁴⁸ Yedinci maddede gösterilen esaslar şu şekildedir: Umumi merkez heyeti her merkezden mukayyit bilumum aza dâhil olmak şartıyla elliye kadar bir, elli birden yüze kadar iki (ve devam edan katlardan aynı şekilde artar), gönderilecek murahhaslardan mürekkep umumi birlik kongresi, kongre tarafından kongre azası arasından ekseriyet-i âra (oy çokluğu) ile intihap olunur. **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.6.

²⁴⁹ **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.6.

²⁵⁰ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925,S.2, s. 81.

²⁵¹ **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.6. :**Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 81-82.

²⁵² **Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası**, s.4-8. :**Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası**, s.6.:**Muallimler Birliği**, Ağustos 1925,S.2, s. 81-82.

isteği ile içtimaa davet olunabilir. Fevkalade kongrelerde yalnız davet konusu olan konular görüşülür ve bu bapta kararlar alınır. Ancak umumi kongreye takdim eden üç ay zarfında akdedilen fevkalade kongreler, rutin umumi kongrenin vazifelerini de ifa eder ve onun yerine geçer.²⁵³

Kongrelerde müzakere açılabilmesi için muayyen aza miktarının yarısından bir fazlasının bulunması şarttır. İlk içtimada bu ekseriyet sağlanamasa kongre kısa bir müddet ertelenir, ikinci içtimada mevcut aza ile kongre açılır.²⁵⁴ Kongrelerde bütün seçimler gizli oyla yapılır. Umumi kongreye katılacak azaların geliş gidiş ücretleri ve iaşeleri mensup oldukları merkez tarafından karşılanır. Umumi merkez temsilcilerinin ise yalnız barınmaları temin edilir.²⁵⁵

Hesap Heyetleri: Gerek umumi ve gerek merkez şube kongreleri idare heyetleri raporunun okunmasından sonra; umumi kongre beş, merkez kongreleri üç ve şube kongreleri de bir kişilik denetçi (hesap heyeti) heyeti seçer. Bu heyetler idare heyetlerinin geçen sene zarfındaki muamelat-ı maliyelerinden yapılan bütçeyi tetkik eder ve vardıkları neticeyi raporla kongrenin onayına sunarlar.²⁵⁶

Haysiyet Divanları: Birliğin umumi merkezinde, umumi kongre tarafından salisen ekseriyetle umumi kongre azası arasından seçilmiş beş kişilik bir umumi haysiyet divanı ve şube temsilcilerinin katılımıyla her merkezin iştirak edeceği kongre tarafından salisen ekseriyetle seçilmiş olan üç azadan oluşan birer haysiyet divanı vardır. Umumi haysiyet divanının kararları kesindir. Merkez haysiyet divanları resen veya birlik azasından on kişinin veya idare heyetlerinin müracaatı üzerine karar alır. Haysiyet divanları mesleğin ve meslektaşların haysiyetlerine ilişkin vazifelerle meşgul olur.²⁵⁷

²⁵³ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 82. :**Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.7.

²⁵⁴ “Nisab-ı müzakere gerek umumi kongre ve gerek merkez kongreleriyle bilumum idare heyetleri aded-i aslileri nisfından bir fazlası bulunmadıkça içtima ve icrayı müzakere edemez. Kongrede ekseriyet olmadığı takdirde bir günden aşağı olmamak üzere en çok üç gün müddetle talik olunabilir. Keyfiyet gazetelerle veyahut suver-i saire ile ilan edilir. Bu ikinci içtimada nisab-ı ekseriyet aranmaz. Mukarrerat mevcudun ekseriyet-i nisbiyyesiyle ittihaz olunur. Tesavi-i ârâ(görüşlerin sayıca denk olması) halinde reisin bulunduğu taraf tercih olunur.” **Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası**, s.10.

²⁵⁵ **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.7-8. :**Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 82-83.

²⁵⁶ **Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.8. :**Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası**, s.10: **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 83.

²⁵⁷ **Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası**, s.10-11. :**Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi**, s.8-9. :**Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 83.

Merkez ve şubelerin masrafları mahalli ihtiyaçlara göre bütçelerinin kongrelerce oluşturulması sırasında düzenlenir ve kararlaştırılır. Bütçelerin birer suretini şube merkezlerine ve merkezlerde umumi merkezlere gönderirler. Umumi merkezin masrafları ise umumi kongrenin tazmin edeceği bütçe ile tespit olunur.²⁵⁸

Birlik yasasına göre Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ve özel mekteplerinde çalışan her Türk, Türkiye Muallimler Birliği'nin tabii azasıdır. Birliğe kaydolacak üye kayıtlı olan iki üye arkadaşın takdimiyle birliğe kaydolunur. Aza birliğe kaydolunurken kendisi ile takdim eden iki zat tarafından imzalanmış yazılı bir beyanname verir. Kaydolan azaya hüviyet varakası ile birlikte birliğin alameti olan bir kokart verilir. Türkiye Muallimler Birliği'ni desteklemek ve yardımda bulunmak suretiyle mesleğe ve meslektaşlara karşı alaka ve muhabbet gösterenlere fahri meslektaşlık unvanı umumi merkez heyeti tarafından verilir. Fahri meslektaş da birlik kokardını taşıma hakkına sahiptir. Meslekten geçici bir süre ayrılıp da mesleğe manevi bağlılıklarını muhafaza ve ihzar edenler ve emekli olan muallimlerde istedikleri takdirde cemiyetin azası olabilirler.²⁵⁹

Birliğe kaydolan azalar birliğe katılmakla bazı yükümlülükler altına girerler. Bunlar azanın ödeyeceği duhuliyeye ve aylık taahhütlerdir. Aylık taahhüdün ne surette olacağı merkez ve şubelerin kendi yapacakları dâhili nizamnamelerle tespit olunur. Azadan vaat ettiği taahhüt miktarını altı ay süre ile vermeyenler istifa etmiş sayılacaktır.²⁶⁰ Türkiye Muallimler Birliği azaları birliğin bütün nizamname, talimatname ve kararlarına riayet etmeye mecburdur. Bu hususlara riayet etmeyenlere, birlik maksatlarına ve menfaatlerine muhalif harekette bulunanlara, meslek ve meslektaşların haysiyetlerini ihlal edenlere merkez haysiyet divanlarınca ilk olarak uyarıda bulunulur. Uyarıya rağmen bu nevi hareketleri devam eden azalar hakkında merkez haysiyet divanı, azaların müdafaalarını dinledikten sonra o kişiyi istifa etmiş sayar. Umumi haysiyet divanının kararları kesindir.²⁶¹

²⁵⁸ Muallimler Birliği, Ağustos 1925,S.2, s. 83.

²⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası, s.12-13. :Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi, s. 11. : Muallimler Birliği, Ağustos 1925, S.2, s. 84.

²⁶⁰ Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası, s.13. :Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi, s.11-12. :Muallimler Birliği, Ağustos 1925,S.2, s. 84.

²⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası, s.13-14. :Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi, s.12-13. : Muallimler Birliği, Ağustos 1925,S.2, s. 84.

Türkiye Muallimler Birliği merkez ve Şubeler azaları birliğe üye olmakla bazı yükümlölüklerin altına girdikleri gibi bazı ayrıcalıklar da kazanırlar. Bu ayrıcalıklar Şu Şekilde özetlenebilir: Birlik, mensuplarının zamanında maaş alabilmeleri için mesai sarf ettiği gibi çeşitli sebeplerden dolayı vazifesiz kalan, hastalanan, malul olan, evlenen ve çocuğu doğan muallimlere yardımda bulunur. Eğer mağduriyet azasının ölümü sebebiyle gerçekleŐmiŐe azasının ailesine yardımda bulunulur. Cemiyet, azasına sıhhi ve elveriŐli bir mesken sağlamak için de gayret sarf eder. Birbirleriyle evlenen muallimlerin vazifelerini aynı mahalde ifa etmelerini temin etmek, muallimlere ücretsiz olarak doktor, ilaç ve hastane temin etmek ve azanın nakliye araçlarından azami derecede indirim ile istifade etmelerine çalışır.²⁶²

Zikredilen bu maddi ayrıcalıkların dışında birlik uğrunda fevkalade gayretleri görölenlere selam gönderilir, isimleri merkez ve Şube birliklerinin iftihar levhalarına kaydedilir veya fotoğrafları merkez ve Şubelerin salonlarına asılır. Birlik sadece hayatta olanları değil aynı zamanda vefat eden birlik azalarını da unutmaz. Ölen azaların cenazeleri mevcut azanın katılımıyla ve merasimle kaldırılır ve isimleri senelik kongrede hürmetle yâd edilir.²⁶³

Cemiyet azalarının ayrıcalıklarını saydıktan sonra cemiyetin kurumsal olarak sahip olduğu ayrıcalıklarla ilgili elimize geçen bir belgede 26 Şubat 1229 tarihli Posta Kanunu'nun 30. maddesinin 4. fıkrasında zikredilen posta muvasalat ücretlerinden muaf tutulan müesseseler arasına Türkiye Muallimler Birliği'nin de alınmasına dairdir. İcrası Maliye ve Maarif vekâletlerine ait olan kanunla birlikte Türkiye Muallimler Birliği posta ücretlerinden muaf tutulmuŐtur.²⁶⁴

Cemiyet, muallimlere nakliye araçlarında kolaylık sağlanması hususunu dile getirmiŐ ve talepleri de müspet bir Şekilde deđerlendirilmiŐtir. Nafia vekili Süleyman Sırrı Bey'in Türkiye Muallimler Birliği heyeti merkeziyesi riyaset-i celilesine bu baptaki tezkeresi umumi merkez tarafından birliklere yapılan tamimle Şu surette duyurulmuştur:

Eyyam-ı tatilyede tetkik ve tatbik seyahati yapacak olan muallimlerin ücret-i nakliyelerinden yüzde kırk tenzilat icrası Anadolu Bağdat demiryolları müdüriyeti umumiyesince tekrar etmiştir. Ancak tatil müddetinden mebdei ve müntehasıyla hangi

²⁶² **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925,S.2, s. 85.

²⁶³ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925,S.2, s. 85.

²⁶⁴ **B.C.A.**, 030/10/80/525/5, 26.11.1923. :**B.C.A.**, 030/10/143/24/5.

makamdan verilecek vesikalara müsteniden tenzilli bilet ita olunacak iş'arı ve her bilet için bir vesikaya lüzum olduğundan muallimlerin kaç defa demir yolundan istifade edecekleri ise mebdei ve münteha muvakkif gösterir olmaktadır. Fotoğraflı vesaiki hamil bulunmalarının temini 20 Haziran 1341 tarihli ve 1222/ 3664 numarolu tezkere ile Maarif Vekâleti'ne bildirilmiş olduğundan vürut edecek cevaba göre bakiyete mübâşeret edilmesi müdüriyet-i mezkureye tebliğ olunacaktır. Bilvesile takdim-i ihtiramat olunur efendim.²⁶⁵

Diğer şimendiferlerden de aynı istifadenin temini için çalışılmakta olduğu ve bu hususta alınacak cevabın tamim edileceği Türkiye Muallimler Birliği umumi merkezi tarafından birliklere bildirilmiştir.²⁶⁶

2.3. İstanbul Muallimler Birliği'nin Türkiye Muallimler Birliğine Katılması

Ankara'da Türkiye Muallimler Birliği teşkil ettiği zaman İstanbul'un başında olduğu bazı muallim birlikleri Ankara'da kurulan birliğe katılmamıştır. İlk yıllarda münferit olarak faaliyetlerini devam ettiren İstanbul Muallimler Birliği 1925 senesinde merkezi Ankara'da olan Türkiye Muallimler Birliği'ne katılmıştır. Bu olayı 3 Ağustos 1925 tarihli Cumhuriyet gazetesi Sivas mebusu Rahmi Bey'in fotoğrafı ile birlikte "İstanbul Muallimleri Dün Resmen Birliğe İltihak Etti" şeklinde vermektedir.²⁶⁷ Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey İstanbul Muallim cemiyetleriyle Anadolu muallim cemiyetlerinin tek çatı altında birleşmesi gerektiğini birleşme gerçekleşmeden birkaç ay önce Birlik kongresinde dile getirmiştir.²⁶⁸ İstanbul Mekatib-i İptidaiye Muallimler Cemiyeti ve İstanbul Muallimler Birliği'nin genel merkeze iltihakı Muallimler Birliği dergisinde neşredilen yasada şu şekilde zikredilmiştir:

Yüksek, orta ve ilk muallim zümrelerinden mürekkep İstanbul Muallimler Cemiyeti ile İstanbul Mekatib-i İptidaiye Muallimler Cemiyeti ahiren akd ettikleri umumi kongrelerinde cemiyetlerini feshederek birliğimize iltihaka karar vermiş ve keyfiyeti umumi merkeze bildirmişlerdir. Türkiye muallim ordusunun mühim bir kısmını teşkil eden İstanbul'daki muallim arkadaşlarımızın bu kararı umumi merkezle beraber birlik, maarifle alakadar diğer birçok zevat ve mehafil tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. İstanbul muallim

²⁶⁵ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 86-87.

²⁶⁶ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 87.

²⁶⁷ **Cumhuriyet**, 3 Ağustos 1925, s.1.

²⁶⁸ Hamdullah Suphi Bey'in Muallimler Mecmuası'nda neşredilen nutku şu şekildedir: "İyi gören, zihninde mantıken kuvveti zeval bulunmuş olan bir adam tasvir edilebilir mi ki cemiyetimiz ikiye ayrılabilir, Anadolu ve İstanbul iki kaptan asırlardan beri birbirine dolar ve boşalır. Ben şimdi konuşurken karşımda Anadolu var, Anadolu da konuşurken karşımda İstanbul'u görüyorum. Anadolu'nun hangi bir köşesi vardır ki orada en büyükten en küçüğe kadar vazife deruhte etmiş olanlar arasında daima İstanbulluyu görmeyesiniz. İstanbullu, İstanbul'da doğan değil, İstanbul'da okuyan ve yetişendir. O zaman muallimlerimiz için Anadolu ve İstanbul diye bir taksime imkân tasvir edilebilir mi? Siz şimdi beni dinleyenler bundan birkaç ay, birkaç sene sonra Anadolu'nun her tarafına dağılmayacak mısınız? O halde yeni bir halkçılık mefküresi için mücadele eden siz fikir âşıkları aynı tarafta aynı toprak içine gireriz. Aranızda kuvvetli bir tesanüt, meslek menfaatinin, memleket menfaatinin emrettiği büyük ve mübarek bir vazifedir." **Muallimler Mecmuası**, Mayıs 1925, S.31, s.1428.

ordusunun husule getirdiği bu samimi tesanüt ve vahdeti mecmuamız büyük bir şükranla kaydeder.²⁶⁹

İstanbul Muallimler Birliği'nin Ankara'ya bağlanması İstanbul Muallimler Birliği neşriyatı olan Muallimler Mecmuası'nda²⁷⁰ da yer almaktadır. Bu birliktelikten duyulan memnuniyet ve artık manevi birlikteliğin zahirende gerçekleşmesinin sevinci mecmuada şu şekildedir:

Evvelce İstanbul Muallimler Cemiyeti ve İstanbul İptidai Muallimler Cemiyeti müstakil birliklerdi. Hepsi merkezi Ankara'da olan birliğe iltihak ettiler. Memleket büyük bir inkılâp devri geçiyor. İlk hatvede Avrupa medeniyetinin şeklini ve ruhunu temsil için atılan adımların birleşerek, müttehît bir medenî cephe teşkil ederek teyit olunması lazımdır. Muallim arkadaşlar zahiri iftirakın bile mesuliyetine katlanmak istemediler. Birlik teşkilatı kolayca husule geldi. Şimdi müttehît bir kitle halinde faaliyet devresi başlıyor. Bundan sonraki nüshalarımızda yapılan işleri yazacağız. Birleşmedeki milli ve içtimai faide bariz bir hakikat gibi daha iyi anlaşılacaktır.²⁷¹

Ankara'daki Türkiye Muallimler Birliği'ne iltihak eden İstanbul Muallimler Birliği 2 Ağustos 1925 Pazar günü Darülfünun konferans salonunda içtima etmiştir. Bu içtimada Ankara Muallimler Birliği merkez-i umumi azasından Sivas mebusu Rahmi Bey reisliğe geçmiş ve Kemal Zülfü ve Cemal Bey'ler de kâtiplik vazifesini ifa etmişlerdir. Buna müteakip idare heyeti seçimlerine geçilmiştir. Darülfünun medreselerinden Ali Haydar ve Muhammet Emin Bey'ler, Feyziye mektebi müdürü Nakiye Hanım, Kandilli Kız Orta Mektep Müdürü Akil, İstanbul Numune Mektebi Müdürlerinden Kemal Zülfü, Göztepe Mektebi Müdürü Hacı Tahir Bey ve Naciye Hanım oy çokluğu ile idare heyeti azalıklarına seçilmişlerdir. Yapılan seçimlerde haysiyet divanına Darülfünun müderrislerinden Şemsettin, Erkek Muallim Mektebi Müdürü İbrahim Alâeddin ve Kız Muallim Mektebi muallimlerinden Süleyman Şevket Bey'ler seçilmişlerdir.²⁷²

2.5. Türkiye Muallimler Birliği Merkez Kongreleri

112'ye ulaşan birlik merkezleri ve merkezlere bağlı şubeler birlik yasası gereğince senelik umumi kongrelerini akdederek idare ve irşat heyetlerini seçeceklerdir.²⁷³ Burada zikredilen muallim birlikleri adedine dair 112 sayısı, Başvekâleti-i celileye gönderilen bir başka yazıda Türkiye Muallimler Birliği'nin 110 yerde merkezi olduğu

²⁶⁹ Muallimler Birliği, Ağustos 1925, S.2, s. 85-86.

²⁷⁰ B.C.A., 180/09/46/238/8, 28 Şubat 1921.

²⁷¹ Muallimler Mecmuası, Eylül 1925, S.33, s.1496.

²⁷² Muallimler Birliği, Ağustos 1925, S.2, s. 86.

²⁷³ Muallimler Birliği, Ağustos 1925, S.2, s. 87.

şeklindedir.²⁷⁴ Araştırmalarımız neticesinde elimize geçen bir diğer belgede de birliğin 125 merkezi ve bir o kadar da şubesinin bulunduğu geçmektedir.²⁷⁵ 1926 yılı Haziran ayında Muallimler Birliği dergisinin Mustafa Necati Bey’le yaptığı röportajda da birliğin ülke çapında 240 şubesinin olduğu zikredilmektedir.²⁷⁶

2.5.1. 25 Ağustos 1924 Türkiye Muallimler Birliği Kongresi

Türkiye Muallimler Birliği kongresi için İstanbul, İzmir, Çanakkale, Giresun, Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti²⁷⁷, Edirne, Denizli, Adapazarı ve Gemlik dernekleri temsilcilerinin 21 Ağustos 1924 tarihli Muallimler Birliği sayısında Ankara’ya ulaştıkları neşredilmektedir. O tarihe kadar Ankara’ya gelen temsilciler arasında bir içtima akdedilmiştir. Mustafa Kemal ve Latife Hanım açılış merasimi oturumuna ve çay ziyafetine davet olunmuşlardır.²⁷⁸

Türkiye Muallimler Birliği kongre üyelerine Maarif Vekili Vasıf Çınar tarafından şehir lokantasında bir ziyafet verilmiştir. Ziyafete Mustafa Kemal Atatürk de katılmış ve bir nutuk irat etmiştir. Mustafa Kemal nutkunda katılımcılara teşekkür ettikten sonra Türkiye Muallimler Birliği’nin Ankara’da akdettiği bu ilk kongresini çok büyük bir memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir ve Cumhuriyet prensiplerinin yerleşmesinde muallimlere düşen görevleri nutkunda şu şekilde belirtmiştir:

Yeni nesli; Cumhuriyetin fedakâr muallim ve mürebbileri, sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedakârlığınız derecesiyle mütenasip bulunacaktır. Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenen, kuvvetli ve yüksek seciyeli muhafızlar ister. Yeni nesli, bu evsaf ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir. Mümtaz vazifenizin ifasına âli himmetlerle hasrı mevcudiyet edeceğinize asla şüphe etmedim.

....

Arkadaşlar, yeni Türkiye’nin birkaç seneye sığdırdığı askeri, siyasî, idari, inkılabat sizin, muhterem muallimler, sizin içtimai ve fikri inkılâptaki muvaffakiyetinizle teyit olunacaktır. Hiçbir zaman hatırlarınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden “fikri hür, vicdanı hür nesiller ister.”²⁷⁹

²⁷⁴ B.C.A.,030/10,/140/3/3, 08.09.1925. :B.C.A.,030/10,/192/314/3, 12.09.1925.

²⁷⁵ B.C.A., 030/10, 22.09.1926.

²⁷⁶ Muallimler Birliği, Haziran 1926,S.12, s.533.

²⁷⁷ Daha önce 1918 yılında kurulduğundan bahsettiğimiz Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti buradan anlaşıldığına göre hala faaliyetlerine devam etmektedir.

²⁷⁸ Cumhuriyet, 21 Ağustos 1924 s.3.

²⁷⁹ Hâkimiyet-i Milliye, 26 Ağustos 1924.

2.5.2. Mayıs 1925 Türkiye Muallimler Birliği Kongresi

Cumhuriyet gazetesinin 3 Mayıs 1925 tarihli nüshasının ilk sayfasında yer alan Muallimler Birliği kongresi dün açıldı başlıklı yazısında kongrenin 2 Mayıs 1925 tarihinde açıldığı anlaşılmaktadır. Kongre ilk içtımasını 3 Mayıs 1925 tarihinde saat ikide Türk Ocađı²⁸⁰ binasında yapmıştır.²⁸¹ “Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları” isimli risaleden birinci içtımın 2 Mayıs 1925 Cumartesi günü açıldığı anlaşılmaktadır.²⁸² Cumhuriyet gazetesinde yer aldığına göre kongre riyasetine sabık Maarif Vekili Saruhan mebusu Vasıf Bey, başkan vekilliklerine ise Bursa temsilcisi Nimet Hanım ve Ankara maarif müdürü Haydar Bey’ler seçilmiştir.²⁸³

Kongrede bir nutuk irat eden İsmet İnönü, muallim birliklerinin ve onların kongrelerinin yalnız muallimler ve meslek erbabı için değil hükümet içinde çok büyük ehemmiyetler arz ettiğini belirtmiştir. Kongrelerin gelecek senelere ışık tutarak her sene elde edilen tecrübelerle daha ileri gitmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanında hükümetin bir sene zarfında elde ettiği tecrübeleri muallimlerden soracağını, yakinen cemiyetle alakadar olduğunu ve desteklediğini bildirmiştir. İnönü ülkenin belli bir medeni seviyeye çıkabilmesi için muallimlere çok büyük bir görev düştüğünü belirtmiş ve uzun vadeli hedefler doğrultusunda ve mevcut zor şartlar altında durum ne olursa olsun çalışılması gerektiğini belirterek nutkunu sonlandırmıştır.²⁸⁴

Kongrede Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey de bir nutuk irat etmiştir. Nutkunda, hali hazırda imparatorlukların çöküşü ve meydana gelen cumhuri inkılâplardan bahsetmiştir. Çok köklü tarihlere sahip olan eski rejimlerin yıkıldığı; bunların yerine cumhuri rejimler geldiği örneklerle vurgulanmış; Cumhuriyetin ilanı ve bu yolda çekilen

²⁸⁰ Hikmet Öksüz-Veyssel Usta, **Mustafa Reşit Tarakçioğlu Hayatı Hatıratı ve Trabzon’un Yakın Tarihi**, Trabzon: Serender Yay., 2008. S.28-29. Türkiye Muallimler Birliği teşkilatı ve Türk Ocağı teşkilatı dönemde birbirlerine yakın iki teşkilattır. Bazı merkezlerde Türk Ocağı ile Muallimler Cemiyeti Başkanları aynı kişilerden oluşmaktadır. Buna örnek olarak Trabzon Muallimler ve Muallimeler Cemiyeti’ni ve Trabzon Türk Ocağı’nı örnek olarak verebiliriz. Mustafa Reşit Tarakçioğlu her iki cemiyetinde kurucusudur ve 1926 senesine kadar iki cemiyetinde başkanlığını ifa etmiştir. Tarakçioğlu 1925, 1926 yıllarında Ankara’da toplanan Türk Ocakları Kurultay’ında Trabzon’dan delege olarak katılmış, hem Türk Ocağı hem de Muallimler Cemiyeti başkanlığını temsil etmiştir. Mustafa Reşit Tarakçioğlu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. **E.S.A.,M.O.**,110149.

²⁸¹ **Cumhuriyet**, 3 Mayıs 1925, s.1.

²⁸² **Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları**, İstanbul: Yeni Matbaası, 1341, s.2.

²⁸³ **Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları**, s.2-4. :**Cumhuriyet**, 3 Mayıs 1925, s.1.

²⁸⁴ **Muallimler Birliği 341 Senesi Kongre Murahhaslarına Hitaben İrat Buyrulan İsmet Paşa Hazretlerinin Nutukları**, Ankara 1925, s.2-4.

sıkıntılardan bahsedilmiştir.²⁸⁵ Bu bahislerden sonra Cumhuriyet inkılâbının korunacağı diğer devletlerin inkılâpları örnek gösterilerek belirtilmiştir. Bu Muallimler Mecmuası'nda şu şekilde yer alır:

Almanya'da imparatorluğu iade için Ludendorff'un²⁸⁶ vukua getirdiği hareket hatırıdır. Avusturya ve Macaristan'ın genç kral ve imparatoru ise birkaç sene menfa (sürgün) hayatından sonra anavatanının hudutları içine girerken umduğu: kendi hasretini duyan büyük halk kitleleri gözyaşlarıyla istikbale çıkacaktır. Hâlbuki vakıa böyle cereyan etmedi. İmparatoru tekrar hududa kadar götürdüler. Hayatını lütfen ona bağışladılar ve bir daha ona geri gelmemesini tembih ettiler. Aksi inkılâp burada da hüsrana uğramıştı. Kızıl Rusya'da Vıranklar, Denizler, Kolçaklar şimal ve cenup sahalarına çıkarılan düşman kuvvetleriyle beraber Çarlığı iade etmek için kanlı bir mücadele açtılar. İnkılâbın satırı boyutları nasıl parçalandı, takdir edebilirsiniz. Kendi topraklarımızda birkaç defa başını kaldıran irticanın talii ve tarihi sizce günü gününe malumdur.²⁸⁷ Bu tecrübeler gösteriyor ki beşeri ihtilal kuvvetlidir ve tehlikelere karşı kendisini mahfuz tutacak kadar uyanıktır ve hazırdır.²⁸⁸

Mecmuada neşredilen nutkun devamında günümüzde diktatör olarak bilinen Mussolini'nin bir halk adamı olarak övülmesi çok ilginçtir. Bu Muallimler Mecmuası'nda şu şekilde verilmiştir: "Biraz daha yakından İtalya'ya bakınız. Orada da meşrutî bir hükümdar var; fakat İtalyan milletinin iradesini temsil eden o hükümdar değil, bir halk adamı "Benitto Mussolini"dır."²⁸⁹

Avrupa'dan verilen demokratikleşme örneklerinden sonra bizim için asıl önem arz eden örnekler Mısır, İran ve Hindistan gibi örneklerdir. Çünkü zikredilen bu toplumlar çok eski tarihlerden beri otoriter ve oligarşik yönetimlerle yönetilmiş, asırlar boyunca Romalıların, Arapların, Türklerin, Fransızların ve İngilizlerin istilasına uğramıştır. Bu toplumların mahrum şartlar altında kanlı mücadeleler vererek ülkelerini Cumhuriyet rejimiyle tanıştırmaları Türkiye içinde çok önemli bir örnektir.²⁹⁰

Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'in nutkundan sonra umumi merkezin senelik raporu okunmuş ve gösterilen faaliyetlere teşekkür edilmiştir. Kongrece Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Kazım Paşa, Hamdullah Suphi, Necati ve Vasıf Bey'lerin muallimlere

²⁸⁵ **Muallimler Mecmuası**, Mayıs 1925,S.31, s.1424-1425.

²⁸⁶ Daha fazla bilgi için Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Erich_Ludendorff, 4 Şubat 2013.

²⁸⁷ Burada seçilen örnekler dikkat çekicidir. Zira o yıllarda saltanat daha yeni sayılabilecek bir süre önce kaldırılmış ve hanedan da yurt dışına sürülmüştü. Verilen örneklerle içinde bulunulan durum neredeyse aynıdır. Bu örnekler yurt dışından sadece misal olsun diye verilen örnekler değil; aynı zamanda yurt içinde Osmanlı Devleti'ni tekrar geri getirmek isteyenlere de bir gözdağı niteliğindedir.

²⁸⁸ **Muallimler Mecmuası**, Mayıs 1925,S.31, s. 1425.

²⁸⁹ **Muallimler Mecmuası**, Mayıs 1925, S.31, s. 1426.

²⁹⁰ **Muallimler Mecmuası**, Mayıs 1925,S.31, s. 1426.

yönelik gösterdikleri hizmetler takdir edilmiş ve resimlerinin birlik salonuna asılması kararlaştırılmıştır.²⁹¹

Kongrede “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” da gündem olmuş ve İsmet İnönü’nün nutkunda da yer bulmuştur. İnönü nutkunda tedrisatta birlik konusunun gündeme geldiğinde konunun suiistimal edilebileceğini tahmin ettiklerini belirterek kapanan bazı müesseselerin hiç olmazsa harfleri ve hareketleri tanıtması gibi faydalarından bahsedilerek Tevhit-i Tedrisat’la bu müesseseleri kapatmak yerine onları ıslah etmenin daha uygun olacağını belirtenler olacağını söylemiştir. Dönem itibariyle Tevhit-i Tedrisat’ın toplumda dinsizlik olarak anlaşıldığı fakat bunun çok yanlış bir algı olduğu ilerleyen seneler zarfında bu yanlışın anlaşılacağı vurgulanmıştır.²⁹²

İnönü, konuşmasının devamında milli terbiye konusunda da fikirlerini beyan etmiştir. Milli terbiye konusunu iki kısımda ele aldıklarını belirterek milli terbiyenin siyasi ve vatani yönlerine dikkat çekerek, toplumun kahir ekseriyetinin Türk olduğuna ve milletin tek bir medeniyeti olduğunu vurgulayarak muallimlere hitaben verilecek terbiyenin dini ve beynelmilel değil milli olması gerektiğini belirtmiştir.²⁹³

Cumhuriyet gazetesinin 5 Mayıs 1925 tarihli nüshasında kongre devam ederken muallimlerin toplu olarak Başvekil İsmet Paşa’yı ve Kazım Paşa’yı ziyaret ettiklerini neşretmektedir.²⁹⁴

Kongre 8 Mayıs 1925’te nihayet bulmuştur. Birlik riyasetine İzmir mebusu Necati Bey riyaset-i saniye Urfa mebusu Refet Bey, katip-i umumiliğe Afyonkarahisar mebusu İzzet Ulvi Bey seçilmiştir.²⁹⁵

Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları isimli risalede kongreye katılan zevat aşağıdaki şekildedir. Necati Bey, Nurhat Haşim Bey, Nimet Hanı, Münif Kemal Bey, Bedi Bey, Hilmi Ziya Bey, (Ankara’dan), İbrahim Bey, Gülsüm Hanım (Antalya), Nevzat Bey ve Fikri Bey, (Afyonkarahisar), Refet Sadettin Bey (Aydın), Mecit Sami Bey (Adapazarı),

²⁹¹ **Cumhuriyet**, 3 Mayıs 1925, s.1.

²⁹² **İsmet Paşa Hazretlerinin Nutukları...**, s.5-6.

²⁹³ A.g.e., s.3-7.

²⁹⁴ **Cumhuriyet**, 5 Mayıs 1925, s.3.

²⁹⁵ **Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları**, s.9-13. :**Akşam**, 8 Mayıs 1925, s.1.

Faik Reşit Bey (Aksaray), İsmail Habip Bey (Edirne), Galip Bingöl Bey, Kadri Bey (Ertuğrul), Abide Hanım (Ermenek), Seyfettin Bey (Üsküdar), Rıdvan Nafiz Bey (İzmir), Mebus Hamdi Bey (Ordu), Latife Gazi Mustafa Kemal Hanımefendi, Refet Bey (Mebus) (Urfa), Müfettiş Cevat Bey, Muallim Fuat Bey (Erzurum), Abdülkadir Bey, Refik Bey (Eskişehir), Muhittin Baha Bey (Artvin), Fevziye Hanım (Akhisar), Maarif Müdür Haydar Bey, Hakkı Baha Bey (Bursa), İhsan Bey (Boyabat), Samih Rıfat Bey (Biga), Maarif Müdür Sabri Bey, Kangırı Mebusu Talat Bey (Bolu), Mebus Hüseyin Baki Bey (Burdur), Mebus Salih ve Süleyman Bey'ler (Bozkok), Kütsi Bey (Tekfurdağı), Orta Tedrisat müdürü Avni Bey (Tokat), Muallim Halil Bey (Çorum), İzzet Ulvi Bey (Afyonkarahisar), Vasıf Bey (Saruhan), İhsan Veli Bey (Düzce), Muallim Ferit Bey (Rize), Mediha Turgut Hanımefendi (Zile), Rahmi ve Muallim Bey'ler (Sivas), Remziye Hanım (Simav), Abdülfeyyaz Tevfik Bey (Silifke), Muallim Hayri Bey (Tosya), Sıdıka Selman Hanım (Taşköprü), Ragıp Bey (Uşak), Şakir Hayri Bey (Gaziantep), Nafi Atuf Bey (Kayseri), Nebzade Hamdi Bey (Kırşehir), Ruknettin Bey, Musa Kazım Bey (Kastamonu), Kavanin Müdürü Hamit Bey (Karasi), Maarif Müdürü Şükrü Bey, Geylan Bey Kütahya, Hakkı Tarık Bey (Giresun), Muallim Yakup Bey (Gümüşhane), Saime Hanım (Niğde), Hayri Bey (Nevşehir).²⁹⁶

2.5.3. Türkiye Muallimler Birliği'nin 15 Temmuz 1926 Senesi Umumi

Kongresi

Akşam gazetesinde yer alan habere göre 15 Temmuz'da Ankara'da toplanacak olan Türkiye Muallimler Birliği senelik kongresi için umumi merkez heyeti tarafından lazım gelen faaliyet ve hazırlıklarda bulunmaktadır.²⁹⁷ Toplanması öngörülen kongrede Muallimler Bankası teşkili ve milli terbiye konularında müzakere edilecektir.²⁹⁸

Kongrenin inikadına ve temsilcilerin seçilmesine dair umumi merkez tarafından birliklere yazılan tamim ile kongre ruznamesinin tespit edilen maddeler şu şekildedir:

1- Yasa mucibince önümüzdeki Temmuz'da inikat edecek olan Muallimler Birliği umumi kongresinin mesaisi arasında, memleket için çok lüzum gördüğümüz mekteplerimizde terbiye usullerini muhtevi ilmi meselelerden birkaçının müzakeresi de bulunacaktır. Umumi merkez idari heyetiniz bu husus için şimdiden bazı tertibat almıştır. Yüz yirmi beş birlik

²⁹⁶ Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları, s.104.

²⁹⁷ Akşam, 10 Temmuz 1926, s.2.

²⁹⁸ Muallimler Birliği, Temmuz 1926, S.13, s. 571.

merkezinden gelecek murahhasların adedi takriben iki yüze yakın olacaktır. Bu güne kadar yapılan muallim kongrelerinin en mühimi olacak bu kongreye her birlik merkezinden iştirak edecek murahhas adedinin şimdiden tespitini işlerimizin başlangıcını teşkil edecektir.

- a) Birliğimize mukayyed aza adedine ve yasanın on üçüncü maddesine göre kaç murahhas göndermeniz lazım gelecektir.
- b) Yasanın yirmi sekizinci maddesine göre göndereceğiniz bu murahhasları tamamen oradan temin edebilecek misiniz?
- c) Birliğinizin mali vaziyetindeki darlık dolayısıyla umumi merkez tarafından gösterilecek Ankara'daki meslektaşlar arsından intihap edeceğiniz zat var mıdır? Varsa kaç tanedir?

2- Birliğimizin şimdiye kadar yaptıkları işler çok yüksek ve kıymetlidir. Bilhassa köylülerimize varıncaya kadar halkımızı tenvir ve irşat hususundaki mesaieleri şükranla şayandır. Bize gönderilen raporlar göğüslerimizi kabartmakta, “yeni hayat” a atılan vatanımızın emin bir çığırdaki inkişaf bulacağı hakkında kalplerimize itminan bahşetmektedir. Birliklerimizin yüksek mesaisini gösteren raporların bir kitap halinde neşrini faydeli bulduk. Muallimler Birliği hayatında tarihi bir kıymeti haiz olacak olan bu kitabın daha ruhlu, esaslı olabilmesi için şimdiye kadar birliklerin yapmış oldukları ve bundan sonra yapmaya karar verdikleri bütün hizmetleri gösterir yeniden her birlikten bir rapor istemeye karar verdik. Göndereceğiniz rapor aşağıdaki maddeleri ihtiva etmelidir.

- a) Mesleğin itilasına ait ne gibi işler yaptınız?
- b) Yeni ve feyizli bir hayata atılan halkımızı bu hayatta muvaffak kılacak ne gibi tedbirler aldınız? (halkımızı tenvir ve irşat için müsamereler ve konferanslar veya diğer teşebbüsler)
- c) Türklük mefkûresini ve ruhunu yükseltecek neler yaptınız?
- d) Halk Dershaneleri Çırac Mektepleri açtınız mı? Kaç dershaneniz var. Kaç talebe okutuyorsunuz?
- e) Bunlardan başka daha ne gibi faaliyetleriniz varsa onları da raporunuzda derç edeceksiniz. Göndereceğiniz rapor hemen aynen kitaba konulacağı için mümkün mertebe düzgün ifade ile yazılmasına itina olunması bilhassa rica olunur.
- f) Birliğinizin idare heyeti azasının grup halinde ve ayrı ayrı fotoğrafları neşredilecek kitaba derç olunacağından gönderilmesi.

3- Birinci ve ikinci maddeye ait cevapların imkân dairesinde tasrii ehemmiyetle muktezidir efendim.²⁹⁹

Kongre temsilcilerinin seçimi ve senelik mesai raporlarının merkeze gönderilmesi hususunda umumi merkez tarafından birliklere gönderilen tamime cevaplar gelmiş ve kongreye seçilen temsilcilerin isimleri bildirilmiştir. Kongreye katılacak temsilciler arasında, eğitimle yakından alakadar olan birçok kişi bulunmaktadır.³⁰⁰

Umumi kongrede müzakere edilecek maddelerin önceden duyurulması cemiyet nizamnamesi gereğidir ve kongrede gerçekleşecek müzakereler bu maddeler çerçevesinde gerçekleşecektir. Bu maddeler, yasanın on birinci maddesindeki mevat, milli terbiye meselesi, birliğin bugünkü vaziyeti, Latin harfleri meselesi, bir muallimler bankası teşkili meselesi ve temsilciler tarafından vaki olacak tekliflerden oluşmaktadır.³⁰¹

²⁹⁹ Muallimler Birliği, Temmuz 1926, S.13, s. 571-572.

³⁰⁰ Muallimler Birliği, Temmuz 1926, S.13, s. 571.

³⁰¹ Muallimler Birliği, Temmuz 1926, S.13, s. 572.

“Türkiye Muallimler Birliği” kongresi 15 Temmuz 1926 tarihinde Perşembe günü Ankara’da Cumhuriyet Halk Fırkası umumi merkezinde toplanmıştır. Kongreye Türkiye’nin her tarafından gelen iki yüzden fazla muallim birlikleri temsilcileri katılmıştır. Yasa mucibince kongreye katılan en yaşlı aza, Maarif Vekâleti Yüksek Tedrisat Müdürü ve Bursa murahhası Abdülfeyyaz Tefvik Bey riyasete, Akşehir murahhası Mithat Şakir, Bilecik murahhası Faik Rüştü Bey’ler murahhas, Tezer ve Devrek murahhası Sabiha Hanımlar kâtipliklere seçilmiştir. Abdülfeyyaz Tefvik Bey riyaset makamına geçerek teşekkür ettikten sonra müzakerelere başlayabilmesi için evvela bir reis, bir reis vekili ve dört kâtip seçilmesini teklif etmiştir. Heyet bu teklif üzerine Prak sefiri ve eski Maarif Vekili Vasıf Bey’i riyasete, Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı Emin Bey’i birinci reis yardımcılığına seçmiştir. Salihli murahhası Tezer ve Devrek murahhası Sabiha Hanımlarla Bilecik murahhası Faik Raşit, Akşehir murahhası Mithat Şakir Bey’leri kâtipliklere seçilmişlerdir.³⁰²

Muallimler Umumi Kongresi, Kongre reisi Vasıf Bey’in nutku ve murahhaslara teşekkür ve iltifatı ile açılmıştır. Kongrede Maarif Vekili ve Türkiye Muallimler Birliği Reisi Mustafa Necati Bey³⁰³de bir nutuk irat etmiştir. Mustafa Necati Bey’in nutkunun girişinde Türkiye Muallimler Birliği’nin kuruluşundan bu ana kadar birçok aşama kat etmiş olduğu, birliğin millet ve devlet teşkilatı arasında vazifesini bihakkın ifa ettiği ve Cumhuriyet prensiplerinin yerleşmesi için azamı gayret gösterdiğini belirtmiştir.³⁰⁴

Mustafa Necati Bey nutkunda “Muallimler Birliği Halk Dershaneleri’nden” de bahsetmiş, halk dershanelerinde okuyan talebenin adedinin elli binden fazla olduğunu, halk dershanelerinin elli binden fazla kişiye okuma yazma öğrettiğini belirtmiştir. Muallim birliklerinin hizmetleri bununla sınırlı kalmamış irşat ve tenvir seyahatleriyle özellikle köylere yapılan ziyaretlerle halka Cumhuriyet prensipleri anlatılmış ve Cumhuriyet fikrinin halk arasında yerleştirilmesi için gayret sarf edildiği belirtilerek geçirilen beş senelik zaman zarfında Cumhuriyet karşıtlarının bertaraf edilmesinde muallimlerin çok önemli hizmetler ifa ettikleri vurgulanmıştır. Türkiye Muallimler Birliği dönemde hükümetin bir kolu gibi hükümetle koordineli bir şekilde çalışmıştır.³⁰⁵

³⁰² **Muallimler Birliği**, Ağustos1926,S.14, s. 609

³⁰³ 1925-1929 yılları arasında Maarif Vekilliği yapmıştır.

³⁰⁴ **Muallimler Birliği**, Ağustos1926,S.14, s. 610.

³⁰⁵ **Muallimler Birliği**, Ağustos1926,S.14, s. 611.

Mustafa Necati Bey nutkunun devamında muallimler için mecliste birçok kanunun çıkartıldığını ve bu sayede muallimlerin himaye edildiğini şu şekilde kongre kürsüsünden duyurmuştur:

...Hükümetimizin muallimlere karşı göstermiş olduğu himaye ve onlara karşı almış olduğu vaziyet çok şayanı şükrandır. Hatırlarsınız ki üç seneden beri devam eden meclis hayatında benden evvel geçen salıklarım muallimlerimiz için ve maarif teşkilatımız için birçok kanunlar çıkarmışlardır. Ve mesleğimizin tesanütünü ve muallimlerimizin refahını temin etmişlerdir. Bu senede birçok kanunlarla bütün arkadaşlarımızın refah ve saadeti ve mesleğimizin hayatı namına azami faaliyet yapılmıştır.³⁰⁶

Mustafa Necati Bey kongrede yakın zamanda meydana gelen ve muallimler arasında büyük üzüntüye sebep olduğunu ifade ettiği İzmir suikastından de şu şekilde bahsetmiştir:

...Mevkii fiile konmak için bilhassa İzmir’de büyük liderimiz ve milletin müncîsi Gazi Paşa Hazretlerine karşı bir suikast tertibi yapılmıştır. Şimdiye kadar bilhassa İstanbul’da öldürülmesi lazım gelen Vahdettin ve onun tevabii (tabi olanlar) mevcut iken bunlara karşı silah atmaktan çekinen bir çete, bir kara çete; memleketin hayatını kurtaran ve bu uğurda azami fedakârlığı ikdam (gayretle çalışma)³⁰⁷ eden Türk Milleti’nin büyük müncîsine karşı silah atmak teşebbüsünde bulunmuştur.

Mustafa Necati Bey Türkiye Muallimler Birliği’nin bu suikasta ebediyen düşman olacağını ve Cumhuriyet prensipleri etrafında daima çalışacağını vurgulamış ve kongrenin muvaffakiyetle neticelenmesini temenni ederek sözlerine son vermiştir.³⁰⁸

2.5.3.1. Umumi Merkez İdare Heyetinin Raporu

Kongrede memleketin yükselme ve ilerlemesi, Cumhuriyet inkılâbının ruhlarda kökleşmesi hususlarının bir irşat ve tenvir işi olduğu vurgulanmıştır. Kanaatleri bir hedef ve gayeleri bir olan muallimler arasında birlik ve dayanışmanın geliştirilmesine çok itina edilmiştir. Muallimler arasında teşkilatlanmanın ve birlikteliğin gittikçe gelişmesi Muallimler Birliği dergisinde şu şekilde verilmektedir:

Birliklerimizin adedi de gittikçe artmaktadır. Geçen sene umumi kongre addedildiği zaman (altmış beş) birlik merkezi vardı, bugün kongremizi bir misli fazla ile (yüz otuz dört) birlik merkezinin murahhasıyla açıyoruz ki meslek için bir saadet olduğuna şüphe yoktur.³⁰⁹

³⁰⁶ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 612.

³⁰⁷ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 613.

³⁰⁸ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s.613.

³⁰⁹ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s.614.

İnkılâpların yerleşmesi için gayret eden en önde gelen zümrenin muallimler olduğu, birçok Türkiye Muallimler Birliği muallimlerinin müteaddit köyleri dolaşmak fedakârlığında buldukları, ahaliye Cumhuriyet, medeniyet, ziraat ve makineler, hıfzıssıhha ve sair hayati meseleler hakkında izahat vermekle tarihi vazifesini idrak ettiğini göstermiş olduğu belirtilmiştir.³¹⁰ Cumhuriyet öncesi muallim cemiyetlerinden farklı olarak Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte hem yönetim anlamında yaşanan değişiklikler hem de sıfırdan başlayan bir toplumu eğitime faaliyetlerinde muallimler en ön safta yer almışlardır.

Türkiye Muallimler Birliği, tahsil çağını geçirmiş, kendisinin ve ailesinin maişetini temin için işe atılmaya mecbur kalmış ve bu suretle okuyamamış olan genç ve yaşlı birçok vatandaşa okuyup yazma öğretmeyi ve hatta bazı basit malumatı vermeyi şerefli bir iş kabul etmiştir. Muhtaç ve kimsesiz muallim ailelerine Muallimler Birlikleri'nin ve Ankara merkezinin yardımında bulunduğu gibi iş takibi için Ankara'ya gelen ve her ne şekilde olursa olsun parasız kalan bazı muallimlere de bütçenin elverdiği nispette yardımlarda bulunulduğu belirtilmiştir. Takviyesine lüzum görülen bazı birlik merkezlerine de, umumi merkez nakdi yardımlar teminine çalışmış ve imkân dairesinde bunu ifa etmiştir.³¹¹

Umumi birlik merkezi büyük fedakârlıklarla "Birlik Mecmuası" çıkarmaya muvaffak olduğu ve Türkiye'deki mecmuaların hemen en düzenlisi ve en nefisi denecek derecede itina ile çıkarılmasına devam edildiği ve her tarafta büyük bir rağbetle karşılanmış olduğu vurgulanmıştır.³¹²

Umumi Merkezin, memleket için çok hayırlı olan tayyare ianesi için bir tiyatro tertip edip bütün muallimleri davet ederek Türkiye muallimleri adına bir tiyatro tertip edilmesi teklif edilmiş ve bu teklif Türkiye Muallim Birliği'ne bağlı taşra teşkilatı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Birlikler büyük bir memnuniyetle tayyare ianesine iştirak etmiş ve on bin liraya (10 bin) yakın bir miktar para "Tayyare Cemiyeti" umumi merkezine gönderilmiştir. Bu miktar yirmi bin liraya ulaştığında kalan miktar

³¹⁰ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s.614.

³¹¹ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s.614.

³¹² **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s.614.

“Tayyare Cemiyeti” tarafından tamamlanarak muallimler namına bir tayyare alınacaktır.³¹³

Kongre raporunda, umumi merkezin sene zarfında 20 tamim göndermiş, 1299 evrak çıkarmış ve merkeze gelen 1825 evrakın muamelesini yerine getirdiğini belirtmiş ve mesleğin inkişafında Cumhuriyet rejimi idarecilerinin fevkalade müspet etkileri olmuş olan Reisicumhur Mustafa Kemal, Başvekil İsmet Paşa ve diğer inkılâp ricaline şükran ve tazimler sunulmuştur.³¹⁴

Kongrede okunan bu rapor ittifakla kabul olunmuştur. Gazi Mustafa Kemal, Başvekil İsmet Paşa ve Maarif Vekili Necati Bey’e kongre namına kongrenin hürmetlerini sunması için bir heyet oluşturulmuş, Büyük Millet Meclisi ve Erkânı Harbiye’yi Umumiye³¹⁵ riyasetlerine de telgrafla arz-ı tazimat edilmesi hakkındaki takrirler oylanarak ittifakla kabul olunmuştur.³¹⁶

2.5.3.2. Kongrede Gündem Edilen Başlıca Mevzular

Kongrede milli terbiye meselesi gündem olmuştur. Milli terbiye meselesi 1925 senesi kongresinde de gündem olmuştu. İsmet İnönü nutkunda bu konudan bahsetmişti. Bu kısa hatırlatmadan sonra kongre ruznamesinde yer aldığı üzere milli terbiye meselesi azalarca müzakere edilmiştir. Trabzon murahhası Rüştü Bey, milli terbiyeyi, Türk terbiyesi olarak kabul ettiğini; fazilet, hak gibi unsurların Türk’ün bünyesinde mevcut olduğunu vurgulamış ve Ünye temsilcisi ve Darülfünun Müdürü Ali Haydar Bey tarafından neşredilen “Milli Terbiyeye Ait Rapor” hakkında bazı fikirler serdetmiştir. Yine bu konuda umumi müfettiş Van temsilcisi İshak Refet Bey milli terbiye meselesinin çok ehemmiyetli olduğunu belirterek milli terbiyenin ne olduğu, mahiyetinin ve gayesinin ne olacağı sorusunu sormuş ve bu sorunun cevabının konunun uzmanlarına bırakılması gerektiğini belirtmiştir.³¹⁷

³¹³ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s.615.

³¹⁴ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s.615-616.

³¹⁵ Erkân-ı Harbiye’ye çeşitli defalar bu şekilde heyet gönderilmesi gündeme gelmiştir. Bu, dönemde Erkân-ı Harbiye’nin önemini göstermesi açısından önemlidir.

³¹⁶ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S. 14, s. 616.

³¹⁷ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S. 14, s. 618.

Kastamonu temsilcisi Rıfat Necdet Bey milli terbiye meselesi hakkında şimdiki kadar söz alan temsilcilerin milli terbiye meselesinin etrafında dolaştıklarını ve bu konuda hakiki bir tarifi yapılmadığını belirtmiştir. Rıfat Necdet Bey milli terbiye meselesinin bir ihtisas meselesi olduğunu ve bu konuda Ali Haydar ve Zeki Mesut Bey'ler gibi senelerce terbiye meselesi ile uğraşmış ve Batı'nın eğitim hareketlerini yakından takip etmiş olan bu mütehasısların bu konuda sorumluluk almaları gerektiğini vurgulamıştır.³¹⁸

Şarkîkarahisar temsilcisi Muhittin Bey de Rıfat Necdet Bey'in görüşlerini destekler mahiyette fikrini beyan etmiştir. Konya murahhası Osman Nuri Bey çocuklara çevreyi, vatanın güzelliklerini sevdilerek bu sayede milli şuurun uyandırılması gerektiğini belirtmiştir. Netice olarak milli terbiye meselesi hakkındaki müzakerenin yeterli olduğuna karar verilmiştir. Kastamonu temsilcisi Rıfat Necdet Bey'in teklifi müttefikten tasvip ve kabul olunarak açık oylama ve oy çoğunluğu ile Niğde temsilcisi Mehmet Emin, Ünye temsilcisi Ali Haydar, Bursa temsilcisi Abdülfeyyaz Tevfik, Alaiye temsilcisi Avni, Kırklareli temsilcisi Doktor Fuat Beylerden oluşan bir terbiye encümeni oluşturulmuştur.³¹⁹

Kongrede, ilkokullarda sınıf veya grup usulünün uygulanması meselesi de gündem olmuştur. Kastamonu temsilcisi Rıfat Necdet Bey ilk mekteplerde sınıf ve grup usullerinden grup usulünü tatbiki hakkında takrir vermiş ve takrir etrafında münakaşalar cereyan etmiştir. Neticede terbiye ve inzibat noktasında sınıf usulü kabul edilmiştir. İlk mekteplerde tahsil müddetinin artırılması hakkındaki teklif müzakere edilmiştir. Ünye temsilcisi Ali Haydar Bey, mevcut müddetin kâfi olmamakla beraber tezyidinin sarsıntılar yapacağını ve bu meselenin bugünün meselesi olmadığını söylemiştir. Çal temsilcisi Zeki Mesut Bey de aynı fikri beyan etmiştir. Müzakere neticesinde ilk tahsilin beş sene şeklinde kalmasına karar verilmiştir.³²⁰

Celsede dikkat çeken bir diğer teklif de Eskişehir temsilcisi Abdülkadir Bey'in hükümet mekteplerinde din derslerinin ilgası hakkındaki teklifidir.³²¹ Teklifin diğer

³¹⁸ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S. 14, s. 618.

³¹⁹ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 619.

³²⁰ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 624.

³²¹ Bu teklif hakkında celsede tartışma olmamıştır. Daha öncede belirttiğimiz gibi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişteki fikri değişimleri göstermesi açısından bu gibi olaylar önemlidir.

celseye bırakılmış olmasına³²² rağmen devlet mekteplerinde din tedrisatı ve Latin harflerinin kabulü meselesi hakkında tahkikat yapıp oluşturulan ilmi bir rapor eşliğinde bu meselenin gelecek kongrede mevzubahis olunmak üzere umumi merkeze havale edilmesine karar verilmiştir.³²³

Kongrede mevcut imtihan şekilleri görüşülmüş ve bu imtihan usullerinin değiştirilmesine yönelik fikirler ileri sürülmüşse de bu bir temenniden ileriye gidememiştir. Kongrede gündem olan bir diğer mevzu da bir Muallimler Bankası teşkili meselesidir. Kongre esnasında “Muallimler Bankası’nın” teşkil edilmesi için lehte ve aleyhte fikirler serdedildikten sonra “Muallimler Bankası’nın” teşkili oylanarak kabul edilmiştir. Banka esasatıyla nizamatinin ve tarzı teşkilinin merkezi umumice tespiti ayrıca reyeye konularak ekseriyetle kabul edilmiştir.³²⁴

Kongrede layiha encümeninden gelen teklifler şu şekildedir: Türkiye Muallimler Birliği dergisinde neşredildiğine göre birliklerin muallim kulüpleri açabilmesi, ilk tedrisat müfettişlerinin maaşlarını muvazaney-i umumiyeden alabilmeleri, muallimlerin tek tip üniforma ve kasket giymeleri, muallimler bayramı olarak bir günün kabul edilmesi, halk dersaneleri için münasip kitaplar yazılması konuları görüşülmüştür. Seyahat eden muallimlerin gittikleri yerlerdeki mekteplerde kalabilmeleri, sicil talim ve mahrem dosyaların ilgası görüşülmüş, muallim mektepleri mezunu olan muallimlerin âli mekteplere kabul edilmeleri ile umumi muallimlerden çocuk terbiyesi için lazım olan seviye birliğini temin zamanında eskiden mevcut olan talimatnamenin tadiliyle muallimlere sunulması konuları da müzakere edilmiştir.³²⁵

Bu maddelerden birliklerin ayrıca muallim kulüpleri açması reddedilmiş, ilk tedrisat müfettişlerinin maaş cihetiyle vekâlete bağlanması kararlaştırılmıştır. Muallim ve talebeye tek tip kıyafet verilmesi meselesi üzerine de müzakere edilmiş ve bu konuda Maarif Vekili Necati Bey, talebe içinde Avrupa kız ve erkek mektepleri kıyafetlerinin tetkiki neticesinde bir şekil tespit edileceğini söylemiştir.³²⁶

³²² **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 624.

³²³ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 626.

³²⁴ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 625.

³²⁵ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 619.

³²⁶ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 619.

Yine kongrede milli coğrafya kitabının hazırlanması ve kitapların sade Türkçe ile yazılması üzerinde konuda uzman olan temsilciler söz söylemişlerdir. Besim Atalay Bey coğrafya kitaplarındaki hataların düzeltilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Maarif Vekili Necati Bey lisanımızın sadeleştirilmesi için bir dil heyeti teşkil edileceğini ve coğrafya kitapları meselesinin de ehemmiyetle dikkate alınacağını belirtmiştir.³²⁷

Necati Bey, hasta muallimler için sanatoryum kurulması hususundaki teklife İstanbul'da Kadıköy'deki köşkların Ada'daki iki mektebin ders senesi sonuna kadar muazzam ve mükemmel bir hastane ve sanatoryum haline çevrileceğini söylemiş ve bu muallimler üzerinde büyük memnuniyet oluşturmuştur.³²⁸

Muallimler, vilayet meclis-i umumilerinde aza olarak bulunabilmeleri esbabının istikmalî ve bunun bir kanun maddesi temini hakkında Yalvaç temsilcisi Hikmet Tarhan Bey'in teklifi üzerine müzakere açıldı. Neticede celse umumiyle intihap olunacak muallimlerin hocalıklarını muhafaza etmek suretiyle meclisi umumi azası olabilmeleri için icap eden girişimlerde bulunmasına karar verilmiştir.³²⁹

Millî Mücadele'de yararlılık gösteren muallimlerin ve özellikle Yozgat ve Konya havalisindeki isyanlar sırasında yararlılık gösteren muallimlerin bir istiklal madalyası ile taltif edilmesi hususu görüşülmüş; fakat bu hususta gereken düzenlemelerin zaten kanun ile tespit edilmiş olduğundan yeni bir girişime lüzum görülmemiştir.³³⁰

Kongrede orta mekteplerde müşterek eğitimin sağlanması hakkında da müzakereler olmuştur. Müzakerelerde bu meselenin henüz Avrupa'da dahi tamamen halledilmiş olmadığı vurgulanmıştır. Ünye temsilcisi ve Talim ve Terbiye Azası Ali Haydar Bey erkek ve kızların hususiyetlerinin farklı olduğunu, alakalarının farklılık göstereceğini vurgulayarak ortak eğitime karşı fikir beyan etmiştir. Orta tedrisatta ortak eğitim konusu üzerinde Talim ve Terbiye Dairesi Azası Zeki Bey de aleyhte fikirler serdederek kız ve erkek mekteplerinin programının farklılık gösterdiğini vurgulayarak; kız mektebi programının ev kadını ve aile hanımı yetiştirme gayesinde olduğunu belirtmiştir. Yine bunun için gerekli bir altyapının bulunması gerektiği ve her iki cinsinde ruhundan

³²⁷ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 620.

³²⁸ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 620.

³²⁹ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 622.

³³⁰ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 622.

anlayabilecek ehil mürebbiler olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu izahatlar doğrultusunda ortak tesrisin ilk ve yüksek tahsilde olması gerektiği belirtilmiştir. Ortak tedaris konusunda lehte ve aleyhte fikirler serdedildikten sonra bu konunun geniş bir konu olduğu ve bu kadar kısa bir sürede halledilemeyeceği vurgulanarak bir sonraki seneye havalesine kara verilmiştir.³³¹

2.5.3.3. Türkiye Muallimler Birliği Merkez Heyetinin Seçilmesi

Kongre nihayetine doğru merkez heyetinin seçilmesi konusunda verilen taktir kabul edilerek seçimlere başlanmıştır. Reis-i umumiliğe rey-i işarı ile ve oy birliği ile Maarif Vekili Mustafa Necati Bey seçilmiştir. Seçim neticesi Başvekil İsmet Paşa'ya sunularak arz-ı tazimde bulunulmuştur. İsmet Paşa'ya sunulan merkez heyeti, Maarif Vekili Necati Bey, Müderris Ali Haydar Bey, Urfa Mebusu Refet Bey, Müderris Muhammet Emin Bey, Maarif Vekili Müsteşarı Nafi Atuf Bey, Faruk Reşit Bey, Orta Tedrisat Müdürü Umumisi Cevat Bey, Muallim Musa Kazım Bey, Sivas Mebusu Rahmi Bey, Muallim Münif Kemal Bey, Muallim Fevziye ve Nimet Tezer Hanımlar, Trabzon Mebusu Nebizade Hamdi Bey ve Hilmi Ziya Beyler'den oluşmaktadır.³³²

Merkez heyeti yedek azalığına Melike Hanım, İhsan Mahvi, Besim Atalay, Mümeyyiz Hamdi ve Muhittin Bey'ler, haysiyet divanına Abdülfeyyaz Tevfik, hukuk mektebi müdürü Fevzi, ilk tedarisat müdürü İsmail Hakkı Bey'lerle Mevlide Hanım seçilmiştir. İلمي heyet seçiminin rey-i işarı (açık oylama) ile yapılması teklif edilmiş ve seçim neticesinde yüksek tedarisat müdürü Abdülfeyyaz Tevfik, Talim ve Terbiye Dairesi azasından Avni, Müderris Muhammet Emin, Zeki Mesut, Ali Haydar, Abdüllatif Nevzat, İlk Tedrisat Müdürü Umumisi İsmail Hakkı, Rıdvan Nafiz, Ağaoğlu Ahmet ve Hamdullah Suphi Bey'ler ilmi heyete seçilmişlerdir.³³³

Necati Bey, kongrenin sonunda katılımcılara yönelik bir nutukta bulunmuş; kongreye katılan muallimlere teşekkürlerini ve iltifatlarını sunduktan sonra muallimlerin ne kadar kıymetli faaliyetlerde bulunduğunu vurgulamıştır. Eğitim sahasında ilerlemelerin

³³¹ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 622-624.

³³² Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 626.

³³³ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 628.

olduğunu ve muallimlerin bu doğrultuda çok kıymetli ve kutsi bir vazife ifa ettiklerini ve ilmi alanda Batı medeniyetine yaklaşıldığı belirtilmiştir.³³⁴

Necati Bey, nutkunun devamında mektepler için bina tesis edilmesi meselesine dikkat çekmiş ve mekteplerin artık diğer medeni milletlerin müesseselerinde olduğu gibi inşa edileceğini vurgulanmıştır. Mektepler için her şeyden önce bu amaca uygun binaların tesis edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Müesseseleşme anlamında yurt içinde ve yurt dışındaki meslektaşlardan yardım alınacağı belirtilmiştir. Şimdiye kadar maddi imkânsızlıklardan dolayı bu konularda çok ileriye gidilmediği vurgulanarak artık bu konulara ağırlık verilerek çağdaş ve medeni milletlerin seviyesinin yakalanacağı belirtilmiştir. Bu amaçla Avrupa'daki sistemi tetkik etmek için görevlendirmelerde yapılmıştır.³³⁵

Kongre nihayetinde kongre Reisi Vasıf Beyde bir nutuk irat etmiş ve Mustafa Necati Bey gibi O da muallimlere yönelik iltifatlarda bulunarak muallimlerin gösterdikleri faaliyetleri övmüş ve bu doğrultuda muallimlerin istikamet içinde hiç durmadan, yorulmadan devam etmeleri gerektiğini belirtmiş ve şükranlarını sunarak nutkunu sonlandırmıştır. Kongre nihayetinde muallimlere ziyafet verilmiş ve yaptıkları faaliyetler övülmüştür. Muallimler gerek Mustafa Necati Bey'in nutkunu gerekse de Vasıf Çınar Bey'in nutkunu memnuniyetle karşılamışlardır.³³⁶

Bu maddelerin özellikle Türkiye Muallimler Birliği'nin ne tür faaliyetlerle meşgul olduklarını, hükümet nezdinde ve toplumdaki konumlarını ve dönemin gündemini bir nebze olsun yansıtabilir kanaatindeyim. Buradan da anlaşılacağı gibi Türkiye Muallimler Birliği yöneticilerinin başta Mustafa Kemal ve İsmet İnönü olmak üzere ekseriyetinin hükümet etrafından olması hasebiyle gündemdeki önemli konuları görüşüp konuşmada kendini yetkili görmüş ve bu doğrultuda faydalı adımlarda atmıştır. Bu anlamda Türkiye Muallimler Birliği bir meslek cemiyetinden daha iler bir konumda hükümetin bir kolu gibi iş görmüştür.

³³⁴ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 628-629.

³³⁵ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 629-631.

³³⁶ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 636.

2.5.3.4. Muallimlerin Mustafa Kemal Atatürk'ü Ziyaretleri

Türkiye Muallimler Birliği umumi kongresi hissiyat ve hürmetlerini kongre namına Mustafa Kemal Paşa'ya arza memur edilen heyet 17 Haziran 1926 Cumartesi günü saat 16.30 Çankaya'da Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmiştir. Heyet, Menemen temsilcisi ve Prag sefiri Vasıf Bey'in riyaseti altında, Salihli temsilcisi Tezer, Tekirdağ temsilcisi Nimet, Devrek temsilcisi Sabiha Hanımlarla Urfa temsilcisi Refet, Çatalca temsilcisi Emin, Ünye temsilcisi Haydar, Edirne temsilcisi Samih, Eskişehir temsilcisi Abdülkadir, Karahisar-ı şarki temsilcisi Muhittin ve Manisa temsilcisi Halim Nezihi Beyler'den oluşmaktadır. Maarif Vekili Necati Bey de heyete refakat etmiştir.³³⁷

Heyet, Gazi Paşa'ya kongrenin hürmetlerini iletmiş, Gazi Mustafa Kemal de bundan fevkalade memnun olmuş ve teşekkürle mukabele etmiştir. Heyet, Mustafa Kemal'in huzurunda 45 dakika kadar kalmış ve terbiye tarzları, maarif, muallim ve kitap meseleleri hakkında Mustafa Kemal'in fikirlerini dinlemiştir. Bilhassa milli terbiyenin hedefi ve medeni hayatın icap ettirdiği yeni istikametler hakkında Mustafa Kemal'in fikirlerinden istifade edilmiştir. Buluşma Mustafa Kemal'in Türk eğitimcilerine selamlarını heyet vasıtasıyla iletmesi ile neticelenmiştir.³³⁸

³³⁷ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 617.

³³⁸ Muallimler Birliği, Ağustos 1926, S.14, s. 617-618.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE MUALLİMLER BİRLİĞİ'NİN FAALİYETLERİ

3.1. Türkiye Muallimler Birliği Halk Dershaneleri ve Gece Mektepleri

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesi ve ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nin aksine yüzünü batıya çevirmesi ve bu doğrultuda girişilen seferberlik neticesinde batılı tarzda birçok inkılâplar gerçekleştirilmiş ve bu inkılâpları tabana yayma ihtiyacı baş göstermiştir. Özellikle de Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, okuma yazma bilmeyen önemli bir kitlenin Cumhuriyet ilkelerine göre nasıl eğitileceği sorunu baş göstermiştir. Halkın Cumhuriyet ilkelerine göre tenvir ve irşadının sağlanması maksadıyla ecnebi memleketlerden de esinlenerek Türkiye Muallimler Birliği'ne bağlı olarak Halk Dershaneleri vücuda getirilmiştir.

Halk Dershaneleri ve Gece Mekteplerine ecnebi memleketlerin ne kadar ehemmiyet verdikleri ve bu faaliyetlerde muallim cemiyetlerinin başı çektiğine Türkiye Muallimler Birliği neşriyatı olan Muallimler Birliği dergisinde şu şekilde vurgu yapılmıştır:

Ecnebi ve mütemeddin (uygar) memleketlerden bilhassa Almanya ve Amerika'da çırak ve gece mekteplerine çok ehemmiyet verilmektedir. İrfan itibarıyla ahalişi geri olan memleketler, medeniyet hayatına atılmak için buna daha çok ehemmiyet ve kıymet vermek mecburiyetindedir. Rusya son inkılâbından sonra bu mesele ile oldu ve oluyor. Halkı okutmak meselesini varlık ve mevcudiyetleri nokta-i nazarından hayati ve esasi bir mesele telakki etmiştir. Hatta resmi bütçesine bu husus için azami para koymuştur. Bu da çok zaruri ve çok tabiidir. Bütün cemiyet-i hayriyeler ve bahusus maarif cemiyetleri, muallim birlikleri tamamen bunun ile iştigale koyulmuştur. Biz de, bunun ehemmiyeti Meşrutiyet'ten sonra anlaşılmıştır.³³⁹

Yukarıda bahsedildiği gibi II. Meşrutiyetle birlikte halkı okutma duygu ve hareketleri baş göstermiştir. Bazen örgün eğitim yapan mekteplerle birlikte bazen de gece dersleri tarzında halk tenvir ve irşada çalışılmıştır. Fakat Halk Dershaneleri'nin bu mesaisi muntazam bir teşkilata ve esaslı bir disipline sahip olunmadığı için arzu edilen neticeler

³³⁹ Muallimler Birliği, Temmuz 1925, S.1, s. 22.

istenildiği şekilde elde edilememiş, bazı yerlerde devam etmiş, bazı mahallelerde sönmüştür.³⁴⁰ II. Meşrutiyet'le birlikte başlayan eğitim hareketi ilerleyen yıllarda vuku bulacak olan Balkan Harpleri ve özellikle Harb-i Umumi de denen I. Dünya Savaşı neticesinde bu kültür hareketi akamete uğramış ve harbin gölgesinde kalmıştır.

Harb-i Umumi(I. Dünya Savaşı) her şey gibi bu fikri de alt üst etmiştir. Herkes vatan mücadelesine koşarken geride kalanlar da maişetlerini kazanmak için çalışmışlardır. Devam eden harp seneleri zarfında ordu bu vazifeyi kısmen ifa etmek için teşebbüslerde bulunmuştur. Hem cephede mücadele edenlerin çocuklarının sokak ortasında aç ve sefil kalmamalarını temin etmek için hem de askeri imalathanelere işçi bulmak maksadıyla birçok yerlerde çırak mektepleri açılmıştır. Halk Dershaneleri I. Dünya Savaşı'nda ordunun lojistik hizmetlerini sağlamak amacıyla imalathanelere eleman sağlamak için binlerce çocuk çırak mekteplerinde daha çok teknik ağırlıklı bir eğitim görmüşlerdir. Bu devrede zaruret içinde oluşturulan çırak mektepleri müfit neticeler verse de sağlam bir alt yapıya ve kuvvetli bir teşkilata sahip olmadığı için uzun soluklu olamamış ve I. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım her alanda olduğu gibi halk ve çırak mekteplerinin de sonunu hazırlamıştır.³⁴¹

Nihayet Anadolu'da Milli Türk Hükümeti'nin teşekkülü üzerine birçok maarif idareleri bu hususta faaliyete girişmişlerdir.³⁴² İstiklal Harbi'nden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin halkın teknik ve kültürel seviyesini yükseltmek amacıyla halkı eğitime politikası ve Cumhuriyetle birlikte vücuda getirilen inkılâpların halka anlatılması ve yerleştirilmesi gayesiyle “Halk Dershaneleri ve Çırak Mektepleri” tekrar açılmıştır.³⁴³

Özellikle 1928 yılında Latin Alfabesi'ne geçilmesi ile birlikte başlayan okuma yazma seferberliğinde yaş ve cinsiyet gözetilmeden halkın okutulmasına ve eğitilmesine çalışılmıştır. Bu amaçla Türk Ocağı ve Türkiye Muallimler Birliği tarafından iki ayrı kurs açılmıştır. Hiç okuma yazma bilmeyenler ile eski harfleri bilenler ayrı olarak gruplandırılacak ve katılmak isteyen herkes kurslara kayıt yaptırabilecektir.³⁴⁴ Kurslar

³⁴⁰ Muallimler Birliği, Temmuz 1925, S.1, s. 22.

³⁴¹ Muallimler Birliği, Temmuz 1925, S.1, s. 22.

³⁴² Muallimler Birliği, Temmuz 1925, S.1, s. 22.

³⁴³ Son Haber, 24 Kasım 1928.

³⁴⁴ Son Haber, 27 Ağustos 1928.

herkese açık olmasına rağmen kayıt yaptıranların çoğunluğunu küçük sanayi işleriyle meşgul olan gençler oluşturmuyordu.³⁴⁵

Birlikler, Halk Dershaneleri açarak memlekette maarifin geliştirilmesine çalışacak, irşat teşkilatınca arzu olunan milli ve medeni fikirleri neşredecektir. Teşkil edilen Halk Dershaneleri'nin tesis ve idare tarzı merkezi umumi tarafından bir talimatname ile tespit olunacaktır.³⁴⁶

15 Temmuz 1926 Perşembe günü Ankara'da Cumhuriyet Halk Fırkası genel merkezinde gerçekleşen toplantısında³⁴⁷ Maarif Vekili ve Birlik Reisi Mustafa Necati Bey, Türkiye Muallimler Birliği'nin Halk Dershaneleri'nde ifa ettikleri vazife ve muallimlerin gayretleri şu şekilde izah edilmiş ve muallimlere başarı dileklerini dile getirmiştir:

...Bugüne kadar geçen safha-ı tarihimizde muallimlerimiz yapmış olduğu teşkilat hakikaten çok büyük eserler yaratmıştır. Ben Muallimler Birliği'nin ilk teşkilinden bu güne kadar içinde yaşamış bir arkadaşınız sıfatıyla arz ederim ki doğduğu günden bugüne kadar teşkilatımızın millet içinde bıraktığı eserler vardır. Geçen sene, bu sene Halk Dershaneleri'nde okuyan talebenin adedi elli binden fazladır. Yani millet içinde bulunan okuyup yazmaktan mahrum elli bin vatandaş Muallimler Birliği'nin sayesinde okumuştur. Bu itibarla Muallimler Birlikleri milleti okutmakla ve millete telkin yapmakla ve bu sayede kazandıkları zaferlerle Cumhuriyetimizin temellerini hakiki bir surette kurmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda Muallimler Birlikleri muhtelif şekillerde yapmış oldukları irşatkar seyahatlerle memleket dâhilinde Cumhuriyet prensiplerimizi telkine muvafık olmuşlardır. Bu sene aldığımız raporlara nazaran her kazadaki Muallimler Birliği her yerde seyahatler, irşatkar tenezzühler(gezintiler)yaparak memleket dâhilinde yeni prensiplerin canlı ve hakiki bir surette aşılmasına hakiki birer amil olmuştur. Denebilir ki muallimlerimiz Cumhuriyet prensiplerimizin hakiki fedakârlarıdır. Türkiye Hükümet-i Cumhuriyet muallimlerine kemal-i cesaret ve kemal-i itminanla istinat edebilir. Çünkü Türk muallimleri yegâne Cumhuriyetin ve onun feyzinin adamlarıdır. Geçirdiğimiz beş senelik safha-i tarih arasında gizli münebbihlerin (Uyarıcı, uyandırıcı), çetelerin tesiriyle bazı irticai tezahürat olmuştur. Muallimlerimiz can ve başla bu tezahürlere karşı koymuşlar ve onlar için memlekette yer olmadığını ispat etmişlerdir.³⁴⁸

Türkiye Muallimler Birliği Halk Dershaneleri Talimatnamesi'ne göre, halk dershanelerini açmaya Türkiye Muallimler Birliği vazifelendirilmiş ve Halk Dershaneleri'nin en mühim gayesinin halkı okutmak ve halkın eğitim seviyesini yükseltmek olduğu vurgulanmıştır.³⁴⁹Hükümet nezdinde de destek gören cemiyet 39 vilayette 105 mahallede Halk Mektepleri ve Gece Dersleri açmıştır. İlk hamlede bu

³⁴⁵Sadık Sarısaman, "Taşrada Harf İnkılâbının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)" **Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Doğumunun 125. Yılında Atatürk Özel Sayısı**, 8 (3) Ankara 2006 s. 93-135.

³⁴⁶ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 89.

³⁴⁷ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 609.

³⁴⁸ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1926, S.14, s. 611

³⁴⁹ **Muallimler Birliği**, Eylül 1925, S.3, s. 134-135.

mekteplere 7-8 bin talebe kaydolunduğu birlik neşriyatı vasıtası ile aktarılmaktadır. Mektepler ve dersaneler her türlü yokluğa, her türlü vesaitsizliğe rağmen faydalı ve verimli neticeler vermiştir.³⁵⁰ Akşam gazetesinin 29 Mayıs 1926 tarihli sayısında yer alan başlığa göre memleketin muhtelif yerlerinde açılan Halk Dersaneleri'ne tahsil çağını geçirmiş ve ne sebeple olursa olsun okuma yazma öğrenememiş 20 binden fazla Türk'ün devam ettiği belirtilmiştir.³⁵¹ Aşağıdaki tabloda Muallimler Birliği dergisinde yer alan bazı Halk Dersaneleri'nin bulunduğu il, dersane sayısı ve talebe mevcutları bulunmaktadır.³⁵²

Tablo 2: Halk Dersaneleri ile ilgili bazı veriler

Birlik merkezleri	Dersane adedi	Talebe mevcudu
Artvin	1	90
Antalya	3	103
Ayaş	1	98
Ermenek	1	100
Isparta	3	60
Urfa	3	158
Akşehir	2	100
Simav	1	80
Trabzon	4	180
Konya	5	169
Kütahya	1	85
Mecitözü	1	34

Kaynak: Muallimler Birliği, Kânunuevvel 1925, S.6, s. 287.

Halk Dersaneleri'ne müracaat eden halk, seviyelerine göre sınıflara yerleştirilir ve dersanelere devam edenler özel bir deftere kaydolunurlar. Dershaneye kayıtlı olanların her birine birer numara ve ayrıca bir milliyet kâğıdı verilir. Dershaneye kayıtlı olanlar derslere devam etmeye mecburdurlar. Her muallim derse girince yoklama yapar, devam etmeyenlerin geçerli bir mazeretleri yoksa dershaneden kayıtları silinir. Dershaneye devam eden herkes kendisine tahsis olunan yerde oturmaya mecburdur ve özellikle ders

³⁵⁰ Muallimler Birliği, S. 1, Temmuz 1925, s. 22.

³⁵¹ Akşam, 29 Mayıs 1926, s.3.

³⁵² Muallimler Birliği, Kânunuevvel 1925, S.6, s. 287.

esnasında yer değiştirmek yasaktır. Dershanelerde sigara içilmez ve konuşulmaz. Dershane idaresince derse devam edenlerden birisi dershanenin düzenini sağlamakla görevlendirilir. İtaatsizlik edenler ve derslerine çalışmayanların kayıtları silinir. Dershanelere kaydedilmemiş kimselerin derslere girmeleri katiyen yasaktır.³⁵³

Türkiye Muallimler Birliği, Halk Mektepleri tesis etmek amacıyla vekâletten maddi yardım talebinde bulunmuş ve birliğin bu talebi imkânlar ölçüsünde karşılanmıştır. Vekâletin yanında muhasebe-i hususiye bütçelerinden de Halk Dershaneleri'ne yardımda bulunulmuştur.³⁵⁴Dâhiliye vekâletinin Türkiye Muallimler Birlikleri Halk Dershaneleri hakkında vilayetlere gönderdiği bir tamiminde Türkiye Muallimler Birliği Halk Dershaneleri'nin faaliyetlerini takdir ettiğini beyan etmiş ve Birlik tarafından açılacak Halk Dershaneleri'ne yardımda bulunulacağı şu şekilde beyan etmiştir:

Muallimler Birliği'nin ekseri mahallerde Halk Dershaneleri açmak suretiyle memleketin hayatı irfanına ifa ettikleri hizmet pek büyüktür. Bunun teşmil ve teşvik etmek memleketin menafi-i aliyesi icabındandır. Bazı mahallerdeki muallimler birliklerinin dershane ve dershane levazımı tedarik ve temin emrinde düçar-ı müşkülatta oldukları haber alınmıştır. Saat mesai haricinde ve fahri bir surette okutmayı deruhte edenler mesaisini teshil etmek her taraftan vazife addolunmak icap eder. Binaen aleyh karîben tanzim olunacak seneyi atiyenin idare-i hususiye bütçelerinde "Muallimler Birliği tarafından açılacak Halk Dershaneleri'ne muavenet" namıyla emsali müessesata muavenet fasılından yeninden küşat edilecek bir maddeye her mahallin icabına göre bin liradan laakal [daha az] olmamak üzere tahsisat vazî suretiyle bu sa'y-ı mebruk (kutsanmış çalışma) teşvik ve teyidi ve neticeden malumat itası tamamen tavsiye olunur...³⁵⁵

Dâhiliye vekâletinin bu çağrısı karşılık bulmuş ve Türkiye Muallimler Birliği Halk Dershaneleri'ne birçok vilayetlerin muhasebe-i hususiyetlerinden (özel bütçelerden) önemli miktarda yardımda bulunulmuştur. 1927 senesi bütçelerinden vilayetlerce Türkiye Muallimler Birliği Halk Dershaneleri'ne ayrılan yardım miktarları Muallimler Birliği dergisinde neşredilmiştir. Bu vilayetlerin yardım miktarları şu şekildedir: "...Bursa 2000, Trabzon1000, Bozok1000, Giresun900, Antalya1500, Urfa2040, Kangırı (Çankırı)1000, Edirne 1000, Mardin2100, Maraş1000, Diyarbakır1500..."³⁵⁶

Bu bilgilerden sonra Muallimler Birliği dergisinde neşredilen Türkiye Muallimler Birliği Halk Dershaneleri Talimatnamesi'nin önemli maddelerini şu şekilde özetleyebiliriz: Gayelerinden en mühimi halkı okutmak olan Türkiye Muallimler Birliği

³⁵³ Muallimler Birliği, Eylül 1341, S.3, s.135.

³⁵⁴ Muallimler Birliği, Temmuz 1925, S.1, s. 23.

³⁵⁵ Muallimler Birliği, Eylül 1926, S.15, s. 680.

³⁵⁶ Muallimler Birliği, Teşrinisani 1926, S.17, s.775.

müsait yerlerde Halk Dershaneleri (yardım mektepleri) açacaktır. Yardım mektepleri, her devresi altı ay olmak üzere senede iki kısma ayrılacak, birinci devre Eylül ayından Şubat gagesine, ikinci devrede Mart'tan Ağustos gagesine kadar devam edecektir. Her devrenin sonunda bir imtihan yapılarak muvaffak olanlara merkez heyetince kabul edilen bir sertifika verilecektir. Hiç okuma bilmeyenler için haftada altı ders elifba, iki ders hesap başlangıcıyla birinci devreyi geçenlerle o seviyede bulunanlara Türkçe, hesap, milli tarih ve coğrafya ve serbest dersler verilecektir.³⁵⁷ Dershanelerde her ders bir saat olacak ve her dersin arasında on beş dakika ara verilecektir. Haftalık ders programı derslane müdür ve muallimleri tarafından düzenlenecek ve bir sureti de merkez heyetine gönderilecektir. Okutulacak kitaplar da merkez heyeti tarafından kabul edilecek ve duyurulacaktır.³⁵⁸

Her Halk Dershanesi'nin bir müdürü vardır. Müdürler birlik idare heyetleri tarafından Türkiye Muallimler Birliği azası arasından seçilir ve görevlendirilir. Halk Dershaneleri'nde görev yapan muallimlere ayda on beş lira, müdürlere ise yirmi lira ücret verilir. Muvaffakiyetleri görülen müdür ve muallimlere her devre sonunda 50 liradan 75 liraya kadar nakdi mükâfat verilebilir. Derslane müdürleri, her aybaşında birlik idare heyetlerine derslane mevcudunu, tedrisatın cereyanını, hulasa bilumum vukuatı gösteren birer rapor vereceklerdir. Her birlik merkezi, merkez heyetine her iki ayda bir kendi muhitlerine ait umumî rapor göndermekle yükümlüdür. Dershanelerin teftişi merkez heyetlerince yapılır. İcap eden yerlerde ayrıca teftiş için müfettişler tayin olunur. Tayin edilen müfettişler neticeyi raporla idari heyetlerine bildirirler. Birlik heyetleri de bu raporları kayıt ve tespit etmek için özel defterler tutar.³⁵⁹

Birlik gerçekleştirdiği müspet faaliyetleri saydıktan sonra birlik merkezlerinin milli arzular dâhilinde daha faal olmaları için birer binaya ihtiyaçları olduğu dile getirilmiştir. Türk Ocak'ları³⁶⁰ hakkında kabul edilen şartlar doğrultusunda³⁶¹ Türkiye Muallimler Birliği'ne de bu kolaylıkların sağlanması talep edilmiştir.³⁶² Urfa mebusu Refet ve

³⁵⁷ Serbest dersler perşembe günleri akşamı verilecek ve medeni ve iktisadi bilgilerden ibaret olacaktır.

³⁵⁸ **Muallimler Birliği**, Eylül 1341, S.3, s.134.

³⁵⁹ **Muallimler Birliği**, Eylül 1341, S.3, s.134-135.

³⁶⁰ Daha fazla bilgi için bakınız: Füsun Üstel, **İmparatorluktan Ulus- Devlete Türk Milliyetçiliği Türk Ocakları 1912-1931**, İstanbul: İletişim Yay., 1997.

³⁶¹ Muallimler Birliği'nin yer talep ederken Türk Ocağı'nda olduğu gibi Muallimler Birliği'ne de benzer şartlar sağlansın demesi bir tesadüf değildir. Zira Muallim Birlikleri buldukları yerlerde özellikle Türk Ocağı gibi içtimai gayeler takip eden cemiyetler ve teşkilatlarla sıkı münasebetler tesis etmiş ve onların faaliyet ve yardımında istifade etmişlerdir.

³⁶² **BCA,030/10/140/3/3**, Eylül 1925.

Afyonkarahisar mebusu İzzet Ulvi Bey tarafından verilen tezkerede Ankara'daki Zincirli Cami medresesinin Türkiye Muallimler Birliği umumi merkezine verilmesi talep edilmiştir. Tezkere Büyük Millet Meclisi'ne havale olunmuş ve neticede bu istek çok isabetli ve uygun görülmüştür.³⁶³

Burada biz daha çok merkez birlik ağırlıklı olarak konuyu vermeye çalışıyoruz; fakat bir örnek olması açısından verilecek olursa Muallimler Birliği 1925 tarihli umumi kongresinde Çorum birliği de emvali metrukeden veya milli emlaktan bina isteğini kongreye bir takrir vermek suretiyle talep etmiştir. Fakat Türkiye Muallimler Birliği genel merkezinin istediği talep direk hükümet nezdindedir.³⁶⁴

3.2.Türkiye Muallimler Birliği'nin Tayyare Cemiyeti'ne Yardımları

Türkiye muallimleri tarafından Tayyare Cemiyeti'ne bir tayyare satın almak için bazı birlik merkezleri tarafından umumi merkeze vaki olan müracaatlar önemle incelenmiş ve bu hususta bir talimatname tanzim edilerek merkezlere gönderilmiştir.³⁶⁵ Umumi merkez heyeti tarafından merkezlere gönderilen tamim ve talimatnameleri şu şekildedir:

Tamim:“Türkiye muallimleri namına bir tayyare alınarak Tayyare Cemiyeti'ne ihdası bazı birlik merkezlerimiz tarafından teklif olunmaktadır.” denilerek bu teklifleri umumi merkez heyetince nazarı dikkate aldığı belirtilmiştir. Talimatnamenin içeriği uygun görüldüğü takdirde hemen faaliyete geçilmesi istenmiştir. Fayda temin edileceğine kâni bulunan yerler, usulüne uygun olarak bu husus için müsamere, konser vesaire tertip edebilir denilmiştir.³⁶⁶

Talimatname: Birlik Türkiye muallimleri namına tayyare satın alacak ve Tayyare Cemiyeti'ne tahsis edecektir. Bu maksat gerek birlik merkezlerinde ve gerek birliğe yeni katılmış yerlerdeki muallimlerden defaten vaki olacak yardım veya aylık taahhüdtan tahsilât miktarı Ziraat Bankası'na tevdi edilerek doğrudan doğruya Tayyare Cemiyeti umumi merkezine gönderilecek ve bu suretle gönderilen paralar Ankara'da Türkiye Muallimler Birliği umumi merkezine bildirilecektir. Umumi merkez bu suretle alacağı

³⁶³ BCA, 030/10/192/314/3, 9 Mayıs 13.

³⁶⁴ Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları, İstanbul: Yeni Matbaası, 1341,s.101.

³⁶⁵ BCA, 030/10/140/3/3, Mayıs 1925. :Muallimler Birliği, , Temmuz 1341, S.1, s. 47.

³⁶⁶ Muallimler Birliği, Temmuz 1341, S.1, s. 47-48.

malumatı her üç ay nihayetinde bütün birlik merkezlerine ve bil umumi muallimlere bildirilecektir. Tayyare Cemiyeti'ne bağışta bulunan birlik merkezinin ve muallimlerin isimleri Muallimler Mecmuası'nda geçtiği şekliyle ayrıca verilecektir.³⁶⁷

Bu girişimin acilen husulü için her birlik merkezinde birer ve birlik merkezi henüz teşkil etmemiş yerlerde en büyük maarif memuru başkanlığında müteşebbis ve faal bir heyet toplanacaktır. Bu husus için teşkil edecek heyet azası mahallince görülecek lüzuma binaen üçten yediye kadar olabilecektir. Talimatnamenin tatbik edilmesinden Türkiye Muallimler Birliği umumi merkez heyeti sorumlu olacaktır.³⁶⁸

Türkiye muallimleri adına bir tayyare satın alınmak üzere umumi merkez tarafından tanzim edilen ve umum birliklere ve muallimlere gönderilen Tayyare Nizamnamesi muallimler tarafından büyük bir memnuniyet ve samimiyetle karşılanmıştır. Tayyare satın almak için gerek senelik ve gerekse de aylık olarak muallimler tarafından taahüdata bulunmuş olduğu Muallimler Birliği dergisinde neşredilmektedir.³⁶⁹Türkiye Muallimler Birliği tarafından Tayyare Cemiyeti için bağışta bulunan birlikler Muallimler Birliği dergisinde şu neşredilmiştir:³⁷⁰

³⁶⁷ **BCA**, 030/10/140/3/3, Mayıs 1925. :**Muallimler Birliği**, Temmuz 1341, S.1, s. 47-48.

³⁶⁸ **BCA**, 030/10/140/3/3, Mayıs 1925. :**Muallimler Birliği**, Temmuz 1341, S.1, s. 47-48.

³⁶⁹ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1341, S.2, s. 88.

³⁷⁰ **Muallimler Birliği**, Eylül 1341, S.3, s.142-144.

Tablo 3: Tayyare Cemiyeti İçin Bağışta Bulunan Birlikler

Birlik	Taahhüt Miktarı
İnegöl Birliği	100 lira taahhüt etmiştir
Kırşehir Birliği	100 lira taahhüt etmiştir
Urfa Birliği	Cemiyet azaları bir maşlarının yüzde yirmisini taahhüt etmişlerdir.
Silifke Birliği	Haziran ayı taahhüdatları olan bin kuruş Ziraat Bankası vasıtasıyla Tayyare Cemiyeti merkezi umumisine gönderilmiştir.
Trabzon Birliği:	Trabzon muallimleri tarafından şimdiye kadar tayyare ianesi olarak verilen 9520 kuruştur. Senelik teberruat yekünü 80000 kuruşa baliğ olacağı anlaşılmıştır. İkinci defa olarak 6645 kuruş gönderilmiştir.
Çini Birliği	Muallimleri her ay maaşlarından yüzde birini vermek suretiyle taahhüdatta bulunmuşlar ve ilk taksiti olan 969 kuruşu Ziraat Bankası vasıtasıyla Tayyare Cemiyeti umumi merkezine göndermişlerdir.
Çankırı Birliği	Maaşlarının yüzde beşini teberru eylemişlerdir. Yapılacak teberruat 300 lirayı bulmaktadır.
Simav Birliği	Simav muallimleri ikişer lira taahhüdatta bulunmuşlardır.
Ödemiş Birliği	Bir senede tasfiye edilmek üzere 22302 kuruş taahhüdât etmişlerdir. Mayıs ve haziran taahhüdatyekünü olan 3715 kuruş, 25 para mahalli Tayyare Cemiyeti şubesine teslim edilmiştir.
İskilip Birliği	İskilip muallimleri teşebbüsüyle cem edilen 50 lira 45 kuruş Tayyare Cemiyeti umumi merkezine gönderilmiştir.
Kocaeli Birliği	Kocaeli muallimleri maaşı asli ve tahsisatı fevkaladelerinin yüzde ikisini Tayyare İanesi olarak teberru etmişlerdir.
Tokat Birliği	Tokat muallimleri maaşlarının yüzde birini Tayyare Cemiyeti'ne terk etmiştir. İlk taksit olan 80 lirayı Tayyare Cemiyeti umumi merkezine göndermiştir.
Edremit Birliği	Edremit muallimleri maaşı aslilerinin nisfini 8 ayda vermek üzere taahhüt etmişlerdir. Ayrıca Tayyare Cemiyeti menfaatine müsamereler vereceklerdir.
Elmalı Birliği	Elmalı muallimleri 2 ayda vermek üzere maaşlarının yüzde onunu tayyare ianesi olarak teberru etmişlerdir.
Merzifon Birliği	Merzifon muallimleri tayyare taahhüdatlarının ilk kısmı olan 5015 kuruşu Tayyare Cemiyeti'ne göndermişlerdir.
İnegöl Birliği	İnegöl muallimleri Tayyare İanesi için her ay maaşlarının yüzde birini teberru ettikleri gibi Abdulhalim Hikmet, İbrahim Hakkı, Cevat Beyler'den mürekkep komisyonda teşkil ederek bu hususta faaliyette bulunacaklardır.
Burdur Birliği	Burdur muallimleri Tayyare İanesi için maaşlarının yüzde birini vermeyi taahhüt etmişlerdir. Bir senelik teberruat yekünü bu suretle 500 lira kadar bir yeküne baliğ olacaktır.
Bahkesir Birliği	Bil umum muallimin maaşı aslilerinin nisfini 8 ayda tediye etmek üzere taahhüt etmişlerdir.
Manisa Birliği	Manisa muallimleri maaşlarının yüzde ikisini Tayyare Cemiyeti'ne teberrua karar vermişlerdir. Mevcut muallim miktarına nazaran bir senelik teberruat yekünü 5000 liraya baliğ olacağı anlaşılmıştır.
Ermenek Birliği	Maaşı aslilerinin yüzde ikisini teberru etmişlerdir.
Niğde Birliği	Niğde muallimleri haziran, ağustos, Teşrinievvel maaşlarından tasfiye edilmek üzere 200 lira 50 kuruş taahhüt etmişlerdir. Mülhakat muallimleri ile beraber teberruat yekününün 500 liraya baliğ olacağı anlaşılmıştır. Birinci taksit olan 61 lira Ziraat Bankası vasıtasıyla Tayyare Cemiyeti'ne gönderilmiştir.
Çal Birliği	Çal muallimleri 11600 kuruş teberru taahhüdâtında bulunmuştur. Taahhüdâtın ilk taksidi olan 1325 kuruş Tayyare Cemiyeti umumi merkezine gönderilmiştir.
Antalya Birliği	Antalya muallimleri ilk kısım olarak cem ettikleri 126 lira 68 kuruşu Tayyare Cemiyeti merkezi umumisine göndermiştir.

Kaynak: Muallimler Birliği, Eylül 1341, S.3, s.142-144.

3.3. Türkiye Muallimler Birliği Tasarruf Sandıkları

Asrın gerekliliği ve cihan siyasetine yön veren en önemli unsurların başında servet gelmektedir. Devlet sermayesizlik yüzünden binlerce lirasını Avrupa sermayedarlarına ve yabancı şirketlere kaptırmaktadır. Bu ortam içerisinde milli ve güçlü bir ekonomi kurmak hem devlet hem de millet için bir zarurettir. Her ferдин hiç olmazsa maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bir servete sahip olması veya bunun için çalışması hem kendisi için hem de vatani için bir gerekliliktir. Burada asıl önemli olan servetin kazanılması kadar servetin tasarruf ve iktisadıdır da. Bu amaçla Türkiye Muallimler Birliği bu fikri yerleştirmek için Türkiye Muallimler Birliği'ne bağlı olarak oluşturulan Türkiye Muallimler Birliği İktisat Sandıkları'nı teşkil etmiştir.³⁷¹

Muallimler Mecmuası'nın Haziran 1924 tarihli 22'nci sayısında Türkiye Muallimler Birliği'ne bağlı olarak oluşturulan iktisat sandığının ne zaman kurulduğu, üye sayısı ve iktisadi yapısı ile ilgili şu bilgi bulunmaktadır:

Muallimler Cemiyeti on dört ay evvel “ bir iktisat sandığının” temellerini kurmuştur. ... Şimdilik azanın miktarı: 103, sandığın icra ettiği muamele için ortada dönen paranın yekünü: 330,172 kuruş 15 para. Safi temettü: 92, 34 kuruş. Sermayesi: 225, 74 kuruş...³⁷²

Sandık Nizamnamesi'ne göre Türkiye Muallimler Birliği'ne dâhil her birlik “Türkiye Muallimler Birliği Tasarruf ve Yardım Sandıkları” namıyla beş sene müddetle bir Tasarruf Sandığı tesis eder denilmiştir. Sandığa, birliğe mensup her aza dâhil olmak mecburiyetindedir. Sandığa üye olabilmek için Türkiye Muallimler Birliği azası olmak da şarttır. Sandığa kaydolurken bir kereye mahsus olmak üzere yüz kuruş (100) ve her maaş alındığında bir hisse bedeli olarak yirmi beş (25) kuruş vermek mecburidir.³⁷³

Sandıkta toplanan gelirlerin her ay yüzde 10'u ihtiyat akçesi namıyla saklanır ve kalan miktar azanın ihtiyaçları doğrultusunda talep edecekleri borçlanma için ayrılır. İstikraz akdetmek, erzak ve eşya almak isteyen hissedarların ayın son gününe kadar sandığa müracaat etmesi ve ismini kaydettirmesi şarttır. İstikraz talebinin dışında ihtiyat akçesi denen ve takdiri idare heyetine ait olmak üzere hissedarların ve hissedarların birinci

³⁷¹ **Muallimler Mecmuası**, Nisan 1924, S.20, s.555.

³⁷² **Muallimler Mecmuası**, Haziran 1924, S.22, s.45.

³⁷³ “Tasarruf Sandıklarına mensup hissedarlar taahhüt ettikleri hisse miktarını istedikleri kadar artırabilirlerse de seneyi maliye gayesinden önce azaltamazlar.” **Muallimler Birliği**, Eylül 1925, S.3, s. 135-136.

derecede akrabalarının hastalığı, ameliyatı, birinci derecede akrabasının vefatı gibi fevkalade durumlarda gerçekleşecek ani istikraz talepleri içindir. İstikraz, azada kalacak süreye göre masrafları ve faizi hesaplanır. İstikraz faizi 1,25'dir. Vefat eden, yer değişikliği veya yükselme nedeniyle sandıktan çıkmak zorunda kalan azaların borçları varsa tahsil edilir. Eğer azaların alacakları da varsa alacaklarını tahsil edebilirler. Hisse bedelini veya borçlarını vermeyenler hakkında muamele başlatılır. Azaların borçları gerektiği durumda kefillerinden tahsil olunur.³⁷⁴

Sandığın genel işleri beş kişiden oluşan bir idare heyeti tarafından yürütülür. Umumi heyetin gerçekleştirdiği seçim ile idare azası seçilir. İdare azası da kendi arasında bir reis, bir muhasebeci ve bir de veznedar seçer. Umumi heyet, heyeti idare seçiminde ikide namzet seçer, herhangi bir sebeple boşalan adayların yerleri bu yedek azalarla doldurulur. İdare heyeti azasından üçünün istifası halinde heyet-i umumiye içtimaa davet olunur. Heyet-i umumiye için nisap içtimai hissedarların adedinin üçte biridir.³⁷⁵

3.4. Türkiye Muallimler Birliği İrşat Faaliyetleri ve İrşat Programı

Türkiye Muallimler Birliği umumi merkez irşat heyeti bütün memleketi kapsayan bir irşat teşkilatı vücuda getirmiştir. Merkezde, umumi merkeze bağlı dokuz kişilik bir irşat heyeti vardır. Umumi merkez azası da bu heyete dâhil olabilir. Her birlik merkezinde azadan ve münevverlerde beş veya yedi kişilik bir irşat heyeti teşkil olunur.³⁷⁶

İrşat teşkilatı kütüphaneler, Halk Dershaneleri, müsamereler, konferanslar, sinemalar ve neşriyatlar vasıtalarıyla faaliyetlerini yürütürler. Birlikler buldukları şehir dâhilinde birer kütüphane tesis eder ve mümkün olursa mücavir mahallerin istifadesini temin için kitaplardan munasip miktarda seyyar kılmaya gayret ederler. Birlikler kütüphanelerine ekleyecekleri kitapların isimlerini, müelliflerini ve kitapların mevzularını umumi merkeze bildirmekle yükümlüdür Halk kütüphanelerinin tesisi için bütün münevverler mülkiye memurları ve askeriyenin yardımı temin edilmeye çalışılacaktır.

³⁷⁴ Ay ortasında yapılan müracaatlarda ise vaktinde müracaat eden azaların ihtiyaçları temin edildikten sonra para arttığı takdirde bu başvurularda karşılanmaya çalışılır. **Muallimler Birliği**, Eylül 1341, S.3, s. 136-137.

³⁷⁵ **Muallimler Birliği**, Eylül 1341, S.3, s. 137-138.

³⁷⁶ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 88.

Birlik umumi merkezide mümkün mertebe halk kütüphaneleri tesis etmek için yardımda bulunacaktır.³⁷⁷

Birlikler kütüphane menfaatine senede iki veya daha fazla müsamere tertip edecekler ve bu faaliyetlerden gelen hâsılatla merkez irşat heyetinin seçeceği kitaplar ve mecmualar tedarik edeceklerdir. Kütüphaneler tesis etmelerinin yanında sinemalar vasıtasıyla da halkın fikri terbiyesini ve seviyesini yükseltmek amacıyla bu amaca hizmet eden filmlerin gösterilmesine çalışılacaktır. İrşat noktasında faydalı filimler elde etmek maksadıyla sinema sahipleriyle görüşülecek ve uygun filmler temin etmeye çalışılacaktır.³⁷⁸

Birlikler mıntıklarında bulunan askerlerin zabitan heyetiyle istişare ederek askerleri okutup yazmaya ve konferanslarla tenvir ve irşatlarına çalışır. Bunun yanında birliğe dâhil kadın ve erkek bütün muallimler temasta buldukları aileler nezdinde irşatta bulunarak aile teşkilindeki menfi faaliyetleri ortadan kaldırmaya ve nesli terbiye ve neslin ıslahına hizmet ederek yeni fikirleri telkine çalışır. Heyet köyleride dolaşarak Cumhuriyet prensiplerini anlatır³⁷⁹

Tatil esnasında muallimlerin köyleri dolaşarak irşat vazifesini ifa etmeleri lüzumu umumi merkezden birliklere şu tamim ile bildirilmiştir:

Büyük ve necip milletimiz cihanı hayretler içinde bırakan İstiklal mücahedesinden sonra genç ve Mübcecel Cumhuriyet'imizi tesis etti. Mazinin mirası olan her safhadaki noksanları ikmal için aziz yurdumuzun kıymetli evlatlarından mürekkep bulunan her zümre kendi meslek ve ihtisası dâhilinde misli görülmeyen bir aşk ve hararetle çalışmalıdır. Bu asrın terakkilerini memleketimizde görmek için yapılacak işlerin çokluğu derecesinde vaktimizin de kıymetli olduğuna kâniyiz. Bütün terakki ve yükselme yolları irfanla nurlanır. Bu nuru saçacaklar ise Cumhuriyet'in genç, azimli, yeni fikirli muallimleridir ki bu güzide fertlerden birliklerimiz teşkil etmiştir. Merkezi umumimiz mekteplerin tatil olmaya yaklaşması dolayısıyla muallimlerin serbest kalacağı bu sıralarda bilumum birliklere bazı düşüncelerini arz etmek ister.³⁸⁰

Buna göre, şehir ve kasaba merkezlerindeki muallimler müştereken asgari dört köyü ziyaret edecek; gerek toplu olarak gittikleri bu köylerde gerek münferiden ve bir

³⁷⁷ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 88–89.

³⁷⁸ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 89.

³⁷⁹ Birlikler, köylerde gelecek vaat eden çocukları seçerek bunları gelecekte köy hocası olarak hazırlamaya çalışır ve böylelerinin en yakın Gece Mektepleri'nde tahsilini temin etmek için ailelerinin muvafakatini ishal ederek [kolaylaştırarak] isimlerini umumi merkeze bildiriler. **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 88-89.

³⁸⁰ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 90.

sebepten dolayı gidecekleri diğer köylerde milli adet, ananeler, önemli eserler, dille ilgili dikkat çekici şeyler tespit edecek ve rapor halinde merkezi umumiye bildireceklerdir. Bu sayede hem köylü bilgilendirilirken hem de köyler gözlenerek kültür birikimi saptanmış olacaktır. Köylerde sıtma, frengi ve sair bu gibi hastalıkların Türk ırkı üzerinde yaptığı tahribat köylüye anlayacakları bir şekilde izah olunarak, sıtmanın okunmuş pamuk ipliği bağlanması ve üfürükle, frenginin tütsü denilen garip ve cahilce tedavi ile diğer hastalıklarında buna benzer şeylerle, muskalarla geçmeyeceği ve hekim ilaçlarına ehemmiyet vermeleri gerektiği anlatılacaktır.³⁸¹

Ülke topraklarının geniş olmasına karşın, nüfusun azlığı ve nüfusun çoğaltılması için gayret etmenin ehemmiyeti, çocuk bakımı ve çocukların hastalıklardan korunması için halk bilgilendirilecektir. Memleketin inkişafının ziraattan başlayacağı ve ilmi esaslara dayalı olarak yapıldığı takdirde müfit neticeler vereceği belirtilerek köylüye bu usullerin öğretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine gidilen beldelerde ordunun önemi belirtilerek askerliğin en mukaddes bir milli vazife olduğu, icabında davet vuku bulursa süratle çağrıya icap edilmesinin faide ve elzemiyeti vurgulanacaktır.³⁸²

İrşat heyetlerinin en önde gelen faaliyetlerinden bir diğeri de gerçekleştirilen inkılâpların, Cumhuriyet prensiplerinin halka anlatılması ve halkın ikna edilmesidir. Bu amaç sadece irşat heyetlerinin görevi değil aynı zamanda Türkiye Muallimler Birliği'nin en önde gelen amaçlarından birisidir. Bu faaliyetler esnasında dikkat çekecek derecede bariz zekâyâ sahip olan köylü talebeye tesadüf edildiği takdirde bunların tespit edilip parasız olarak şehirdeki mekteplerde okutulması için umumi merkeze bildirilecektir. Kaza merkezlerindeki heyetler köy muallimlerinin bir kısmını alarak vilayet merkezine seyahat edecek, genel ve özel müesseseleri, mektepleri, tarihi kıymeti olan milli binaları ziyaret edecektir. Köy ve kasaba mekteplerinin vaziyeti hakkında vilayet birlik merkezleri bir raporla umumi merkezi bilgilendireceklerdir. Bu tamimi alan birlikler bu tahriratta mevcut meseleleri takip ve intaç edip edemeyeceklerini merkezi umumiye telgrafla bildirmekle görevlendirilmişlerdir.³⁸³ Merkezce birliklere verilen bu görevi yapamayanların hoş karşılanmayacağı Muallimler Birliği dergisinde şu şekilde belirtilmiştir:

³⁸¹ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 90–91.

³⁸² **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 90–91.

³⁸³ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 92.

Memleket ve milletimizin muhtaç olduğu tenvir ve irşat vazifesini yapmak kudretini kendinden görmeyen birlik heyet idareleri deruhte ettikleri işi yapamamak vaziyetiyle mahcup bir şekilde görüleceklerdir. Bütün arkadaşlarımızı bu gibi mahcubiyetten münezzehtir buluyoruz. Bunun için el ele baş başa vererek, daima mevcudiyet ve canlılık göstererek bu büyük ve necip milleti tenvir vazifemizi azami derecede ifa etmek yine mesleki ve bizlere düşen bir vazifedir. Merkezi umuminiz her türlü müşkülâtınızı halledebilecek vaziyette olduğunu size arz eder ve mübeccel gayemizde bütün meslektaşlara, bütün kardeşlere samimi ruhundan muvaffakiyetler diler efendim.³⁸⁴

Her birlik merkezi en yakın köylerden birinin irşat faaliyetlerini deruhte için o köyde bir mektep açacak ve birikimli bir muallimi yüksek bir maaşla oraya gönderecektir. Numunelik Köy Mektepleri'nin tesis ve idaresi genel merkez tarafından ayrı bir talimatname ile tespit olunacaktır.³⁸⁵ Muallim Birlikleri konferanslar, müsamereler, temsillerle köylere varıncaya kadar halk ulaşmış³⁸⁶ ve Cumhuriyet'in kabul ettiği esaslar dâhilinde halkı tenvir ve irşat etmişlerdir.³⁸⁷

Numunelik Köy Mektepleri'nin senelik bütçesi Muallimler Birliği dergisinde yayınlandığına göre 600 lira bir muallim ücreti, 180 lira bir hademe ücret, 60 lirasırafi-ı müteferrika, 360 tesis masrafı ve ders aletleri ve 1800 lira Halk Dershaneleri ile kütüphane ve sair irşat masrafları olmak üzere toplam 3000 liradır.³⁸⁸

3.5. Türkiye Muallimler Birliği Merkez Heyeti Tetkik Seyahatleri

Birlik azaları başta İstanbul ve Bursa gibi iller olmak üzere³⁸⁹ tetkik seyahatleri düzenlemişlerdir. Bu tetkik seyahatlerinden biriside İstanbul Muallimler Birliği'ne yapılmıştır. Birlik umumi merkez reisi İzmir Mebusu Mustafa Necati Bey'in riyasetinde reis-i sani Urfa Mebusu (Mehmet) Refet (Ülgen)³⁹⁰, kâtabi umumi Afyonkarahisar Mebusu İzzet Ulvi (Akyurt)³⁹¹, merkez heyeti azasından Trabzon Mebusu Nebizade Hamdi ve

³⁸⁴ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 92.

³⁸⁵ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 88.

³⁸⁶ **BCA**, 030/10/192/314/3, 22.09.1926.

³⁸⁷ **BCA**, 030/10/140/3/3, 7.9.1341. (7 Eylül 1925)

³⁸⁸ **Muallimler Birliği**, Ağustos 1925, S.2, s. 90.

³⁸⁹ Daha fazla bilgi için bakınız: **Bursa Seyahati**, İstanbul 1339. 62 sayfadan oluşan kitap Mekatib-i İptidaiye Muallimler Cemiyeti neşriyatıdır. Kitapçığın adından da anlaşılacağı üzere Bursa seyahatinden bahsedilmektedir. Kitapçığın içeriğinde Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Kazım Karabekir, Kazım Paşa, Hamdullah Suphi gibi Muallimler Cemiyeti açısından önemi olan zevatın resimleri yer almaktadır.

³⁹⁰ Doğum yeri ve tarihi Urfa 1304'dür. Memuriyeti Ziraat Bankası Daire-i Merkeziye Mülazımlığı ile 6 Teşrinievvel 1325 tarihinde başlamış, çeşitli sultanilerde muallimlik ve müdürlük yapmış, Adana ve Aksaray Maarifi Müdürlükleri'nde bulunmuş, Maarif Vekâlet'inde Tedrisat-ı İptidaiye Müdürlüğü yapmış ve en son T.B.M.M. II. Dönem Urfa Mebusu olarak 15 Ağustos 1935'de emekli olmuştur. **E.S.A., M.O.** 112.833.

³⁹¹ Doğum yeri Eskişehir 1295'tir. 13 Teşrinievvel 1318 tarihinde siyasi sebeplerden dolayı Dersadet İstinaf Mahkemesi'nce üç seneye mahkûm edilerek cezasını Adana Hapishanesi'nde geçirmiştir. Maarif Vekâleti

Muallim Münif Kemal Beyler'den mürekkep olarak 28 Eylül 1925 tarihinde Ankara'dan hareket etmiştir.³⁹²

29 Eylül 1925 Salı günü İstanbul'a ulaşan heyet Haydarpaşa'dan İstanbul şehremîni Emin Bey'le Darülfünun müderrisleri, İstanbul, Üsküdar birlikleri idari heyetleri ve birçok muallimler tarafından karşılanmış ve şehremâneti istimbotta İstanbul'a geçmiştir. Heyet ziyaretine mekteplerden başlamış ve ilk gün Beyazıt Erkek Numune Mektebi'ni, İstanbul Kız ve Erkek Liseleri'ni Erkek Muallim Mektebi'ni ve İstanbul Birliği'ni ziyaret etmiştir.³⁹³

Ziyaret edilen bu mekteplerin müdür ve muallimleriyle mesleki hasbîhaller yapılmış muhtelif derslere değinilerek talebenin müktesebatı hakkında müşahedelerde bulunmuş olduğu gibi mevcut olan atölyeleri, tıbbiye salonları, hükümet haneleri, yatakhaneleri gezmişlerdir. Mektep binalarının müsaadesizliğinden dolayı İstanbul Kız Lisesi'ne müracaat eden talebelerden yüz seksen hanımla İstanbul Erkek Lisesi'ne müracaat eden üç yüz kadar talebenin kabul edilemediği anlaşılmıştır.³⁹⁴

Mektep ziyaretlerinden sonra tetkik heyeti İstanbul Birlik merkezine gitmiş ve birlik idare heyeti ile muallimler tarafından kabul edilmiştir. Bu birleşmede Muallimler Mecmuası'nda yer alan şu mevzular görüşülmüştür:

İstanbul Birlik merkezinde, birlik teşkilatının tekâmül ve inkişafıyla müstakbel mesaisine meslektaşların terfiine atiyen inikat edecek olan birlik umumi kongresinde maarif-i umumiye meselelerinin müzakeratına esas olmak üzere şimdiden mütehasıs arkadaşların istihzaratta bulunmasına, bilhassa Anadolu'nun muallimlerimize çok ihtiyacı bulunduğundan Anadolu'ya gidecek arkadaşların ihtiyacatının temini hususunda lazım gelen tedbirin ittihazına, muallim mekteplerinden her sene neşet edecek olan muallimlere elbise ve kitap bedeli olarak 150 lira tahsisat itasının teminine, fakir çocuklara mekteplerde yemek verilmesi için belediye bütçelerine tahsisat vazettirilmesi için çalışılmasına, ilk mektep muallimlerinin sükna bedellerinin tediyesi esbabının teminine, ilk ve orta tedrisat kanunlarının bugünkü muallim ihtiyacına tekabüledecek surette tadili lüzumuna ve muhtelif

Kalemi Mahsus Müdürlüğü, Afyon Kaymakamlığı ve Afyonkarahisar milletvekilli yağmış, 1932 yılında da emekliye ayrılmıştır. 8.11.1957 tarihinde vefat etmiştir. **E.S.A., M.E.** 21722.

³⁹²Bu konu ile ilgili Akşam gazetesinin 20 Eylül 1341 şu şekildedir: Türkiye Muallimler Birliği'nin İstanbul'daki şubelerini teftiş etmek üzere merkezi umumi reisi Saruhan Mebusu Necati, azadan Urfa Mebusu Refet, Münif Kemal, Avni Bey'ler ve Nimet Hanım'dan mürekkep bir heyet bu sabah Ankara treniyle İstanbul'a gelmişlerdir. Heyet İstanbul Muallimler Birliği merkezinden mürekkep bir grup tarafından istikbal edilmiştir. **Cumhuriyet**, 30 Eylül 1925, s.1. :**Muallimler Birliği**, Teşrinievvel, 1341, s. 177.

³⁹³ **Muallimler Birliği**, Teşrinievvel, 1925, S.4, s. 177.

³⁹⁴ **Muallimler Birliği**, Teşrinievvel, 1925, S.4, s. 177.

maarif ve meslek meselelerine dair hesaphaneler yapılmış ve noktayı nazarlar tespit edilmiştir.³⁹⁵

30 Eylül 1341 (30 Eylül 1925) Çarşamba günü İstanbul valisi ziyaret edilmiş Vali Süleyman Bey'le ilk mektep muallimlerine ait muhtelif meseleler görüşülmüş muallimlerin daha çok terfi ve sükna bedellerinin itası, muallimlere mesken tedariki gibi hususların temini Vali Bey'den temenni edilmiştir.³⁹⁶

Türkiye Muallimler Birliği merkez heyeti birlik Reisi Mustafa Necati Bey'in idaresi altında teftiş için İstanbul'a giden birlik heyeti şerefine İstanbul Muallimler Birliği tarafından Çapa'daki Kız Muallim Mektebi'nde bir çay ziyafeti tertip edilmiştir. Çay ziyafetinde heyet azası ile Darülfünun Emni Nurettin Bey, Müderris Besim Ömer Paşa, edebiyat, hukuk, tıp fakültesi müderrisleri, Maarif Müdürü Reşit Bey ve İstanbul'daki âli, tali ve iptidai mektepler müdürleri hazır bulunmuşlardır.³⁹⁷

Çay ziyafetine müteakip mektep müdürü Emin Bey tarafından Muallimler Birliği İstanbul merkezi namına bir nutuk irat edilmiştir. Emin Bey nutkunda meslektaşlar arasındaki tesanüt ve vahdetin temin edeceği faydalardan bahsettikten sonra Türkiye Muallimler Birliği merkez heyeti idare reisi ve refikasını aralarında görmek ile iftihar ettiklerini belirtmişlerdir.³⁹⁸

3.6. Ölen Muallimlere Hürmet Günü

Muallimler Birliği'nin önemli faaliyetlerinden biriside ölen muallimlere hürmet adına, birliğe mensup vefat eden kişilerin kabirleri ziyaret edilmiş birliğin önde gelen isimleri kabirleri başında anılmıştır. Gerçekleştirilen merasimler fotoğrafa alınmıştır.³⁹⁹ Birlik nizamnamesinde ölen meslektaşların cenazelerini mevcut azanın iştirakiyle ve merasimle kaldırılması, isimleri senelik kongrede hürmetle yad ve ruhları tazizi olunur denilmiştir.⁴⁰⁰ Bu tip ziyaretler birlikteki tesanütü geliştirmektedir.

³⁹⁵ Muallimler Birliği, Teşrinievvel, 1925, S.4, s. 177.

³⁹⁶ Muallimler Birliği, Teşrinievvel, 1925, S. 4, s. 178.

³⁹⁷ Cumhuriyet, 1 Teşrinievvel 1341, s.1.

³⁹⁸ Muallimler Birliği, Teşrinievvel, 1925, S.4, s. 178.

³⁹⁹ Muallimler Birliği, Şubat 1926,S.8, s. 376.

⁴⁰⁰ Muallimler Birliği, Şubat 1926, S.8, s. 376.

SONUÇ

Osmanlı'da XIX. yüzyılın ortalarına kadar medrese tarzı öğretim ve bu kurumlarda görev yapan hocalar mevcuttu. Modern anlamda muallim yetiştirme 1848'den itibaren başlamıştır. Yetişen muallimler Tanzimat ve Meşrutiyet süreçlerinin getirdiği özgürlük ortamında diğer alanlarda olduğu gibi muallimler arasında da cemiyetleşme faaliyetleri başlamıştır. II. Meşrutiyet'le birlikte muallimler toplumsal bir güç haline gelmişlerdir. Cemiyetler Kanunu ile yasal zemin bulan ve kurulan muallim cemiyetleri başlangıçta devrin yöneticileri tarafından tehdit olarak görülmüş ve yöneticiler tarafından desteklenmediği için sönük kalmışlardır. Fakat ilerleyen yıllarda özellikle muallim cemiyetleşmelerinin faydalı neticeler verdiği görülmüş ve ilk zamanların aksine desteklenmeye başlamışlardır. Muallim cemiyetlerinin bu seferki talihsizliği de içinde bulunduğu zamandır. I. Dünya Savaşı'na giden ortam, savaş yılları ve sonrasında gelen Sevr ve Mondros Antlaşmaları ile birlikte dikkatlerin daha farklı alanlara kayması neticesinde muallim cemiyetleri desteksiz kalmıştır.

II. Meşrutiyet'le birlikte başta İstanbul olmak üzere Osmanlı ülkesinin değişik yerlerinde başlayan muallim cemiyetleşmesi, milli mücadele ve Cumhuriyet yıllarında da devam etmiştir. Encümen-i Muallimin cemiyetiyle başlayan örgütlenme Muhafaza-ı Hukuk-i Muallimin, Cemiyeti Muallimin, Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimin (Eğitimi Yayma ve Öğretmenler Yardımlaşma Derneği), Konferans Cemiyeti, Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti, Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti, Mahfel-i Muallimin, Muallimler Yurdu, Muallimler Cemiyeti, Mekatib-i İptidaiye Muallimler Cemiyeti, Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti, Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti, Muallime ve Muallimler Cemiyeti, Türkiye Muallimler Birliği (Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği) şeklinde devam etmiştir.

1921 yılında "Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği" ülke dâhilindeki bütün birliklere tek çatı altında birleşme teklifinde bulunmuştur. Bu birleşme muallimlerin seslerini daha etkili bir şekilde duyurmalarına yardımcı olmuştur. Fakat bu birleşme talebine ilk etapta İstanbul birliklerinden olumlu yanıt gelmemiştir. Osmanlı'dan

Cumhuriyet'e geçişle birlikte ülkenin merkezi İstanbul'dan Ankara'ya kaymıştır. Bu sebeple evvelce merkez olan İstanbul Cumhuriyet'le birlikte otoritesini kaybetmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonrada ayrı bir uzviyet olarak hayatını devam ettiren İstanbul Muallimler Birliği uzunca bir müddet Ankara'ya katılmamıştır. Nihayet 1925 yılında İstanbul Muallimler Birliği de Ankara merkezli olarak kurulmuş olan Türkiye Muallimler Birliği'ne katılmıştır.

Bu muallim cemiyetlerinin amaçları muallimlerin haklarını korumak, meslek mensupları arasında dayanışmayı sağlamak, meslek mensuplarının sorunlarını hükümet nezdinde dile getirmek, azasına maddi ve manevi destek sağlamaktır. Bu amaçları gerçekleştirmenin yanında ülkede eğitimin geliştirilmesi ve halkın kadın, erkek, genç yaşlı demeden topyekûn olarak eğitilmesi amaçlanmıştır. Tabi burada Cumhuriyet'ten öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönem arasındaki farklılıklar amaçlar açısından önemlidir. Cumhuriyet öncesi dönemde kurulan muallim cemiyetleri, cemiyetler kanununu esasları dâhilinde hareket etmiş, siyasetle meşgul olmayacağını daha kurulurken belirtmiş ve halkın İslamiyet prensipleri dâhilinde yetiştirileceğini belirtmiştir. Fakat Anadolu Hareketi ile birlikte özellikle 1921 ve sonrası dönemde kurulan muallim cemiyetlerinin (Türkiye Muallimler Birliği) amaçlarına bakıldığında halkın Cumhuriyet prensipleri etrafında laik prensipler dâhilinde ve Batılı anlamda eğitilmesi amaç edinilmiştir. Bu amaçlar aynı zamanda devrin hükümetinin de amaçlarıdır. Bu açıdan Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte bir amaç değişikliği yaşanmış ve Osmanlı Devleti dönemindeki cemiyetlerin bazı amaçları Cumhuriyet döneminde terk edildiğinden eleştirilmiştir.

Muallim cemiyetleşmesine baktığımızdan karşımıza çıkan en köklü ve faal örgüt Türkiye Muallimler Birliği(Türkiye Muallime ve Muallimler Dernekleri Birliği)'dir. Türkiye Muallimler Birliği Milli Mücadele yıllarında TBMM'ye destek vermiştir. Milli Mücadele döneminin başarıyla tamamlanmasından sonrada başlayan inkılâplar döneminde de desteği devam etmiştir. Özellikle Mustafa Necati Bey'in Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde Türkiye Muallimler Birliği çok aktif bir rol üstlenmiştir. Zira Mustafa Necati Bey aynı zamanda Türkiye Muallimler Birliği'nin başkanlarındandır. Bu sayede hükümetinde desteğini alan birlik yapılan inkılâpların hepsini desteklemiş ve halk yerleşmesini sağlamaya çalışmıştır. Muallim cemiyetleri memleketin en uzak noktalarına kadar ulaşarak Cumhuriyet prensiplerini halka anlatmış ve halkı bu konuda bilgilendirmişlerdi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim meselesinin çözülmesi ve milli

eğitimin gerçekleştirilmesine yönelik girişilen faaliyetlerde muallim cemiyetleri önemli görevler üstlenmişlerdir. Muallim cemiyetleri hazırlık safhasında yer aldıkları gibi konuyu bizzat uygulayıcıları oldukları için buna azami surette gayret etmişlerdir. Cumhuriyet prensipleri ve temelleri yeni atılmaya çalışılan eğitim prensipleri çerçevesinde memleket dâhilinde Halk Mektepleri, Gece Dershaneleri tesis edilerek halk eğitime çalışılmıştır. Muallim cemiyetleri teşkilatı vasıtası ile en ücra köylere kadar irşat heyetleri gönderilmiştir. Bu dönemde muallim cemiyetleri inkılâpların gerçekleşmesinde hükümetin en önde gelen destekçilerindendir.

Cemiyetler, amaçlarını gerçekleştirmek için cemiyet adına dergiler ve risaleler neşretmiştir. Bunlardan en etkili ve uzun soluklu olanları İstanbul Muallimler Birliği'nin çıkardığı Muallimler Mecmuası ve Türkiye Muallimler Birliği'nin çıkardığı Muallimler Birliği dergisidir. Bu dergiler dönemde revaçta olan sosyal, ekonomik ve kültürel meseleleri sayfalarına taşımışlar ve halkla buluşturmaya çalışmışlardır. Cumhuriyet'le beraber gerçekleştirilen inkılâplar özellikle Muallimler Birliği dergisinde hükümete yardımcı bir organ olarak neşredilmiştir.

Muallim cemiyetleri özellikle 1921–1930 yılları arasından inkılâpların yerleşmesi ve ülkenin eğitim politikasında çok önemli faaliyetler üslenmiştir. Cemiyetin giriştiği faaliyetler başta Mustafa Kemal olmak üzere hükümet kanadının övgüsüne mazhar olmuştur. Fakat zikredilen yoğun inkılâp yıllarından sonra Maarif Nazırlığı da yapmış olan Türkiye Muallimler Birliği reislerinden Mustafa Necati Bey'in de ölümü üzerine birlik atıl duruma gelmiş ve 1935 yılından sonra diğer derneklerle birlikte kapatılmıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

BCA, 030/10/140/3/3, Mayıs.1925.

BCA, 180/09/46/238/8, 28 Şubat1921.

BCA, 030/10/80/525/5, 26 Kasım 1923.

BCA, 030/10/140/3/3, Eylül 1925.

BCA, 030/10/140/3/3, 7 Eylül 1341 (7 Eylül 1925)

BCA,030/10/140/3/3, 08 Eylül 1925.

BCA,030/10/192/314/3, 12 Eylül1925.

BCA, 030/10/192/314/3, 22 Eylül1926.

BCA, 030/10/80/526/8, 10 Ağustos 1930.

E.S.A.,M.E. 21722 (İzzet Ulvi Akyurt Dosyası).

E.S.A., M.O. 112.833 (Mehmet Refet Ülgen Dosyası).

E.S.A., M.T. 84152 (Nafi Atuf Kansu Dosyası)

Sürelî Yayınlar

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet

Hâkimiyet-i Milliye

İkdam

İleri

Mir'at-ı Maarif

Muallimler Birliği

Muallimler Mecmuası

Son Haber

Yenigün

Diğer Kaynaklar

Akın, İlhan F. (1971), **Temel Hak ve Özgürlükler**, İstanbul.

Akipek, Jale - Akıntürk, Turgut (2004), **Türk Medeni Hukuku**, (1), İstanbul: Beta Yay.

Akyüz, Yahya (1971), "Türkiye'de İlk Öğretmen Kuruluşları hakkında Orijinal Bir Belge ve Unutulmuş Bir Kaynak", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 109-119, Ankara. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/487/5711.pdf> (08.10.2013).

_____ (2007), "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908-1918)", 1-49, Ankara. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1132/13297.pdf> (08.10.2013).

_____ (2008), **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara: Pegem Akademi Yay.

_____ (1978), **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940**, Ankara: Doğan Basımevi.

Alkan, Mehmet Ö. (1998), **Sivil Toplum Kurumlarının Hukuksal Çerçevesi 1839-1945, Tanzimat’tan Günümüze İstanbul’da STK’lar**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

_____ (2003), “Osmanlı’da Cemiyetler Çağı”, **Tarih ve Toplum**, 40 (238), 196-204, İstanbul.

Altunya, Niyazi (2008), **Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi 1908- 2008**, Ankara: Ürün Yay.

Arslan, Zehra (2010), “Ağustos 1909 Tarihli Cemiyetler Kanunu Üzerinde Meclis-i Mebusan’da Yapılan Müzakereler ve Cemiyetlerin Yapılanmasında İttihat ve Terakki Örneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research**, 3 (11),57-72, (byy) http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi11pdf/arslan_zehra.pdf. (21.10.2013)

Ayata, Yunus (2009), **Eğitime Adanmış Bir Ömür-Ayanzade Namık Ekrem**, Sivas: Asitan Yay.

Bloch, Marc (1997), **Feodal Toplum**, (Çev. M. Ali Kılıçbay), Ankara:Doğu Batı Yay.

Canıklıoğlu, Metlem (2007), **Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri**, Ankara: Şekçin Yayınları.

Cemiyetler Kanunu, (1925), İstanbul.

Çankaya, Ali (1968), **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, 3,407-409, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.

Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesinin, (1918), İstanbul.

Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi, (1919), İstanbul.

Develioğlu, Ferit (1993), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Ankara.

Dinçer, Fatma (2007), **Kazım Nami Duru, Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğrenimine Katkıları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Düstur, (1332/1916), İkinci Tertip, (5), İstanbul: Matbaa-i Amire.

Encümen-i Muallimin Nizamnamesi, (1908), İstanbul.

Ergün, Mustafa (1982), **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yay.

_____ (1996), **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)**, Ankara.
<http://www.egitim.aku.edu.tr/mesrutiyet.pdf> (08.10.2013).

Erikson, E. (1963), **Childhood and Society**, New York.

Erkek, Mehmet Salih (2012), **Ethem Nejat 1887-1921**, İstanbul: Kitap Yay.

Filiz, Taylan (2005), **Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

Findley, Carter V. (1996), **Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi**, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Göldaş, İsmail (1981), **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler**, (1) İstanbul.

_____ (1984), **İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevi (1920)**, İstanbul.

Gündüz, Mustafa (2010), “İkinci Meşrutiyet ve Erken Cumhuriyet Dönemi, Eğitim ve Öğrenci Dernekleri”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 5(2), 1088-1120. (byy)

Güneş, İhsan (Haz.), **Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet**, (1), Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., 1998.

Gündüzalp, Fuat (1957), “Kayıplarımız”, **İlk Öğretim**, 420, (byy)

Hanioğlu, M. Şükrü (1993), “Cemiyet” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** *içinden*, 7, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Hatemi, Hüseyin (1979), **Medeni Hukuk Tüzel Kişileri**, (1), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay.

_____ (1985), “Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde Derneklerin Gelişimi”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi içinden**, 1, (198-204), İstanbul: İletişim Yay.

_____ (1987), **Osmanlı İlim ve Mesleki Cemiyetler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

İhsanoğlu, Ekmelettin, (1996) “Osmanlı Türkiye’sinde Kültür ve Bilim Hayatında Tüzel Kişiliğin Gelişmesi ve Teşkilatlanmanın Başlaması”, **Erdem**, Aydın Sayılı Özel Sayısı-1, 9 (25), 267, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kansu, Nafi Atuf (1932), **Türk Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme**, İstanbul.

Karaçavuş, Ahmet (2006), **Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim Cemiyetleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Keyman, E. Fuat (Ed.) (1998), **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslâm**, Ankara: Vadi Yayınları.

Kili, Suna - Gözübüyük, Şeref (2000), **Türk Anayasa Metinleri (Sened-i İttifaktan Günümüze)**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay.

Kili, Suna (1976-1977), “Türkiye’de Örgütlenme Sorunları ve Örgütsel Dengesizlik”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi**, 4-5, İstanbul.

Mekatib-i İbtidaiye Cemiyeti Esas Nizamnamesi, (bty), İstanbul.

Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi, (1916), İstanbul.

Milli Talim ve Terbiye Müsameresi, (1916), İstanbul.

Muallimler Birliği 341 Senesi Kongre Murahhaslarına Hitaben İrat Buyrulan İsmet Paşa Hazretlerinin Nutukları, (1925), Ankara.

Muallimler Birliği Umumi Kongresi Zabıtları, (1341), Ankara.

Muallimler Cemiyeti 1922 Senesi Umumi Risalesi, (1922), Ankara.

Muallimler Cemiyeti 1923 Senesi Umumi Risalesi, (1923), Ankara.

Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi,(1924), Ankara.

Tarakçıoğlu, Mustafa Reşit, **Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi**, Haz: Hikmet Öksüz- Veysel Usta (2008), Trabzon: Serender Yay.

Nurdoğan, Arzu M. (2007), "Türkiye'de Öğretmenlik Mesleğinde Sosyal Dayanışma Fikrinin Doğuşu: Muallimler Cemiyeti (1908- 1914)", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**,(17), 65-81, İstanbul.

Okur, Mehmet (2011), "İkinci Abdülhamit Döneminde Sivil Toplum Örgütleri", **Devr-i Hamit, Sultan II. Abdülhamit içinde**, 3, (Yay. Haz: Metin Hülagü - Şakir Batmaz - Gülbadi Alan), (103-124), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yay.

Sarıhan, Zeki (1982), "Türkiye'de Öğretmenlerin İlk Grevi", **Öğretmen Dünyası**, (35), 18-20, İstanbul.

_____ (1996), **Kurtuluş Savaşı Günlüğü III**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

_____ (1996), **Kurtuluş Savaşı Günlüğü IV**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

_____ (2013), **Millî Mücadelede Maarif Ordusu**, İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

_____ (1994), **Kurtuluş Savaşı Günlüğü II**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Sarıkaya, Makbule (2011), **Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935**, Ankara. Atatürk Araştırma Merkezi Yay.

Sarısaman, Sadık (2006), "Taşrada Harf İnkılâbının Uygulanışı (Afyonkarahisar Örneği)" **Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Doğumunun 125. Yılında Atatürk Özel Sayısı, 8 (3), 93-135, Ankara.

Sezer, Tijen Dünder (2008), "Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme", **Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,10 (1), 1-57, İzmir.

T.B.M.M.Z.C., 14 Ağustos 1922, C.22, Devre 1, s.163.

T.C. Cumhurbaşkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu, “Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi ile Bunların Etkin ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler”, **Araştırma ve İnceleme Raporu**, Ankara. <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk41.pdf>, (26/5/2012).

Terakki-i Maarif ve İttihad-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi, (1909), Bursa.

Tokgöz, Fikret (1983), “Dernekler”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi içinden**, 2, (365-378), İstanbul: İletişim Yay.

Toprak, Zafer (1983), “1909 Cemiyetler Kanunu”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi içinden**, 3, (205-208), İstanbul: İletişim Yay.

Tunaya, T. Z. (1984), **Türkiye’de Siyasal Partiler: İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918**, (1), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay.

Tuncay, Mete (1967), **Türkiye’de Sol Akımlar**, Ankara: Bilgi Yay.

Türk Parlamento Tarihi, Prof. Dr. İhsan Güneş (Haz.), (1), Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yay.

Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası, (1925), Ankara.

Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi, (1924), Ankara.

Üstel, Füsun (1997), **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği Türk Ocakları 1912-1931**, İstanbul: İletişim Yay.

Yaşaroğlu, Ahmet Halit (1949), “Meşrutiyetten Sonra Kurulan İlk Muallimler Cemiyeti”, **Öğretmen**, 3 (26), 8-9, Ankara.

Yavuz, Musa Hikmet (1995), “Dernekler ve Demokrasi”, **Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Latif Çakıcı’ya Armağan, 50 (1-2), 416, Ankara.

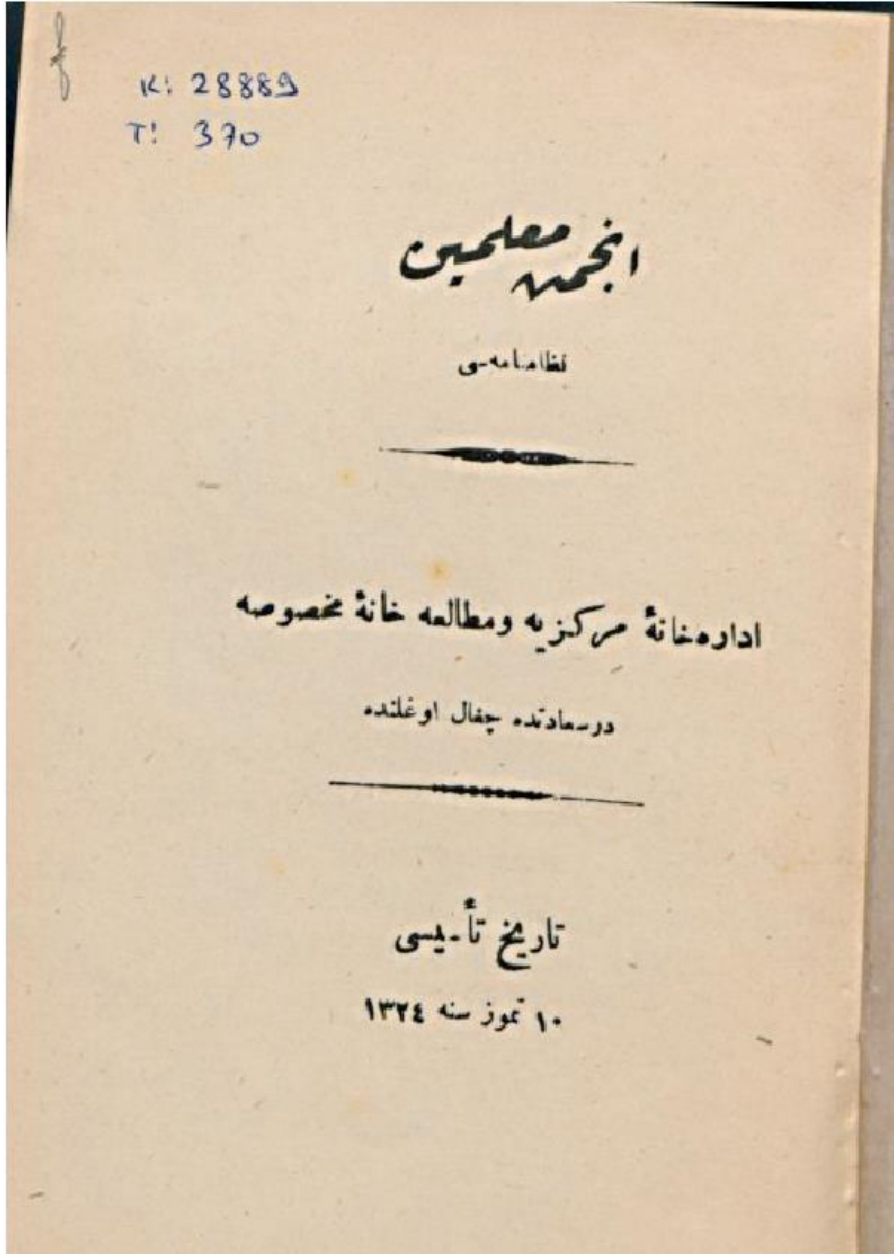
Yazıcı, Mustafa (1974), **Tanzimat'tan Bu Yana Milli Eğitim Bakanları, Başbakanlık ve Atatürk (1839-1973)**,Ankara.

Yücekök, Ahmet N. Alkan, Mehmet Ö. Turan, İlder (1998), **Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da STK'lar**, İstanbul: Tarih Vakfı Yay.

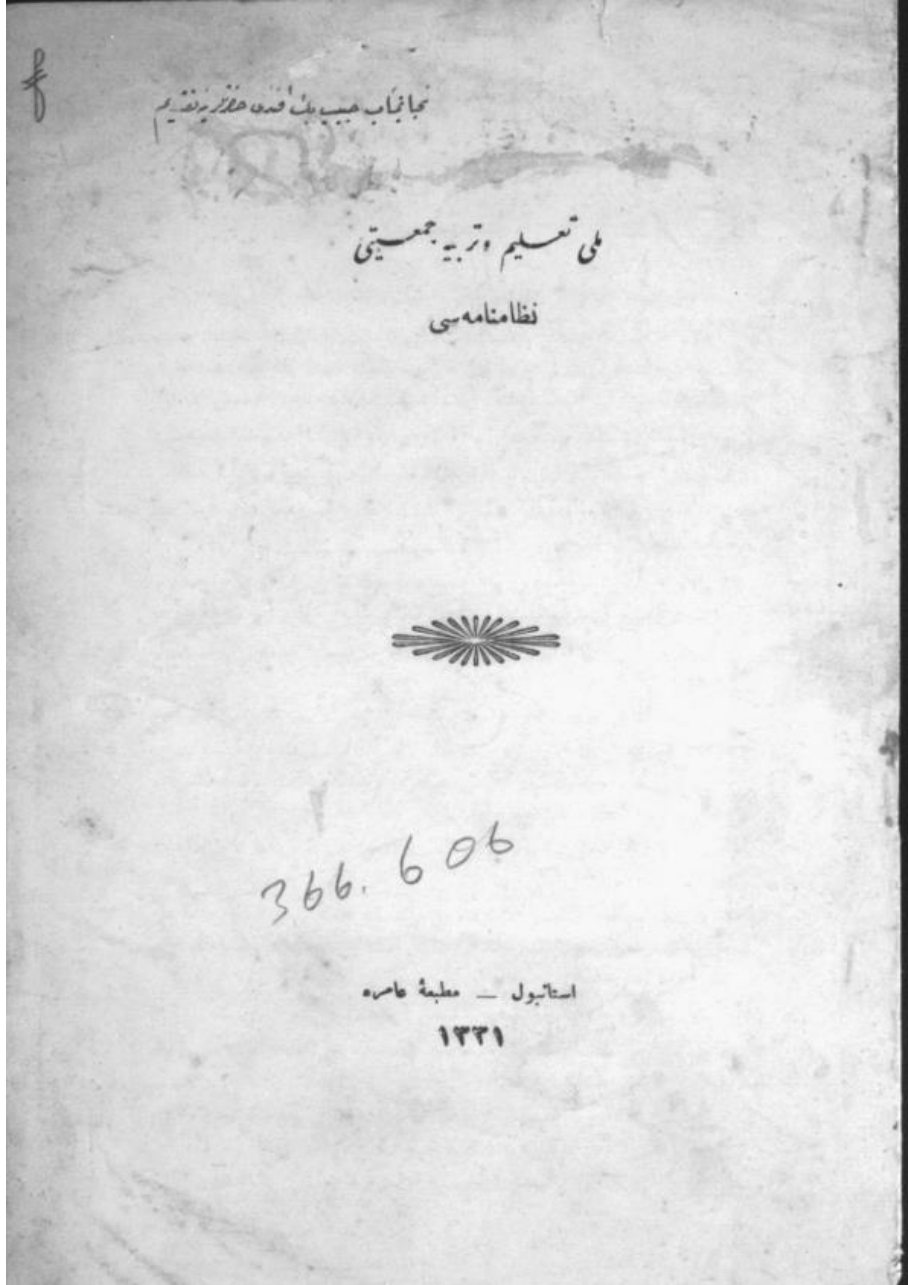
Zeki Bey, (1913), İstanbul.

EKLER

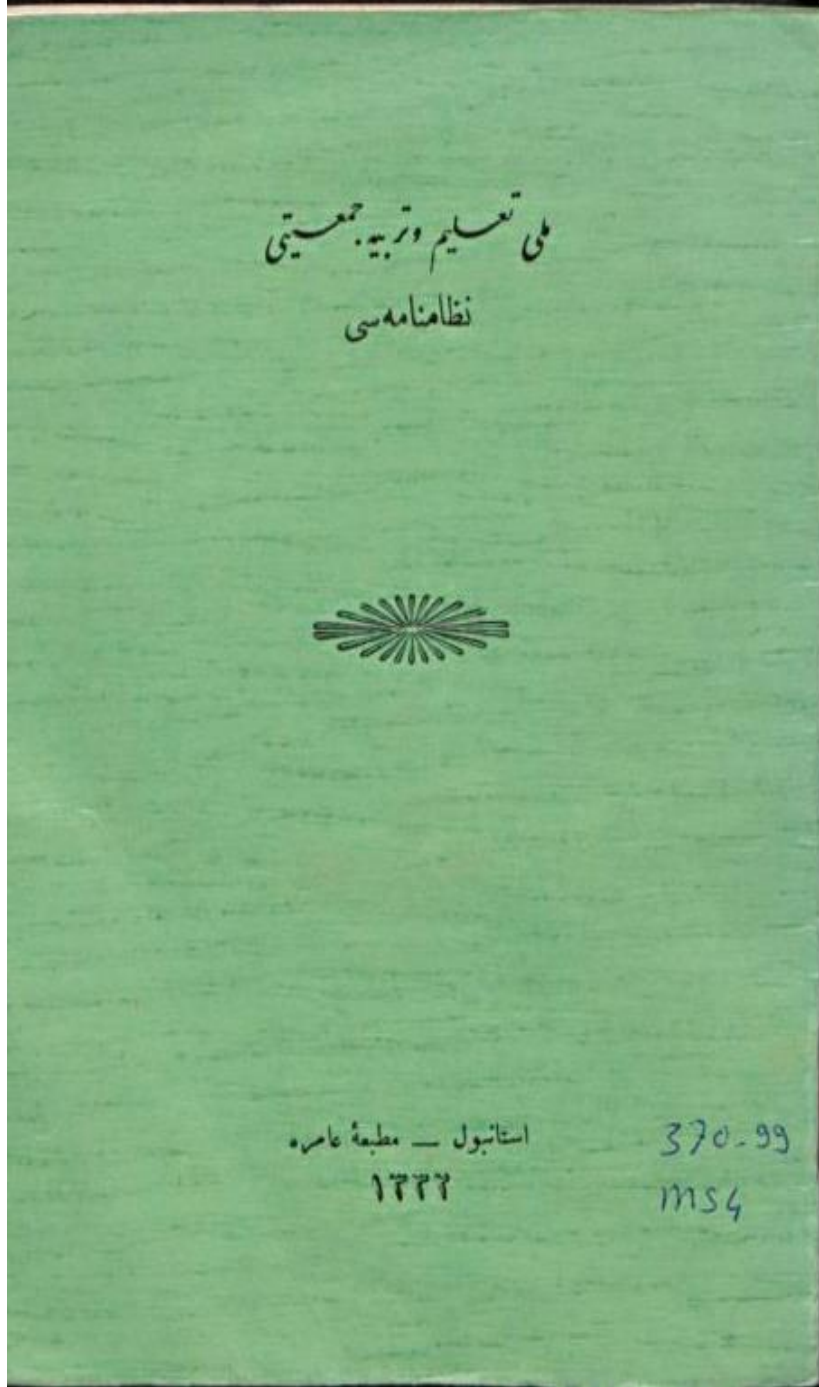
Ek 1: Encümen-i Muallimin Nizamnamesi (10 Temmuz 1324)

Ek 2: Milli Talim Ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi (1331)

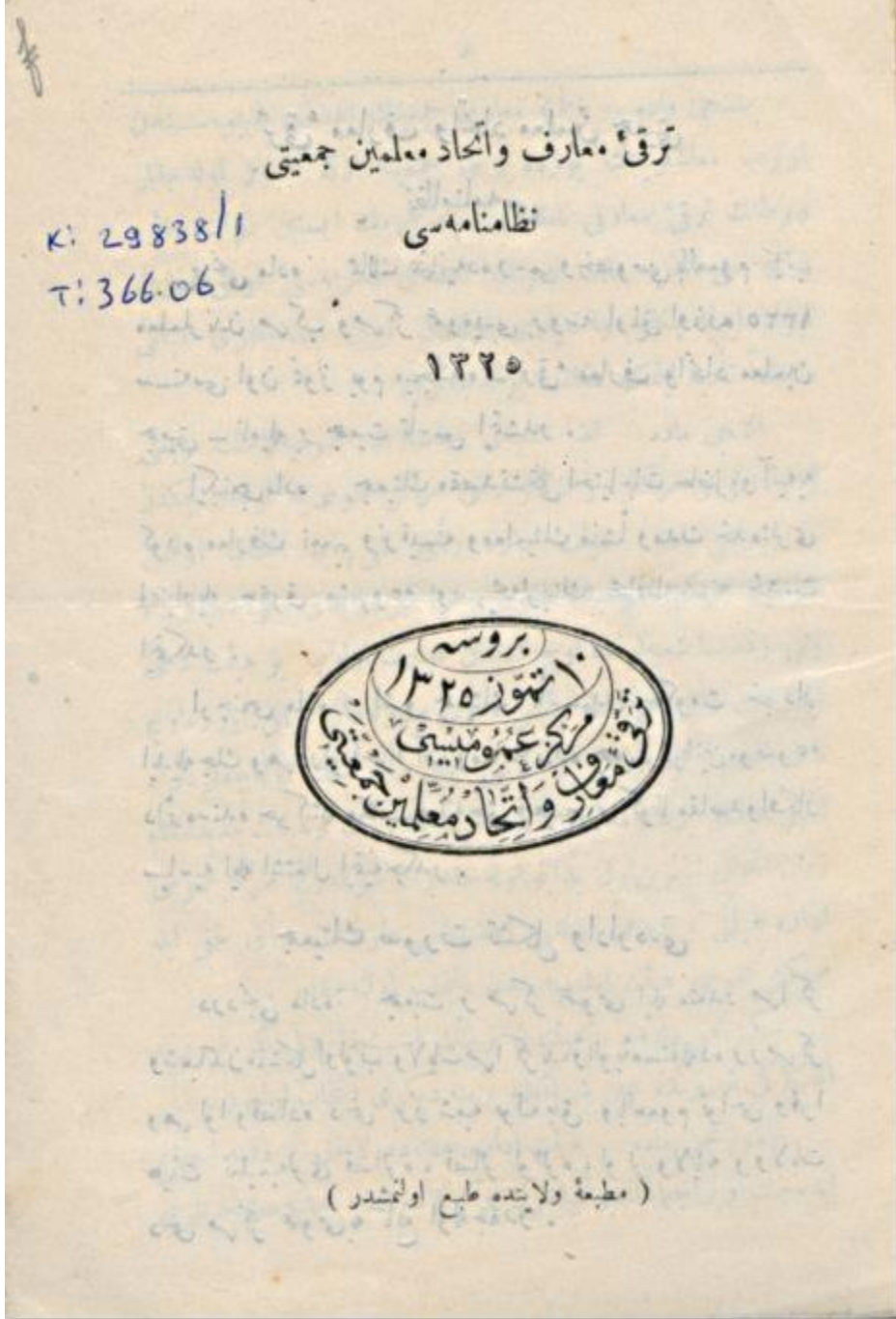
Ek 3: Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Nizamnamesi (1332)

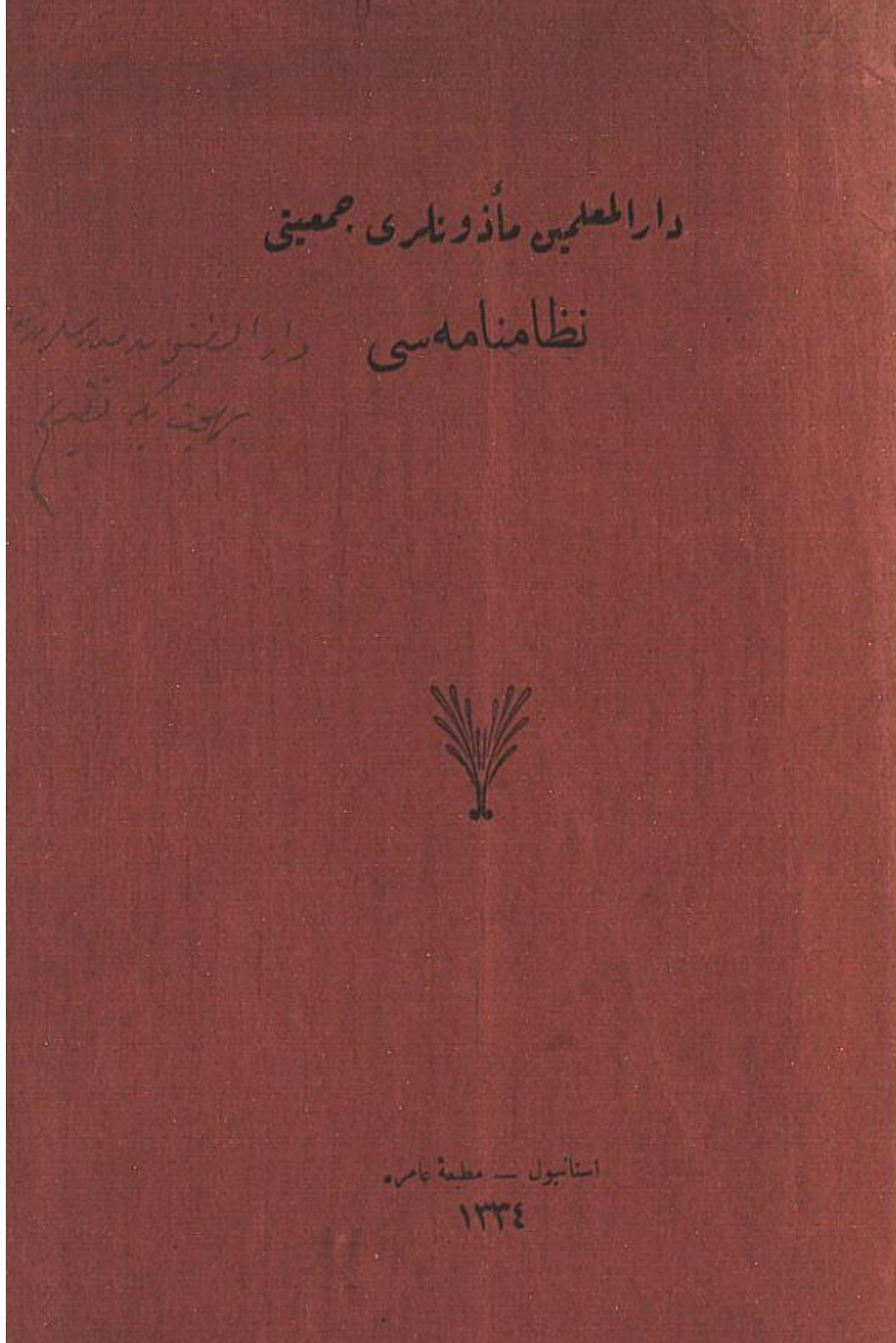
Ek 4: Milli Talim ve Terbiye Mecmuası

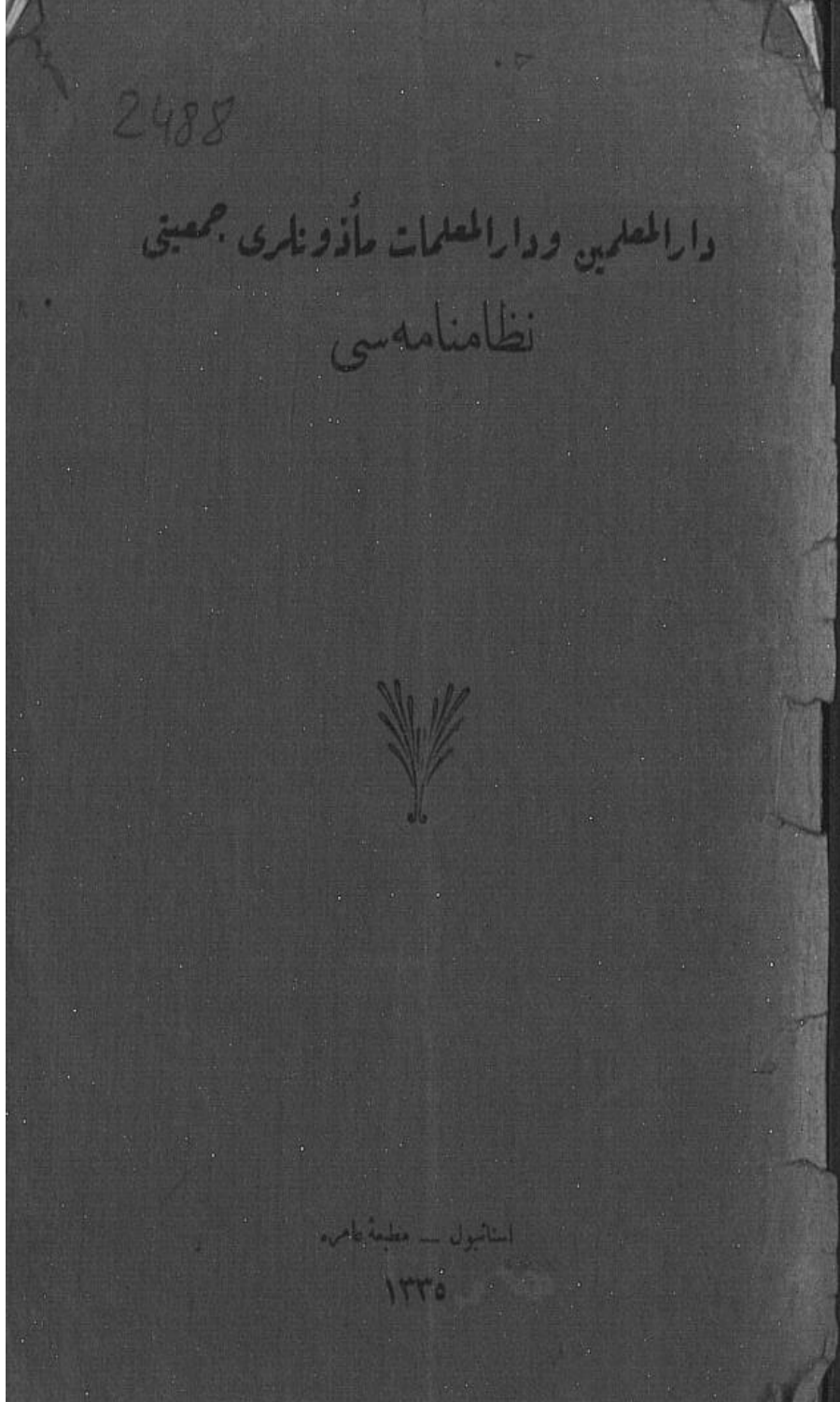
Ek 5: Terakki-i Maarif ve İttihat-ı Muallimin Cemiyeti Nizamnamesi (1325)

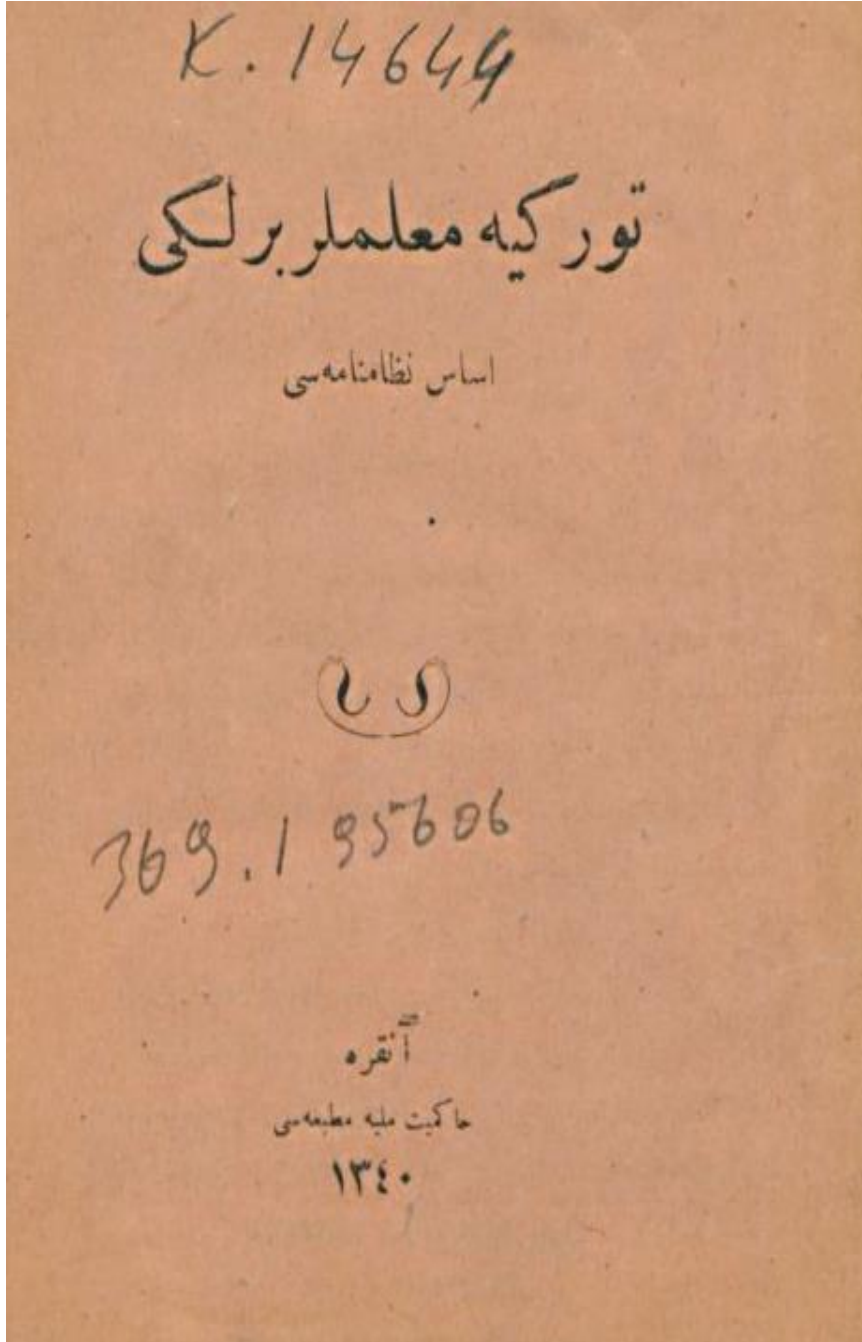
Ek 6: Darulmuallimin Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi (1334)

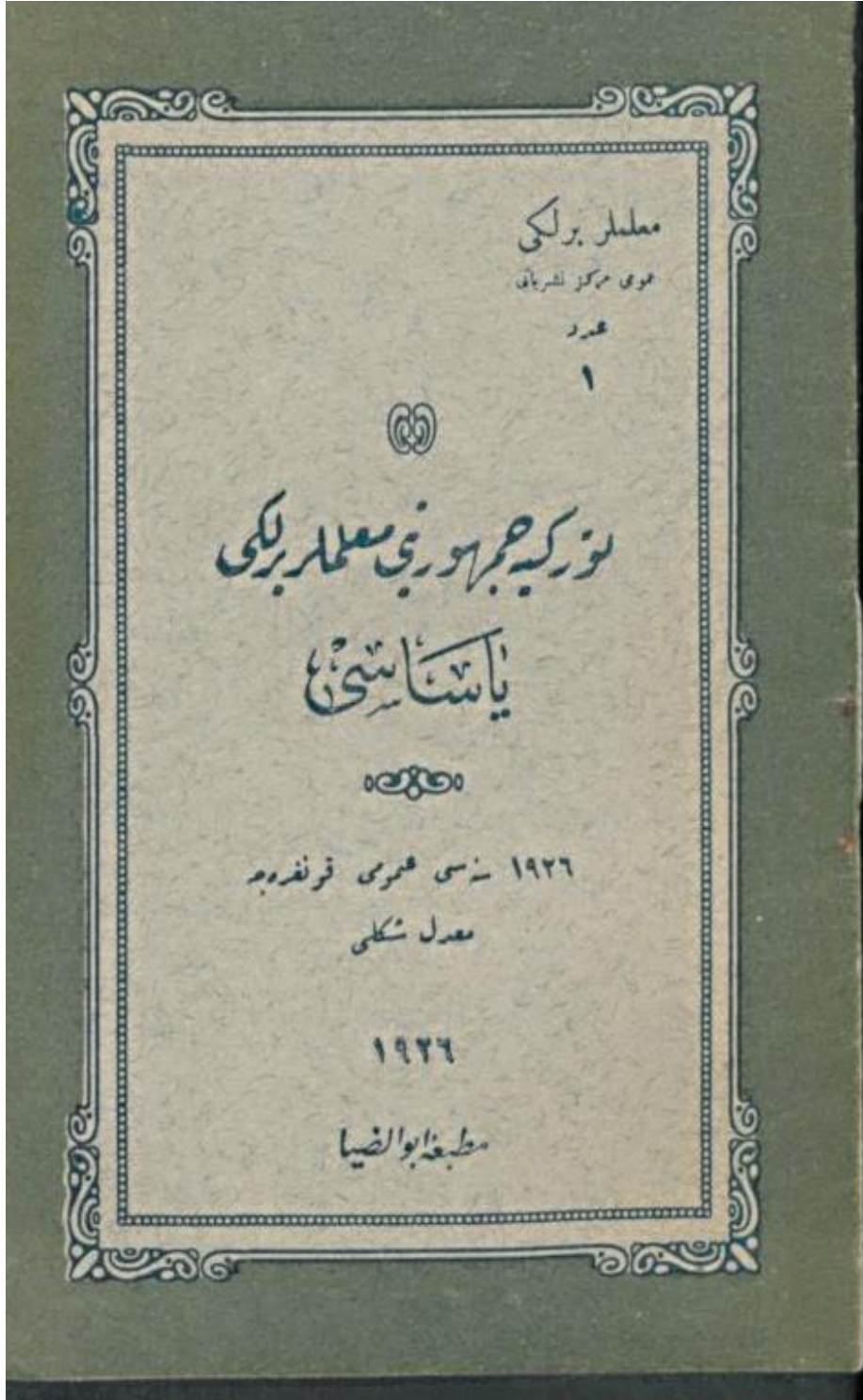
Ek 7: Darulmuallimin ve Darulmuallimat Mezunları Cemiyeti Nizamnamesi (1335)

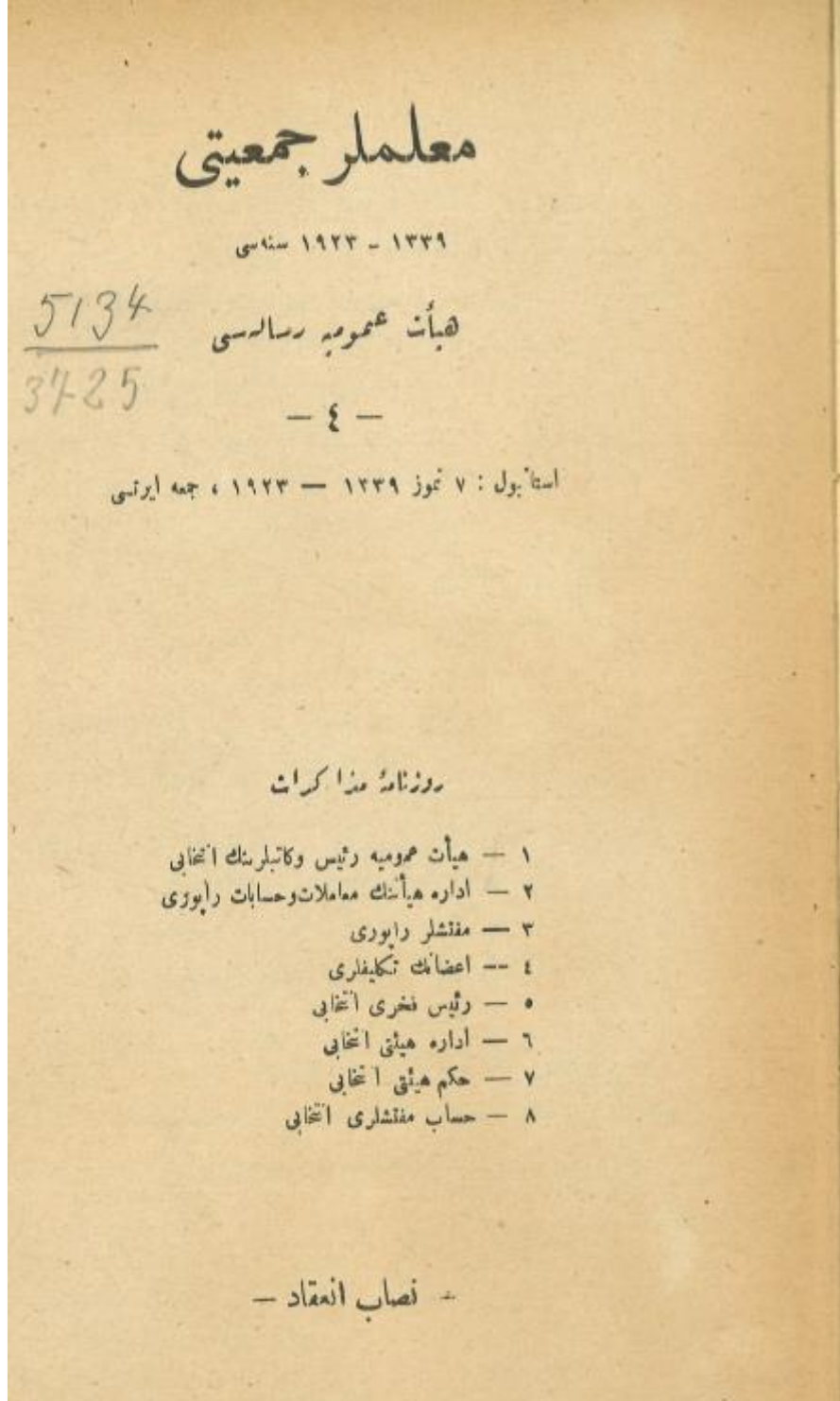
Ek 8: Türkiye Muallimler Birliği Esas Nizamnamesi (1340)

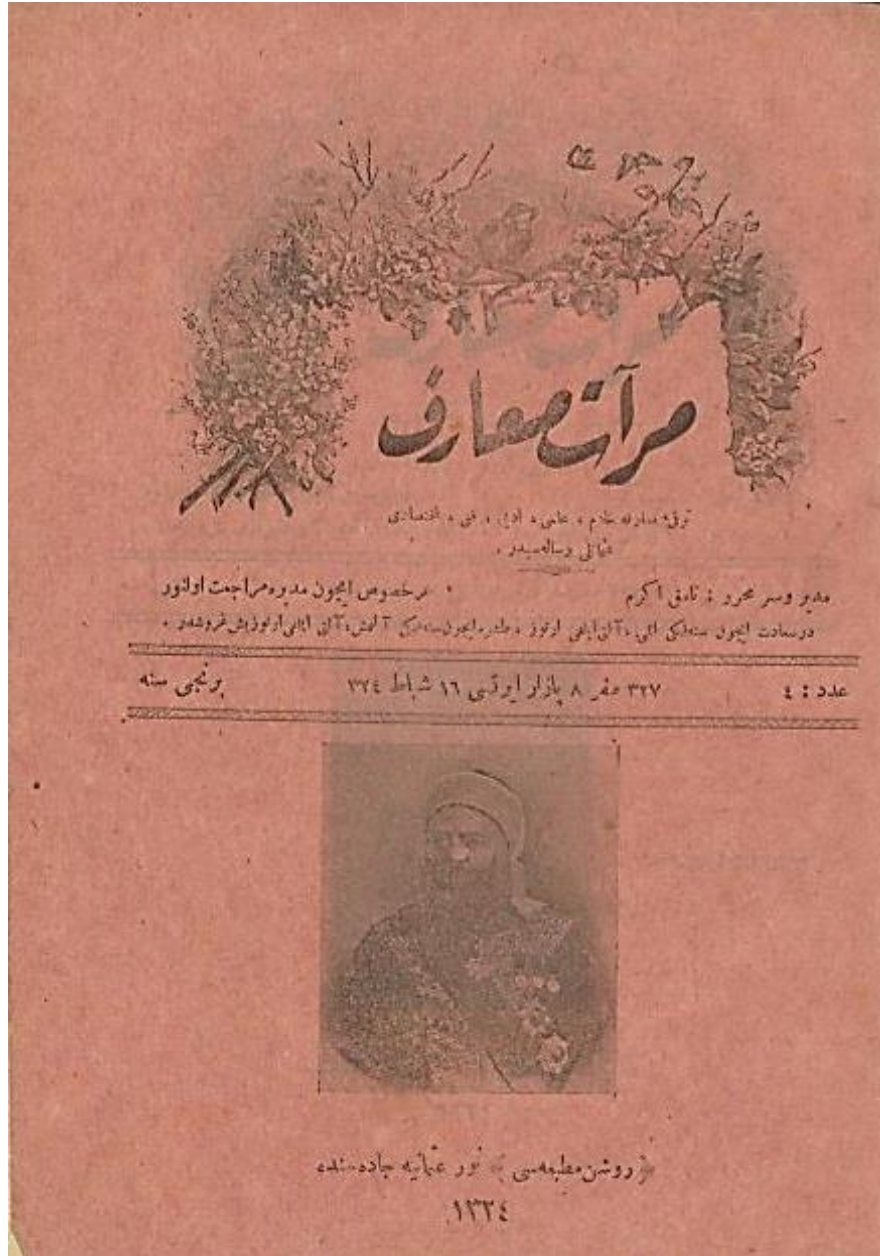
Ek 9: Türkiye Cumhuriyeti Muallimler Birliği Yasası (1926)

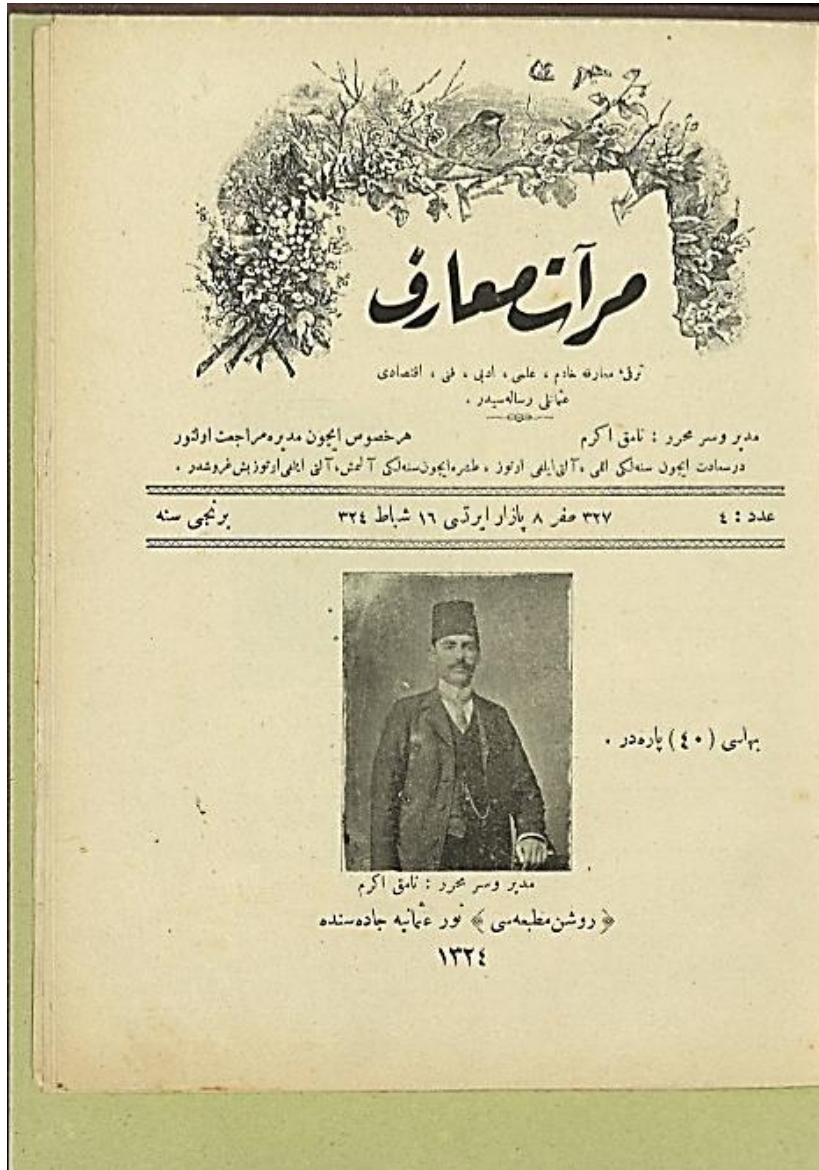
Ek 10: Muallimler Mecmuası 1339 Senesi Heyet-i Umumiye Risalesi

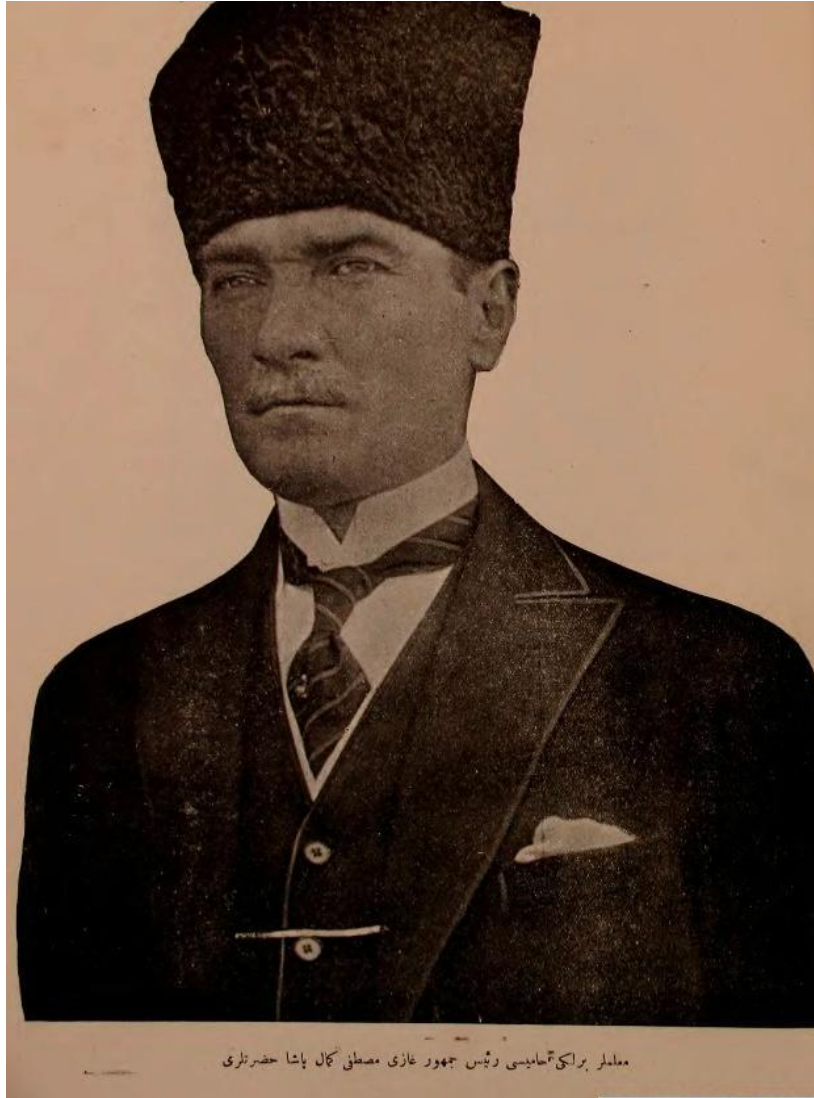
Ek 11: Mirat-ı Maarif Dergisi

Ek 12: Mirat-ı Maarif Dergisi

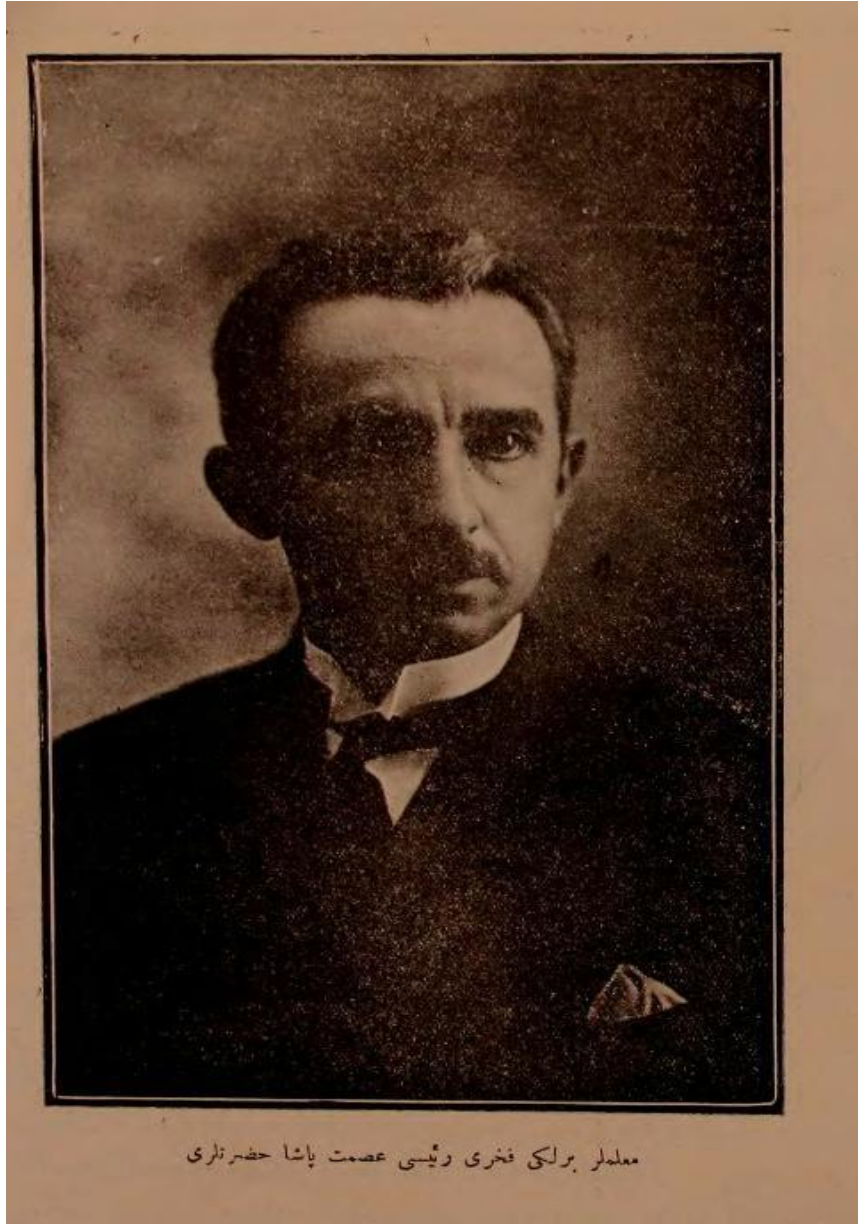

Ek 13: Muallimler Birliği Hamisi Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa

Kaynak: Muallimler Birliği, Temmuz 1341, s.2.

Ek14: Muallimler Birliği Fahri Reisi İsmet Paşa

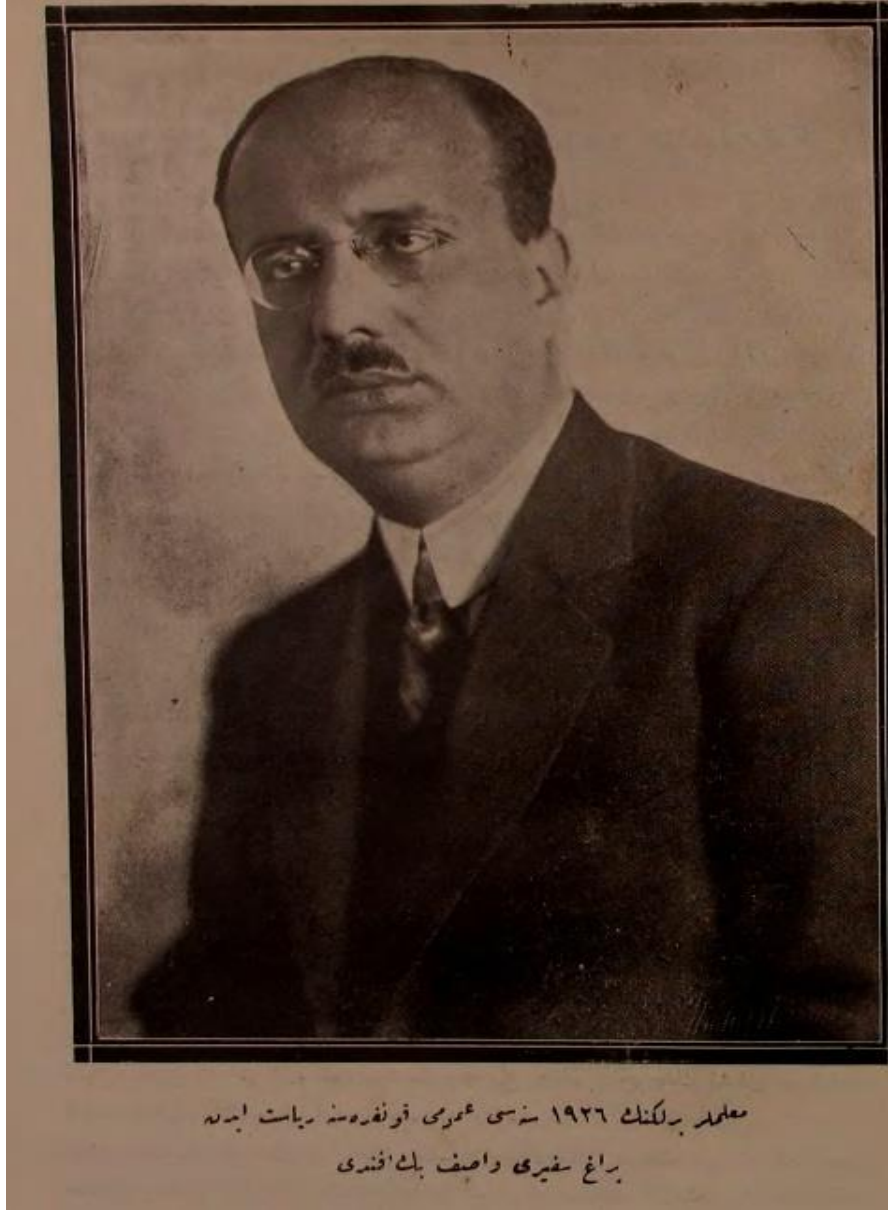
Kaynak: Muallimler Birliği, Temmuz 1341, s.4.

Ek 16: Maarif Vekili Muhterem Hamdullah Suphi Beyefendi

Kaynak: Muallimler Birliği, Eylül 1341, s.98.

Ek 17: Prak Sefiri Vasif Beyefendi

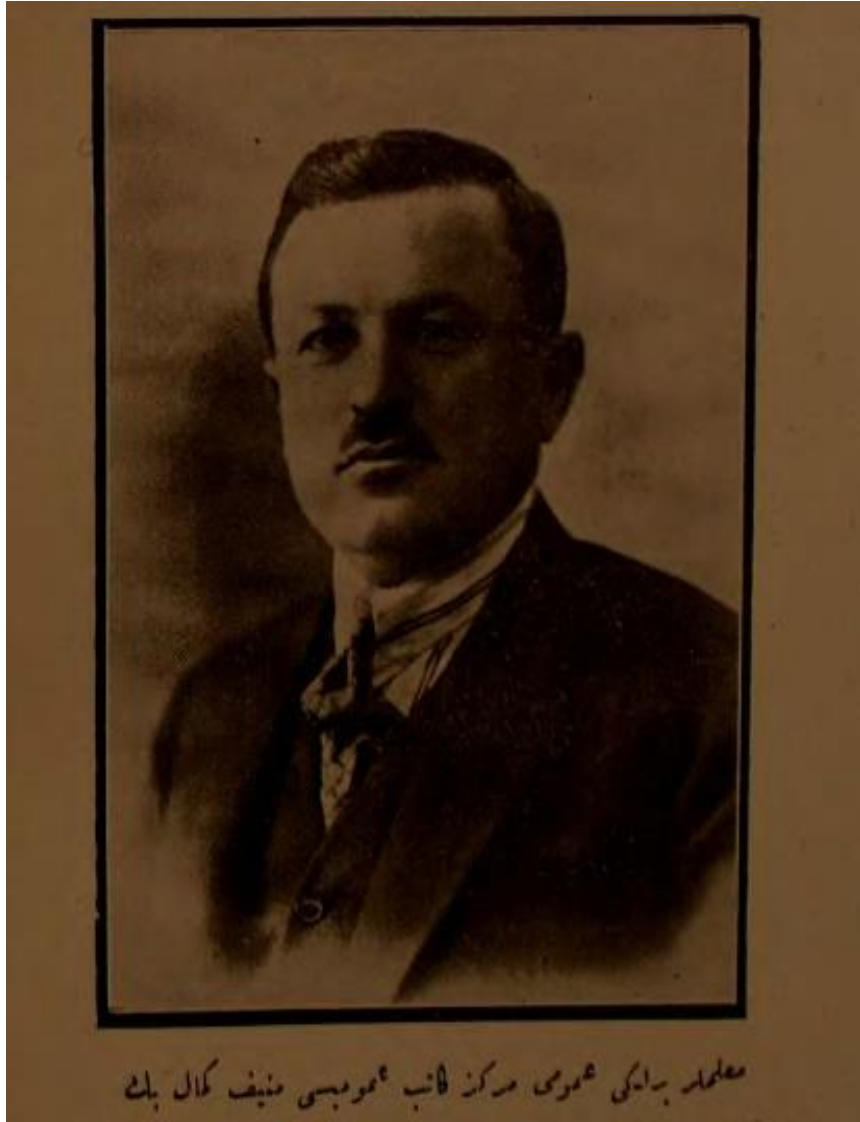
Kaynak: Muallimler Birliği, Eylül 1926, s. 643.

Ek 18: Urfa Mebusu Muhteremi Refet Beyefendi

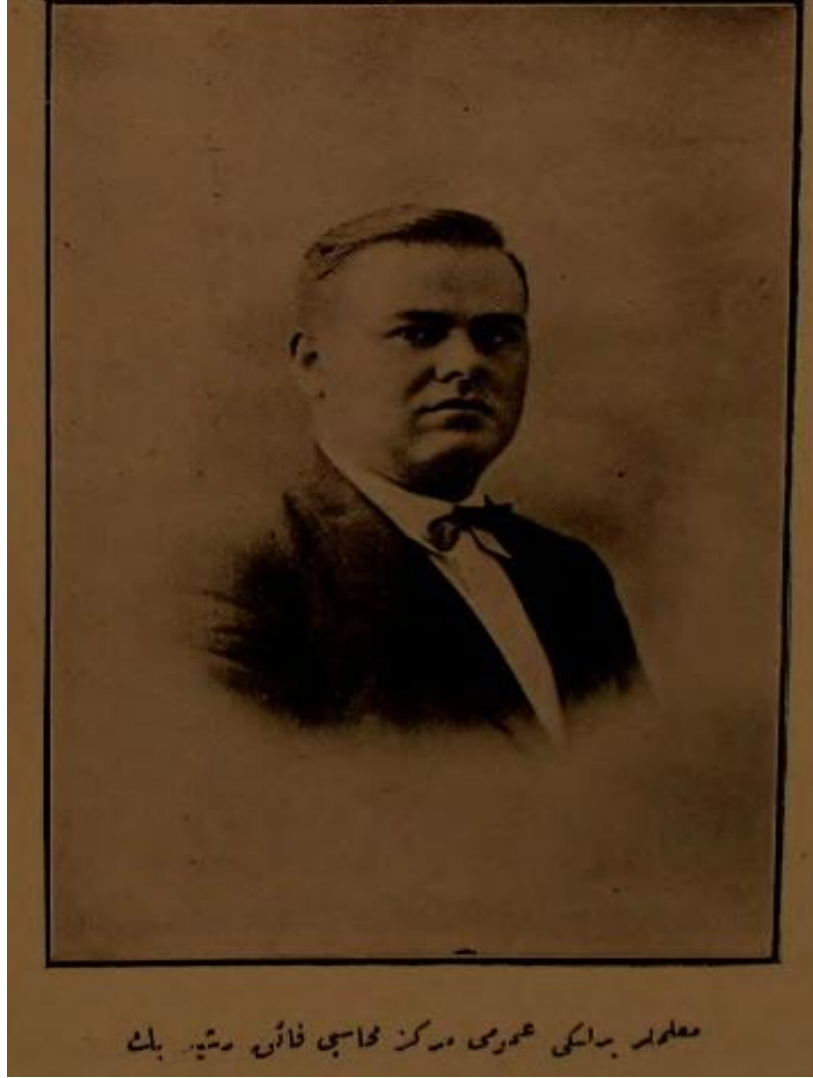
Kaynak: Muallimler Birliği, Teşrinievvel 1926, s. 690.

Ek 19: Muallimler Birliği Umumi Merkez Katip-i Umumisi Münif Kemal Bey

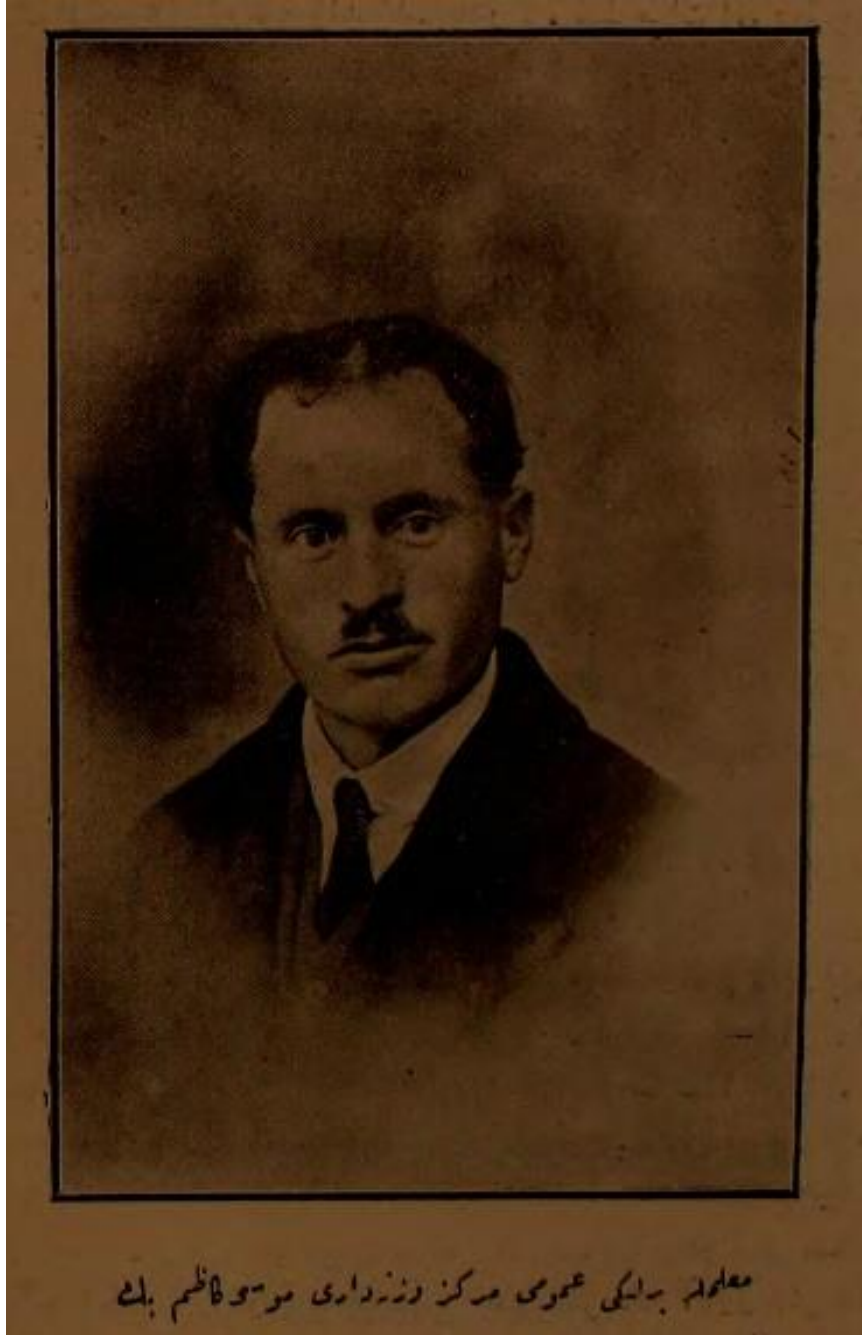
Kaynak: Muallimler Birliği, Teşrinievvel 1926, s. 692.

Ek 20: Muallimler Birliği Umumi Merkez Muhasibi Faik Reşit Bey

Kaynak: Muallimler Birliği, Teşrinievvel 1926, s. 694.

Ek 21: Muallimler Birliği Umumi Merkez Veznedarı Musa Kazım Bey

Kaynak: Muallimler Birliği, Teşrinievvel 1926, s. 696.

Ek 22: Muallimler Birliği Umumi Merkez İcra Heyeti Azasından Niğmet Hanım

Kaynak: Muallimler Birliği, Teşrinievvel 1926, s. 698.

Ek 23: 1341 (1925) Senesi Muallimler Birliği Kongresi

Kaynak: Muallimler Birliği, Temmuz 1341, s.17.

**Ek 24: Maarif Vekili Mustafa Necati Beyefendi ve Arkadaşları İtalya'da Bir Kız
Lisesinde Şereflerine Verilen Bir Müsamereden Sonra Talebe Arasında**

Kaynak: Muallimler Birliği, Kanunusani 1926, s. 903.

ÖZGEÇMİŞ

Yunus PUSTU 01.07. 1984 tarihinde Trabzon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamladı. 2003 yılında girdiği Atatürk Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden 2007 yılında mezun oldu. 2008 yılında Karadeniz Teknik Üniversite'si Orta Öğretim Sosyal Alanlar Tarih Eğitimi Tezsiz Yüksek Lisans'ını 2009 yılında tamamladı. Tezsiz Yüksek Lisans eğitiminden sonra 2009 yılında, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Tezli Yüksek Lisans programına dâhil oldu. Yabancı dili İngilizcedir. Halen Türk Tarih Kurumu Bilimsel Çalışmalar Müdürlüğü'nde Uzman Yardımcısı olarak çalışmaktadır.